

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

RASA BRŪZGAITĖ

INVESTICIJŲ IR INOVACIJŲ MOKESTINIS
SKATINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

Lekt. V. Vildžiūnaitė

VILNIUS, 2022

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

INVESTICIJŲ IR INOVACIJŲ MOKESTINIS
SKATINIMAS

Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 6211LX065

Vadovė
(parašas) lekt. V. Vildžiūnaitė
2022 05 02

Recenzentas
(parašas)
2022 05 02

Atliko
FVvmis 20-1 gr. stud.
(parašas) R. Brūzgaitė
2022 05 02

VILNIUS, 2022

TURINYS

IVADAS.....	7
1. INVESTICIJŲ IR INOVACIJŲ MOKESTINIO SKATINIMO TEORINĖ ANALIZĖ	9
1.1. Investicijų ir inovacijų samprata bei reikšmė.....	9
1.2. Investicijų ir inovacijų dydį bei dinamiką sąlygojantys veiksniai	18
1.3. Investicijų ir inovacijų skatinimo teoriniai sprendimai.....	24
2. INVESTICIJŲ IR INOVACIJŲ MOKESTINIO SKATINIMO TYRIMAS.....	31
2.1. Tyrimo metodologija.....	31
2.2. Mokesčius reglamentuojančių teisės aktų analizė.....	31
2.2.1. Lietuvos pelno mokesčių reglamentuojančių teisės aktų analizė makroekonominiu lygiu.....	32
2.2.2. Lietuvos pelno mokesčių reglamentuojančių teisės aktų analizė mikroekonominiu lygiu.....	39
2.2.3. Europos Sąjungos šalių (Latvijos ir Estijos) pelno mokesčių reglamentuojančių teisės aktų palyginamoji analizė	47
2.3. Mokestinių ekspertinių įžvalgų analizė.....	54
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	66
LITERATŪRA.....	69
ANOTACIJA	75
ANNOTATION	76
SANTRAUKA	77
SUMMARY	79
PRIEDAI	81

LENTELĖS

1 lentelė. Investicijų sąvoka pagal skirtingus šaltinius	10
2 lentelė. Inovacijų sąvoka pagal skirtingus šaltinius	11
3 lentelė. Inovacijų tipai skirtingomis perspektyvomis.....	15
4 lentelė. PEST analizė inovacijas lemiančių veiksnių kontekste	23
5 lentelė. Pelno mokesčio privalumai ir trūkumai	27
6 lentelė. Pelno mokesčio tarifai Lietuvoje.....	33
7 lentelė. MTEP ir patent box lengvatų palyginimas.....	46
8 lentelė. 2018 m. mokestinės aplinkos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje patrauklumo vertinimas.....	48
9 lentelė. Labiausiai investicijas ir inovacijas skatinančios mokestinės priemonės	55
10 lentelė. Siūlymai Lietuvos pelno mokesčio sistemai gerinti.....	64

PAVEIKSLAI

1 pav. Inovacinių veiklų tipai	12
2 pav. Veiksniai, skatinantys investicijas į įmones	20
3 pav. Inovacijų rinką lemiantys veiksniai.....	21
4 pav. Lietuvos paramos inovacijoms žemėlapis	25
5 pav. Investicijoms ir inovacijoms palankios mokestinės aplinkos priemonės	29
6 pav. Pelno mokesčio tarifai Europoje.....	47
7 pav. LEZ lengvatos įvertinimas	56
8 pav. Stambaus projekto lengvatos įvertinimas.....	57
9 pav. Investicinio projekto lengvatos įvertinimas	58
10 pav. MTEP lengvatos įvertinimas.....	59
11 pav. Faktinio pelno mokesčio lengvatų panaudojimo Lietuvoje įvertinimas	61
12 pav. Lietuvos, Latvijos ir Estijos pelno mokesčio sistemų palyginimas	62

SANTRUMPOS

Big Data – didieji duomenys;

BVP – bendras vidaus produktas;

EEE – Europos ekonominė erdvė;

ES – Europos Sąjunga;

FinTech – finansinės technologijos;

IMT – ilgalaikis materialusis turtas;

KIS – kolektyvinio investavimo subjektas;

LEZ – laisvoji ekonominė zona;

MGL – bazinės socialinės išmokos dydis;

MITA – mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra;

MTEP – moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra;

PEST – politinė, ekonominė, socialinė ir technologinė aplinkos;

PMĮ – Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas;

PVM – pridėtinės vertės mokestis;

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.

IVADAS

Investicijos ir įvairios inovacijos savo esme yra pakankamai naujas dalykas ir šiuo metu jos kiekvienais metais vis auga ir panašu, kad augimas ateityje tik spartės. Tuo tarpu mokestinės paskatos šioms iniciatyvoms pradėtos įgyvendinti vos prieš keletą metų, tad tai taip pat yra pakankamai nauja, tačiau labai svarbi kryptis ne tik ekonomikai, bet ir visuomenei. Mokestinių paskatų nukreipimas į investicijų ir inovacijų plėtrą turi labai daug potencialo ir gali padėti ne tik investuotojams ar vietiniams verslams lengviau vystyti savo veiklą be didelės mokestinės naštos, bet tuo pačiu ir pačiai valstybei, kuri palankios mokestinės aplinkos pagalba pritrauktų daugiau investicijų už kitas šalis.

Investicijos ir inovacijos neabejotinai turi labai didelę reikšmę ne tik privačiam sektoriui, padedant optimizuoti, automatizuoti jau vykstančius procesus ar sukuriant naujus produktus ar paslaugas, bet ir viešajam sektoriui bei visai visuomenei. Paprastas vartotojas yra stipriai sąlygojamas įvairių investicijų ir inovacijų, už kurias jis yra pasiruošęs mokėti didesnę kainą, tačiau investuotojams, visų pirma, reikia surinkti tikrai nemažas sumas lėšų tam, kad galėtų įgyvendinti savo idėjas ir jas vystyti. Būtent šioje vietoje valstybės skatinimas, sudarant palankią mokestinę aplinką investicijų plėtrai, yra labai svarbus ir veikiausiai turi reikšmingą įtaką jų atsiradimui. Stambūs užsienio investuotojai, ieškodami palankios verslo aplinkos pasaulio mastu, dažnai atsižvelgia į tam tikrus kriterijus, iš kurių vienas yra mokestinė aplinka, tad Lietuva, siekiant pritraukti stambias investicijas, kurios galimai prisidėtų ir prie inovacijų diegimo plėtros, turi neatsilikti ar net pralenkti kitas šalis, sudarant patrauklią aplinką investicijoms ir inovacijoms.

Tyrimo problema – ar Lietuvos mokestinė aplinka skatina investicijų ir inovacijų plėtrą ir ar to pakanka?

Tyrimo hipotezė – Lietuvos mokestinė aplinka skatina investicijas ir inovacijas.

Tyrimo objektas – mokestinė aplinka, orientuota į investicijų ir inovacijų skatinimą.

Tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos mokestinio skatinimo investicijų ir inovacijų kontekste aplinką, pasiūlant rekomendacijas jai gerinti.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti mokslinės literatūros analizę;
2. Atlikti investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo tyrimą Lietuvoje ir atlikti gautų rezultatų palyginamąją analizę Europos Sąjungos mastu (bendrajai prasme vertinant mokestinę naštą, o detaliam analizuojant – tik Latvijos ir Estijos mastu), atliekant teisės aktų analizę;

3. Atlikti investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo tyrimą Lietuvoje, atliekant kokybinį tyrimą (taikant mokesčių ekspertų apklausą).

Tyrimo metodika – darbe atliekama mokslinių straipsnių bei literatūros šaltinių informacijos sisteminė, lyginamoji analizė, taip pat naudojamas duomenų grafinis vaizdavimas bei atliekamas kokybinis tyrimas, siekiant identifikuoti mokestines paskatas investicijoms ir inovacijoms bei apibrėžti tobulintinas mokestinės aplinkos sritis ateityje, atliekant teisės aktų analizę (siekiant identifikuoti faktines investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo priemones) bei interviu tyrimą (siekiant surinkti daug pakankamai detalios ir tikslios informacijos iš ekspertų).

Darbo rezultatai ir jų taikymo sritys – darbo rezultatų naudingumas pasireiškia teoriniu ir praktiniu požiūriais. Teorine prasme rezultatai naudingi tuo, kad susisteminta mokslinės literatūros analizė leidžia suvokti investicijų ir inovacijų svarbą bendrąja prasme, sąryšį tarp jų ir identifikuoti juos skatinančius veiksnius, iš kurių vienas yra būtent mokestinė aplinka. Praktine prasme rezultatai naudingi tuo, kad teisės aktų analizė Lietuvos, Latvijos ir Estijos mastu bei mokesčių ekspertų apklausa leidžia ne tik identifikuoti realiai taikomas mokestines priemones, nukreiptas į investicijų ir inovacijų skatinimą, bet ir pasiūlymus joms gerinti. Darbo rezultatai gali būti pritaikomi tiek valstybiniame sektoriuje (valstybinėms įstaigoms atsižvelgiant į pateiktus pasiūlymus mokestinės aplinkos tobulinimui), tiek privačiame sektoriuje (Lietuvos ar užsienio įmonėms susipažįstant su mokestinėmis priemonėmis ir jų taikymo galimybėmis), kadangi abu šie sektoriai turi bendradarbiauti tam, kad būtų galima pasiekti optimaliausių rezultatų – lengvai įgyvendinamos mokestinės aplinkos, skatinančios investicijas ir inovacijas, įdiegimui.

Darbo autorės publikuoti moksliniai darbai:

1. Brūzgaitė, R., & Lakštutienė, A. (2019). AB „Swedbank“, AB „SEB“ ir AB „Šiaulių bankas“ automobilių lizingo palyginamoji analizė. *Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos: tarptautinė studentų konferencija*, 14–21;
2. Brūzgaitė, R., & Lakštutienė, A. (2019). AB „Swedbank“, AB „SEB“ IR AB „Šiaulių bankas“ būsto ir vartojimo paskolų palyginamoji analizė. *Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos: tarptautinė studentų konferencija*, 22–30;
3. Brūzgaitė, R. (2020). *Atsargų valdymo sprendimai UAB „Apdaila“ pelningumo didinimo kontekste: bakalauro darbas*. Kauno technologijos universitetas.

1. INVESTICIJŲ IR INOVACIJŲ MOKESTINIO SKATINIMO TEORINĖ ANALIZĖ

Šiomis dienomis sparčiai vystantis technologijoms, plėtojantis mokslinei veiklai, išradimams ir įvairiems tyrimams, inovacijos ir investicijos į jas (ar į bet kokius kitus reikšmingus tyrimus bei veiklas) neabejotinai užima labai svarbią dalį kiekvieno piliečio gyvenime. Mokslo išradimai dažnu atveju yra orientuoti į tam tikrų problemų sprendimus, kurie prisidėtų prie visuomenės gerovės kūrimo – o neretai už tokių sprendimų priėmimą ir įgyvendinimą yra atsakingos įmonės, pasiruošusios investuoti nemažas sumas pinigų į visą inovacijų kūrimo procesą. Tačiau svarbu paminėti, kad investicijų ir inovacijų nauda liečia ne tik mikroekonominę aplinką, bet ir makroekonominę, kuri, iš esmės ir sąlygoja inovacijų bei investicijų dydį. Investicijos ir jų įgyvendinimas yra labai svarbus uždavinys siekiant užtikrinti įmonės plėtrą bei jos vykdomos veiklos efektyvumą, tačiau skirtingų verslo įmonių įgyvendinamos investicijos ir jų apimtys yra pakankamai glaudžiai susijusios su pokyčiais makroekonominėje aplinkoje (Krušinskas, Norvaišienė, Lakštutienė, 2021).

Taigi investicijos ir inovacijos neabejotinai yra svarbi visos ekonomikos dalis, daranti įtaką ne tik makroekonominiu, bet ir mikroekonominiu lygiu, o taip pat ir priklausanti nuo jų. Tačiau tam, kad būtų galima įvertinti investicijas ir inovacijas skatinančios aplinkos analizę, būtina atlikti teorinę analizę, apibendrinant investicijų ir inovacijų sampratą bei reikšmę, ištiriant, kokie veiksniai sąlygoja jų dydį ir dinamiką bei apžvelgiant teorinius sprendimus joms skatinti.

1.1. Investicijų ir inovacijų samprata bei reikšmė

Tam, kad būtų galima įvertinti ir išanalizuoti investicijų ir inovacijų skatinimą, būtina suvokti, kas yra investicijos ir inovacijos, bei kaip jos yra apibrėžiamos įvairiuose šaltiniuose. Skirtingų autorių apibrėžimai bei kituose šaltiniuose esanti informacija apie tą patį subjektą dažnai skiriasi, tad įvairiapusiškesniam sąvokos supratimui verta išanalizuoti bent keletą skirtingų apibrėžimų. Kadangi investicijos savo esme nėra inovacijos, šias dvi sąvokas verta panagrinėti atskirai.

Visų pirma, analizuojama investicijų sąvoka, minima skirtinguose šaltiniuose (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Investicijų sąvoka pagal skirtingus šaltinius

Šaltinis	Investicijų sąvoka
Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas (2022)	Materialusis (įskaitant ir pinigines lėšas), nematerialusis ir finansinis turtas, į kurį investuojant yra siekiama gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (susijusį su švietimu, kultūra, mokslu, sveikata ir socialine apsauga) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą
Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (2020)	„Užimtumo, žinių ir konkurencingumo šaltinis, nuo kurio priklauso šalies ekonomikos augimas“
Lietuvos Bankas (2021)	Ilgalaikiai ekonominiai finansiniai santykiai ir interesai tarp investuotojo ir investavimo subjekto
Lietuvos statistikos departamentas (2020)	Materialaus ir nematerialaus ilgalaikio turto įsigijimas
Sribans (2010)	Piniginės lėšos, kitas materialus, nematerialus ar finansinis turtas, investuojamas siekiant gauti pelną ar kitą rezultatą
Mackevičius (2005, p. 43)	„Lėšų įdėjimas siekiant gauti tam tikrą naudą“
Schreuer (2011)	Kapitalo, techninių ir vadovavimo savybių, patentų, kitų intelektinių nuosavybių bei kito turto naudojimas
Laopodis (2020)	Resursų (laiko, pinigų ir pastangų) aukojimas šiandien tikintis, kad rytoj bus uždirbta daugiau resursų
Azzopardi (2010)	Procesas, siekiant priimti atitinkamą sprendimą, kurio pagrindas yra duomenų analizė ir rizikos bei netikrumo įvertinimas
Bodie, Kane, Marcus (2012)	Einamasis išpareigojimas pinigais ar kitais ištekliais, siekiant ateityje gauti iš to naudos

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis skirtingais investicijų apibrėžimais, galima daryti išvadą, kad investicijos – tai tam tikrų išteklių panaudojimas siekiant įsigyti tam tikros rūšies turtą siekiant gauti naudos ateityje. Iš principo investicijos dažnu atveju yra piniginių lėšų sutelkimas į investavimo objektą (dažniausiai pasitaikantis objektas – materialusis, nematerialusis ar finansinis turtas) siekiant įgyti teises juo disponuoti ar eksploatuoti ir iš to uždirbti daugiau, nei buvo investuota iš pradžių. Tam tikra prasme investicijas būtų galima laikyti ir išteklių atidėjimu trumpalaikiam ar ilgalaikiam laikotarpiui, priklausomai nuo pačių investicijų trukmės. Taigi investicijų sampratoje labai svarbi dedamoji yra gaunama ar tikimasi gauti nauda ateityje, nesvarbu ar būtų kalbama apie asmenines investicijas fizinio asmens lygmenyje, ar verslo investicijas juridinio asmens lygmenyje.

Tačiau iš esmės skirtingi autoriai supranta ir apibrėžia investicijas skirtingai, kadangi investicijos yra labai abstraktus dalykas, apimantis nemažai verslo ir kitų socialinių sričių. Tam, kad būtų galima dar geriau suvokti investicijų sąvoką, būtina žinoti jų klasifikaciją pagal tam tikrus požymius ar kriterijus. Kiyak (2014) nurodo, kad investicijų rūšių pagal požymius yra tikrai labai daug, tačiau kai kurios investicijos gali patekti į kelias skirtingas kategorijas pagal išskirtus požymius, pavyzdžiui, kapitalo investicijos (pagal objektą) gali būti ir trumpalaikės (pagal periodą), ir privačios (pagal statusą), ir vidaus (pagal teritoriją), ir

vidutinės rizikos (pagal rizikos lygį). Taigi nėra fiksuotos ir nekintančios investicijų klasifikacijos sistemos – tai, kokios yra investicijos, priklauso nuo faktinių aplinkybių, interpretacijos ir paties suvokimo. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal investavimo objektą, išskiriamos dvi investicijų rūšis – materialios ir nematerialios investicijos. Materialios investicijos yra apibrėžiamos kaip realios, kapitalo ar daiktinės investicijos, kas savo esme yra teisinga ir neginčytina, o nematerialios investicijos yra apibrėžiamos kaip finansinės ar inovacinės investicijos. Tačiau inovacinių investicijų objektas tikrai nebūtinai gali būti tik nematerialus ar finansinis turtas, tačiau ir materialusis turtas. Galbūt dažniau praktikoje pasitaiko nematerialaus turto inovacijos, tačiau tai nereiškia, kad jos negali būti ir materialaus turto. Tačiau tam, kad geriau būtų galima suprasti šią interpretaciją, verta paanalizuoti inovacijų sąvoką (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Inovacijų sąvoka pagal skirtingus šaltinius

Šaltinis	Inovacijų sąvoka
Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas (2022)	Naujų technologijų, idėjų, metodų kūrimas ir jų komercinis pritaikymas rinkai pateikiant naujus arba kažkiek patobulintus produktus ir procesus
Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (2021)	„Vienas pagrindinių veiksnių, spartinančių Lietuvos ekonomikos plėtrą ir užtikrinančių ekonomikos augimą“
Lietuvos Bankas (2020)	Inovacija, kurios nėra Lietuvos rinkoje
Lietuvos statistikos departamentas (2020)	Naujai sukurtų ar patobulintų produktų ar procesų sukūrimas ir įdiegimas į rinką ar socialinę, viešojo valdymo, kultūros sritį
Kogabayev. Maziliauskas (2017)	Procesas, jungiantis mokslą, įvairias technologijas, ekonomiką ir vadybą
Kimble, Massoud (2017)	Procesas, kuris apibūdina naują idėją, prietaisą ar metodą
Costello, Prohaska (2013)	Versle dažnai naudojama sąvoka, kurią įmonės laiko tai, kas yra rizikinga, brangu ir atima laiko
Fri, Pehrsson, Sørensen (2013)	Metodas ir technologija naujoms rinkoms, naujiems produktams ir naujų vartotojų grupių identifikavimui – tai problemų sprendimas pasitelkiant turimas žinias

Šaltinis: sudaryta autorės

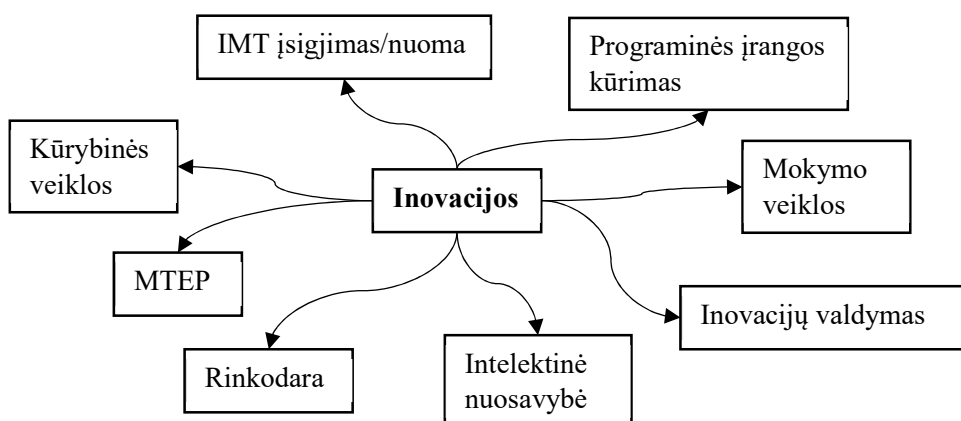
Inovacijų, lygiai taip pat kaip ir investicijų, sąvoka skirtinguose šaltiniuose skirtingų autorių yra apibrėžiama skirtingai. Inovacijų apibrėžimas taip pat yra ir labai nepastovus, kartais net neturintis jokių sąsajų tarp kitų autorių apibrėžtų inovacijų sąvokų (priešingai nei investicijos, kurių apibrėžimuose vyravo tam tikri raktiniai žodžiai ar mintys) – tai visiškai priklauso nuo autoriaus interpretacijos ir suvokimo. Šiuo atveju, analizuojant lentelėje išdėstytų autorių mintis, galima apibendrinti, kad inovacijos – tai tam tikrų problemų sprendimo būdas, sukuriant naują ar patobulintą produktą ar procesą, pasitelkiant kūrybingumą, žinias ir turimus išteklius (finansinius ir laiko).

Kadangi inovacijų sąvoka nėra tiksliai apibrėžta, tai gali tapti šiokia tokia problema, kadangi yra paliekama vietos kiekvieno žmogaus interpretacijai. Jei žmonės nežino, kaip apibūdinti inovacijos, tai tikėtina, kad nežinos ir su kuo jas sieti. Vis dėlto didelė dalis apibrėžimų yra susiję su verslu, tačiau tai vis

tiesiog nėra pakankamas ir visą teisingą vaizdą atspindintis apibrėžimas – inovacijos nėra susijusios tik su verslu (Stenberg, 2017).

Iš esmės inovacijos gali reikšti ir naują idėją, kuri kol kas nebūtinai gali būti įgyvendinta ir išpildyta. Šiame etape labai svarbų vaidmenį vaidina ir finansinės lėšos, dažnu atveju atitinkančios investicijų apibrėžimą, kadangi investuojant į inovacijas yra siekiama išplėtoti idėją ir uždirbti daugiau nei buvo investuota iš pradžių, gauti ekonominę naudą ar kitokį rezultatą ateityje. Todėl šios dvi sąvokos – investicijos ir inovacijos – neretai yra vartotinos kartu ir papildančios viena kitą, tad tolimesnėje analizėje verta analizuoti abi dedamąsias.

Dar kiek giliau analizuojant pačias inovacijas, išskiriami pagrindiniai inovacinių veiklų tipai, dažniausiai sutinkami praktikoje (žr. 1 pav.)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Statistikos departamento duomenis (2020)

1 pav. Inovacinių veiklų tipai

Taigi, pagal Statistikos departamento duomenis (2020), inovacinės veiklos apima tokias veiklas kaip:

- Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) – tai yra kūrybinė veikla, skirta sistemingai pažinti gamtą, kultūrą, visuomenę bei visą žmoniją ir panaudoti gautus rezultatus. Bendrai MTEP sieja fundamentinius bei taikomuosius mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą;
- Inžinerijos, dizaino ir kito kūrybinio darbo – tai taip pat kūrybinis procesas, susietas su tiksliaisiais mokslais;
- Rinkodaros ir prekių ženklų vertės kūrimo – kūrybinis procesas, susijęs su verslu, visuomenės nuomonės formavimu, pardavimų skatinimu pasitelkiant naujas ir patrauklias idėjas;

- Veiklas, susijusias su intelektine nuosavybe – tai ryšiai tarp skirtingų individų, nustatantys tam tikras teisių ribas ir leidžiantys užfiksuoti svarbius, tačiau abstrakčius objektus tarp kitų objektų ir tarpusavio ryšių (Draho, 2016). Keletas intelektinės nuosavybės pavyzdžių: autorinės teisės, patentai, prekiniai ženklai, komercinės paslaptys (McJohn, 2009);
- Darbuotojų mokymo – ne paslaptis, kad žmonės (darbuotojai) yra bene svarbiausia inovacijų dalis, kadangi, kol dirbtinis intelektas nėra pilnai išvystytas (tačiau už kurio sukūrimą vis tiek yra atsakingas žmogus), visas idėjas bei inovacijas generuoja ir įgyvendina ne kas kitas, o žmonės (darbuotojai), tad svarbu, kad jie būtų tinkamai apmokyti ir pakankamai kvalifikuoti;
- Programinės įrangos kūrimo ir duomenų bazių veiklas – taip pat be galo svarbi sritis, kurioje inovacijos atneša daug naudos ne tik privačiam sektoriui (verslui), bet ir viešajam. Tai yra virtualių sprendimų kūrimas, pažangios finansinės technologijos (FinTech), didieji duomenys (Big Data) ir jų analizė;
- Veiklas, susijusias su materialiojo turto įsigijimu ar nuoma – dažniausiai įsigyjamas ar išnuomojamas materialusis turtas yra ilgalaikis (IMT), kadangi inovacinė veikla yra ilgalaikis procesas, iš kurio tikimasi uždirbti ilgalaikėje perspektyvoje;
- Inovacijų valdymo veiklas – kad ir kaip svarbu pačios inovacijos, jų įgyvendinimas ir sklandus procesas veikiausiai nėra įsivaizduojamas be jų projektavimo, biudžetavimo ir bendro valdymo.

Tačiau žvelgiant į inovacijas bendrai, galima pastebėti, kad nemažai autorių jos yra nagrinėjamos investicijų ir finansavimo srityje. Turbūt vienas populiariausių inovacijų pavyzdžių finansų sektoriuje yra MTEP bei investicijos į jų įgyvendinimą bei plėtojimą (Metrick, Yasuda, 2021). Vis dėlto MTEP savo esmė nėra vien tik idėjų generavimas, kūrimas, atliekami tyrimai ir pan., tačiau tai apima ir viso sukurto darbo reklamą, viešuosius ryšius su visuomene šia tema ir, galų gale, paleidimą į rinką – juk tam, kad būtų galima sužinoti apie atliktus tyrimus bei pritaikyti gautus rezultatus, būtina atlikti MTEP komercinimą, į kurį, deja, neretai nėra pakankamai investuojama lėšų ir laiko. Pagal Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūrą (2021), skatinti MTEP rezultatų komercinimą ir tarptautiškumą yra labai svarbu, kadangi visas sukaupias žinias būtų galima pritaikyti praktikoje ir jos virstų produktais, kuriuos būtų galima įsigyti. Tai yra atliekama skatinant moksle pažangių įmonių kūrimą, remiant studentus, tyrėjus bei mokslininkus.

Inovacijos pagal jų daromą poveikį ir įtaką visuomenei yra skirstomos į radikalias ir inkrementines (Song, Thieme, 2009):

- Radikalios inovacijos – tai tokios inovacijos, kurios nėra paremtos turimomis kompetencijomis, žiniomis, seniau įgytais įgūdžiais bei praktika, o priešingai, yra naudojamos visiškai naujos ir neišbandytos technologijos, produktai ar procesai. Tokios inovacijos pasižymi aukšta rizika, dideliu neapibrėžtumu, kadangi iš esmės dar tik yra testuojamos/išbandomos pirmą kartą, tačiau, radikalioms inovacijoms pasiteisinus, galima sukelti itin didelį pokytį visoje rinkoje;
- Inkrementinės – tai tokios inovacijos, kurios, priešingai nei radikalios, yra paremtos jau naudojamomis ir egzistuojančiomis technologijomis, produktais ar procesais, tik juos modifikuojant ir pritaikant pagal naują situaciją ir idėją. Inkrementinės inovacijos dažnu atveju yra mažiau rizikingos ir labiau apibrėžtos bei nuspėjamos nei radikalios.

Vis dėlto inovacijos, ar jos būtų radikalios, ar inkrementinės, mažiau ar daugiau skiriasi tarpusavyje ir jų pritaikymas praktikoje dažnai yra sąlygojamas jų aplinkos ir priimamų organizacinių sprendimų. Tam tikslui mokslinėje literatūroje inovacijos yra skiriamos pagal jų tipus. Dažniausiai pasitaikantys, pagal Gault (2018), yra šie:

- Produkto inovacijos – tai visiškai naujos rinkoje prekės ir paslaugos, turinčios tam tikrų savybių, kurios jas skiria nuo senesnių ir jau pritaikytų prekių ar paslaugų. Produkto inovacijos, priešingai nei proceso inovacijos, yra parduodamos tiesiogiai galutiniams vartotojams. Šio tipo inovacijos dar skirstomos į technologiškai naujas bei technologiškai patobulintas, priklausomai nuo pačių prekių ir paslaugų naujumo;
- Proceso inovacijos – dažnu atveju neapčiuopiamos inovacijos, apimančios technologiškai naujus arba patobulintus procesus (įvairūs produktų gamybos metodai, tiekimo ir paskirstymo metodai, infrastruktūros sprendimai ir t.t.). Iš esmės tai yra tam tikro proceso sukūrimas ar patobulinimas, pasitelkiant turimas žinias, kurių vienas iš šaltinių neretai būna MTEP rezultatai;
- Organizacinės inovacijos – šios inovacijos pasireiškia organizacinių bei valdymo procesų ir taikomų metodų pokyčiuose verslo praktikoje, darbovietėje ar tam tikrose institucijose, pritaikant visai naujas arba modifikuotas inovacijas;
- Rinkodaros (komunikacijos) inovacija – tai visai naujas arba patobulintas būdas skatinti produktų pardavimą esamose ar naujose rinkose, įgyvendinti įvairius dizaino ir pardavimo metodus, tokiu būdu skatinant produktų ar paslaugų žinomumą, pasiekiamumą vartotojams ir jų realizavimą.

Geresniam inovacijų tipų suvokimui, jie pateikiami skirtingomis perspektyvomis (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Inovacijų tipai skirtingomis perspektyvomis

Inovacijos tipas	Perspektyva 1		Perspektyva 2		Perspektyva 3	Perspektyva 4
	Technologinė inovacija	Netechnologinė inovacija	Radikali inovacija	Inkrementinė inovacija	Disruptyvi inovacija	Atvira inovacija
Produkto	●		●	●	●	●
Proceso	●		●	●	●	●
Organizacinė		●		●		●
Rinkodaros		●		●		●

Šaltinis: Acosta B., Acosta M., Espinoza (2016)

Remiantis Acosta B., Acosta M., Espinoza (2016), pagal pirmąją perspektyvą inovacijos pristatomos kaip technologinės ir netechnologinės. Technologinės inovacijos vadinamos naujų ir žymiai patobulintų produktų ir procesų diegimu, tačiau pagrįstu intensyviu MTEP taikymu. Netechnologinės inovacijos apima pirmą kartą įmonėje taikomas naujas organizacines ar rinkodaros praktikas, tačiau su minimalia MTEP veikla arba jos visai netaikant. Kai kuriais atvejais technologines naujoves lengviau nustatyti, nes jos kyla iš įvairių ir nuoseklių epizodų, kurie yra nuosekliai ir nuolat organizuojami. Tai apima: išradimą, sklaidą ir įgyvendinimą. Netechnologinėms naujovėms nuo pat pradžių kyla kliūčių paversti idėjas koncepcijomis ir koncepcijų modeliais. Ši kliūtis atsiranda dėl to, kad sunku nustatyti nuoseklius vystymosi procesus.

Antroje perspektyvoje inovacijos laikomos radikaliomis arba inkrementinėmis. Nauji produktai ir procesai laikomi radikaliomis inovacijomis, o naujos versijos ar reikšmingi jau esamų produktų ir procesų pakeitimai – inkrementinėmis inovacijomis. Be to, jei inovacija kuriama remiantis technologiniu spaudimu ir moksliniais tyrimais, ji bus priskiriama radikalioms inovacijoms, o jei nustatoma pagal rinkos pajėgumą – kaip inkrementinės inovacijos.

Trečioji perspektyva inovacijas priskiria prie disruptyvių, kurios, kaip ir radikalos inovacijos, taikomos tik naujiems produktams ir procesams.

Galiausiai, ketvirtoji perspektyva susijusi su atviromis naujovėmis. Ši perspektyva pristato naujų produktų, procesų ir organizacinės bei rinkodaros praktikos kūrimo mechanizmą.

Pagal šią klasifikaciją visi keturi inovacijų tipai turi savo ypatumus pagal jų pasiekiamumą ir naujoviškumo lygį. Kalbant apie jų pasiekiamumą, inovacijos gali būti naujos arba žymiai patobulintos, tačiau „žymiai patobulintos“ inovacijos statusas yra tik produktams ir procesams. Pagal naujumo lygį tai netaikoma naujoms organizacinėms ar rinkodaros praktikoms.

Bendrai tariant, investicijų ir inovacijų samprata bei klasifikacija yra labai svarbi pradinės analizės dalis, tačiau taip pat svarbu suvokti, kokią naudą teikia investicijos ir inovacijos bei kokia yra jų reikšmė ekonomine prasme.

Pirmiausiai, žvelgiama nuo pačios smulkiausios investicijų grandies dedamosios – fizinių asmenų, siekiančių asmeninių finansų efektyvumo ir gerovės, kadangi jie padeda šalies ekonomikai augti. Fiziniai asmenys ne tik valdo savo asmeninius finansus, bet ir kuria juridinius vienetus (įmones privačiajame sektoriuje), dirba valstybės tarnautojais viešajame sektoriuje ar tampa tos srities mokslininkais, todėl iš esmės tiesiogiai prisideda prie ekonominės padėties šalyje.

Kalbant kiek platesniu investicijų mastu, pagal Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministeriją (2020), investicijos bendra prasme (įskaitant ir vidaus bei užsienio investicijas) skatina šalies gyventojų uždarbio augimą ir gyvenimo sąlygų gerėjimą. Jos taip pat ženkliai prisideda prie naujų darbo vietų kūrimo, eksporto mastų augimo, valstybės biudžeto augimo įnešant daugiau mokesčių pajamų bei turi nemažą įtaką naujų technologijų diegimo procesų spartoje (Valiulė, Zonienė, 2019). Pagal Laurinavičių (2012), svarbu skatinti vidaus ir užsienio investicijas, kadangi gerinant investicinę aplinką galima netgi atgaivinti šalies ekonomiką bei didinti konkurencingumą.

Na, o pačios inovacijos yra raktas organizacijoms į sėkmę (Tohidi, Jabbari, 2012) bei taip pat prisideda prie ekonomikos augimo, socialinių iššūkių sprendimo, gali netgi pašvelninti klimato pokyčių neigiamą įtaką bei skatina ekonomikos darnų vystymąsi ir socialinių sąryšių visuomenėje (Gault, 2018). Inovacijos turi įtakos ne tik šalies išsivystymo lygiui, bet ir konkurencingumui ir bendrai sėkmei ilgame laikotarpyje (Banelienė, 2019). Inovacijos yra labai svarbios visose srityse, tačiau tam, kad jos būtų naudingos, būtinos nemažos investicijos – todėl inovacijos be investicijų dažnu atveju nėra įmanomos. Investicijų ir inovacijų sąryšį taip pat galima paaiškinti tuo, kad investicijos yra įmanomos įvairiose sferose (ekonominėse, mokslinėse, aplinkosauginėse, socialinėse ir kitose), tačiau tik inovatyvus požiūris atneš apčiuopiamų rezultatų, kurių buvo tikimasi gauti iš atlikto investavimo (Abdikobilov, Baratov, Rakhmonova, 2021).

Pagal Krušinską, Norvaišienę, Lakštutienę, Vaitkevičių (2015), investicijos pramoninėms įmonėms yra būtina sąlyga jų veiklos efektyvumui didinti, tačiau investicijos į gamybos pajėgumų plėtrą nebūtinai lemia jų technologinio potencialo augimą. Technologinių inovacijų diegimas itin svarbus siekiant išnaudoti rinkos galimybes kuriant naujus produktus, teikiant inovatyvias paslaugas ar inovatyviai diegiant įvairius verslo procesus. Įmonės tai daryti skatina nuolatinė auganti konkurencija, tačiau inovacijų ir pramoninio pritaikymo trūkumas yra viena iš pagrindinių lėto Europos ekonomikos augimo priežasčių. Daugelyje

inovacinės veiklos skatinimo programų pabrėžiama, kad aukštųjų technologijų sektorius kuria didžiausią pridėtinę vertę ir didžiausias prioritetas turėtų būti teikiamas šio sektoriaus plėtrai.

García-Manjón, Romero-Merino (2012), Cho, Pucik (2005) ir Del Monte, Papagni (2003) įmonių lygmeniu atlikti tyrimai pabrėžia, kad investicinė veikla ir inovacijos turi įtakos įmonių augimui, jų produktyvumui, taip pat eksporto, medžiagų, darbo išteklių vartojimo, turto valdymo efektyvumo augimui. Analizuojant inovacijų poveikį įmonių lygmenyje, tiriama kaštų, skirtų MTEP, bei inovacijų ir įmonių augimo sąveika. Atliktais tyrimais nustatyta, kad inovacijos sukuria greitesnes įmonių augimo galimybes, todėl inovacijos spartina įmonių augimą. Be to, Del Monte, Papagni (2003) priėjo prie išvados, kad inovacijų įtaka įmonių augimui yra didesnė tradicinėje pramonėje, o ne technologijomis paremtoje pramonėje. Pagal Krušinską, Norvaišienę, Lakštutienę, Vaitkevičių (2015), pasaulinėje rinkoje sparčiausias vystymasis pastebimas tose šalyse, kuriose intensyvūs MTEP procesai yra integruotos pramonės šakos, o tai leidžia integruoti inovacijas kuriant vertę. MTEP veikla Lietuvos pramonėje yra žema, tuo pačiu labai mažos investicijos į pajamas iš šios veiklos nesukuria ilgalaikio tvaraus konkurencingumo pasaulinėje rinkoje. Daugumoje įvairių paramos inovacijų programoms akcentuojama aukštųjų technologijų pramonėje kuriama pridėtinė vertė.

Pagal Benetytę (2020), investicijos į inovacijas turi nemažą įtaką įmonių konkurencingumui ir gali padėti padidinti jų veiklos efektyvumą. Tačiau investicijos į inovacijas yra svarbios ir naudingos ne tik įmonių lygmeniu, bet ir valstybės ar net pasaulio (globaliu) mastu. Įmonės turi intensyviai ir visapusiškai bendradarbiauti kartu su valstybe, siekiant kurti inovacijas, kurios prisidėtų prie bendros gerovės kūrimo (didintų aplinkos ir socialinį tvarumą) ir kurtų pakankamą pridėtinę vertę šalies ekonomikai. Taigi tinkamai panaudoti įvairūs turimi ištekliai (gamtos, žmogiškieji ir kapitalo) gali padėti padidinti šalies konkurencingumo lygį Europos ar pasaulio mastu (Yuan, Zhang, 2020).

Apibendrinant investicijų ir inovacijų sampratą bei reikšmę, galima teigti, kad investicijos yra išteklių panaudojimas siekiant gauti naudos ateityje, o inovacijos – problemų sprendimo būdas, sukuriant naują ar patobulintą produktą ar procesą, pasitelkiant turimus išteklius. Atsižvelgiant į tai, investicijos ir inovacijos yra glaudžiai susiję tarpusavyje, o inovacijos be turimų išteklių (investicijų) veikiausiai nėra įmanomos. Derinant šias abi dedamąsias, galima pasiekti puikių rezultatų – skatinti ne tik asmens gerovės augimą, bet ir įmonės konkurencingumo, veiklos efektyvumo didinimą, taip pat šalies ekonomikos būklės gerėjimą, išsivystymo lygio augimą, daryti teigiamą įtaką net klimato pokyčiams ir dar daugeliui sričių.

1.2. Investicijų ir inovacijų dydį bei dinamiką sąlygojantys veiksniai

Tinkamai panaudotų investicijų ir pritaikytų inovacijų nauda yra neabejotina tiek privačiam, tiek viešajam sektoriui. Investicijos ir inovacijos yra naudingos šalies ekonomikai, tačiau tuo pačiu yra ir nuo jos priklausomos. Vis dėlto tam, kad būtų galima pasiekti gerą rezultatą, t.y., teisingai investuoti lėšas ir realizuoti inovacijas, būtina detaliau suvokti, kokie veiksniai sąlygoja investicijas ir inovacijas.

Kalbant apie veiksnius, sąlygojančius investicijas, mokslinės literatūros analizė pradedama nuo mokslinių teorijų. Kaip teigia Sinevičienė (2013), ankstyvoji investicijų teorija, kurios pradmenys siekia 1936 m., pabrėžia pagrindinį veiksni, sąlygojantį investicijų dinamiką – gamybos apimties kaitą, tačiau dabartinėje rinkoje šios teorijos taikymas yra ribotas. Modernios investicijų teorijos, kurios apima nemažai šiuolaikinių teorijų (pvz., investicijų likvidumo, valdymo teorijos), akcentuoja ne tik gamybos apimties kaitą bet tuo pačiu ir įvairius finansavimo šaltinius, kapitalo kaštus, gamybos kainą, turimų pajėgumų išnaudojimą, investicijų veiksnių neapibrėžtumą ir kitus veiksnius, turinčius įtaką investicijoms.

Nagrinėjant investicijas skatinančius veiksnius kiek platesniu mastu (makroekoniminiu), apžvelgiamos tiesioginės užsienio investicijos ir jas lemiantys veiksniai. Tiesioginės užsienio investicijos yra svarbios šalies ekonomikos augimui, tačiau darančios įtaką ir mikroekoniminiu lygiu, kadangi kuo geresnė ekonominė padėtis šalyje, tuo daugiau galimybių atsiveria privačiam sektoriui (įmonėms). Tačiau investicijų pritraukimas yra labai svarbus ir gan sudėtingas procesas, kadangi tam įtakos turi šalių kuriamos ir formuojamos ekonominės aplinkos (įskaitant ir reikšmingą mokestinę aplinką), kurios skirtingose šalyse neretai skiriasi, tad konkurencija pritraukti investicijas didėja – kiekviena valstybė siekia suformuoti kuo geresnį požiūrį apie jos investicinę aplinką ir privilioti investuotojus sukuriant palankias sąlygas investicijoms (pvz., mažinant problemines vietas, iš kurių viena ir labai svarbi yra mokestinė našta). Investicijos yra suvokiamos kaip patraukliausias ekonomikos plėtros elementas, kuris apima kapitalą, technologijas, rinkodarą, verslumą, žmogiškuosius išteklius ir jų valdymą (Stankevičienė, Lakštutienė, 2012). Kiekviena šalis ir kiekviena įmonė, siekianti integruotis į tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo procesą, turi atlikti veiksnių, lemiančių tokių investicijų dydį ir dinamiką, analizę bei stebėti nuolat kintančią aplinką. Mokslinėje literatūroje tarp minimų tokių veiksnių dažniausiai įvardijami užsienio investicijų veiksniai yra rinkos, į kurią ketinama investuoti, dydis, darbo jėgos kaina (arba, kitaip tariant, vidutinis darbo užmokestis), šalies bendras vidaus produktas (BVP), žmogiškasis kapitalas, liberalus požiūris į prekybą, ekonomikos augimas ir su tuo susiję procesai. Taip pat nemažai autorių mini ir mokestinę aplinką šalyje, įskaitant ir mokesčių dydžius, tarifus, mokestines lengvatas, mokesčių sistemos stabilumą. Kad ir

kokia specifinė ir, rodos, pakankamai siaura sritis bebūtų, mokesčiai yra labai svarbi stabilios ir augančios ekonomikos dalis, kurią sunormalizavus, ji gali tapti priežastimi investuotojams investuoti savo lėšas būtent toje šalyje, kurios mokestinė aplinka yra patraukliausia.

Kiti autoriai, tokie kaip Iamsiraroj, Doucouliagos (2015) bei Anyanwu, Yameogo (2015) taip pat pritaria, jog tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemia BVP, rinkos dydis, infliacija, ekonominė situacija šalyje bei mokestinė našta. Užsienio investuotojams be abejo yra svarbu ekonominė padėtis šalyje, į kurią jie nori investuoti savo lėšas – kad BVP būtų pakankamai aukštas, rinka būtų pakankama, infliacija taip pat augtų neženkliai ir mokestinė našta nebūtų didelė. Tokiu būdu investuotos lėšos galėtų greičiau sugeneruoti daugiau pajamų ir, atitinkamai, pelno investuotojams.

Pagal Miškinį ir Sakalauskaitę (2014), tiesiogines užsienio investicijas taip pat lemia ir politinė-teisinė aplinka, kuri iš esmės pasireiškia per teisės aktų leidybą, kurių didžioji dalis tiesiogiai veikiančių verslą ir investicijas yra mokesčius reguliuojantys teisės aktai. Investicinė aplinka taip pat priklauso ir nuo galimybės steigti nuosavą verslą bei turėti ekonominę (įskaitant ir mokestinę) laisvę. Vis dėlto, galima teigti, kad pavieniai veiksniai taip stipriai nepaveikia investicinės aplinkos kaip kartu – veiksnių kompleksas ir sinergija atneša kur kas geresnių rezultatų investicijoms, todėl ypatingai svarbu, kaip investuotojai sugebės pasinaudoti jiems suteiktomis galimybėmis ir perspektyvomis.

Pagal Leitao (2012), veiksniai, skatinantys tiesiogines užsienio investicijas, yra skiriami į dvi kategorijas:

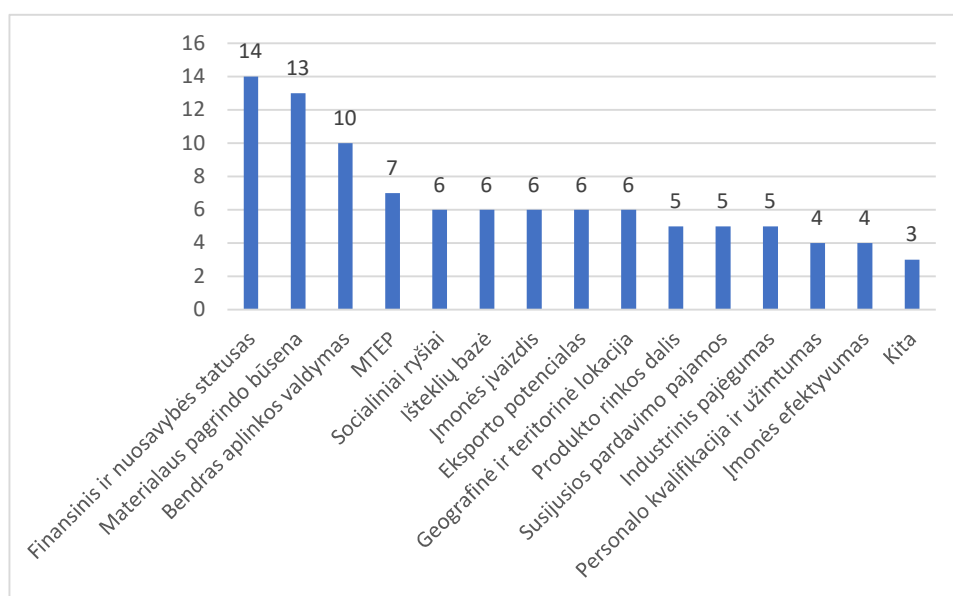
- Investuojančių šalių (įmonių) vidiniai veiksniai – tokiu atveju, investicijoms įtaką daro eksperimentinė ir tiriamoji veikla, kurios intensyvumas gali nulemti ir investicijų dydį. Taigi įmonėms, ketinančios investuoti, yra labai svarbi vykdoma MTEP veikla, kurios rezultatai yra sąlygojami investicijų intensyvumo ir apimties;
- Investicijas priimančių šalių (įmonių) veiksniai – šiuo atveju, gaunamoms investicijoms daro įtaką gamybos kaštai, kurių mažinimas galėtų padidinti gaunamą pelną ir pelningumą. Įmonėms, kurių gamybos kaštai yra optimizuoti, investicijas pritraukti ir panaudoti tampa lengviau.

Siaurinant analizę iki privačių investicijų lygio, remiantis atlikto empirinio tyrimo (Kodithuwakku, Jayawardana, Y. W., Jayawardhana, M. N., Muhandiramge, Dulani, 2016), kurio metu buvo siekiama nustatyti ekonominių kintamųjų (realaus valiutos kurso, užsienio prekybos, tiesioginių užsienio investicijų ir liberalizavimo veiksnio) įtaką privačioms investicijoms, rezultatais, galima teigti, kad visi šie ekonominiai

kintamieji yra tiesiogiai susiję su privačiomis investicijomis. Kalbant apie kiekvieno nepriklausomo kintamojo poveikio nustatymą, atrodo, kad tiesioginės užsienio investicijos, realusis valiutos kursas ir užsienio prekyba daro labai didelį poveikį privačioms investicijoms, iš kurių tiesioginės užsienio investicijos yra didžiausios. Tai taip pat reiškia, kad nedidelis bet kurio iš šių trijų kintamųjų pasikeitimas gali sukelti drastiškus privačių investicijų pokyčius ir taip paveikti bendrą paklausą ekonomikoje. Taigi privačios investicijos yra susijusios ir su tiesioginėmis užsienio investicijomis.

Taigi nustatant investicijas sąlygojančius veiksnius, reikia atsižvelgti į realią situaciją rinkoje ir vertinti kritiškai, tačiau Sinevičienės (2013) atliktas tyrimas parodė, kad privačiojo sektoriaus kapitalo investicijos priklauso nuo valstybės. Didinant mokesčius (darbo užmokesčio ar pelno), įmonės patiriamos sąnaudos didėja, mažėja gaunamas pelnas ir pinigų srautai, tad būtina kreipti dėmesį į mokestinę aplinką, tuo pačiu nepamirštant ir stabilios ir patikimos politikos ir bendros makroekonominės aplinkos.

Iš esmės tiek tiesioginės užsienio, tiek privačios investicijos yra susijusios tarpusavyje ir didelę reikšmę joms turi valstybė jei jos priimami sprendimai, įskaitant ir pokyčius mokestinėje aplinkoje. Tačiau taip pat svarbu suvokti ir kas skatina pačius investuotojus investuoti lėšas. Tam tikslui nagrinėjamas atliktas tyrimas, orientuotas į investicijų pritraukimą į įmones (žr. 2 pav.).

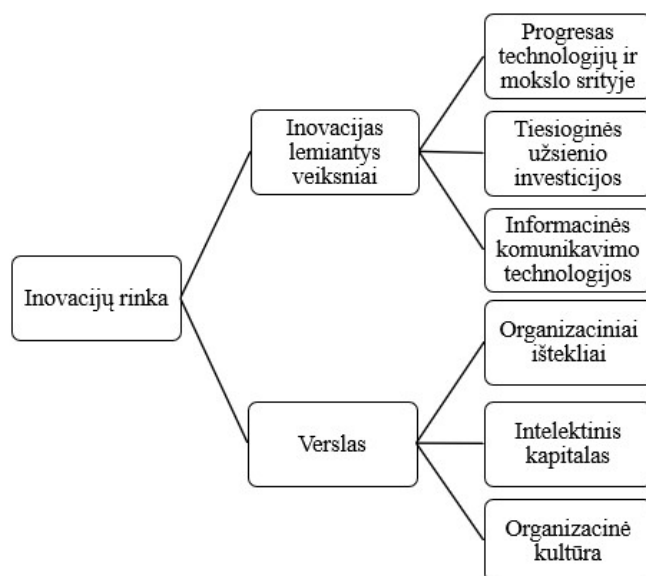
Šaltinis: sudaryta autorės pagal Pererva, Usov, Chernobrovkina, Larka, Rudyka (2021)

2 pav. Veiksniai, skatinantys investicijas į įmones

Pererva, Usov, Chernobrovkina, Larka, Rudyka (2021) atlikto empirinio tyrimo metu buvo atliekama ekspertų apklausa, kurios tikslas – identifikuoti veiksnius, labiausiai skatinančius investicijas. Tyrimo rezultatai parodė, kad net 85 % įmonių investicijos yra reikalingos. Taip pat buvo nustatyta, kad investuotojo

motyvai ir investavimo tikslai yra skirtingi, tad ir investicijų pritraukimo būdai skiriasi. Tačiau dauguma respondentų pabrėžė, kad pagrindinis investavimo tikslas yra atgauti investicijas ir generuoti grąžą. Kalbant konkrečiau, labiausiai investuotojams svarbus finansinis ir nuosavybės statusas bei materialaus pagrindo būseną, kadangi tai yra įmonės veiklos pagrindas – tam labai svarbu turėti įvairaus turto bei išteklių ir tinkamai juos įgalinti. Taip pat investuotojams svarbus ir aplinkos valdymas, kadangi šiais laikais aplinkosauga yra plačiai eskaluojama tema, kurios nauda yra nediskutuotina. Nemažiau svarbu ir MTEP veikla, kadangi inovacijos yra įmonės plėtros pagrindas, nurodantis įmonės perspektyvas bei potencialą, taigi jie vaidina svarbų vaidmenį didinant įmonės patrauklumą investicijoms. Galima tik pritarti sureitinguotiems veiksniams, kadangi turtas, MTEP veikla yra be galo svarbus įmonei siekiant užtikrinti veiklos efektyvumą bei tęstinumą. Aplinkosauga galbūt ir yra vertinama investuotojų, tačiau kol kas tik nedidelė dalis įmonių iš tikrųjų vykdo reikiamas aplinkosaugos priemones. O būtent turto panaudojimas veiklos efektyvumui gerinti, MTEP veiklos vykdymas bei bendras investuotojų siekis uždirbti kuo didesnę grąžą yra siejamas su mokestinės aplinkos pokyčiais, kurie turi teigiamą įtaką paminėtiems veiksniams.

Kadangi labai svarbus indėlis į ekonominį augimą yra sąlygojamas įmonių inovacijų (Banelienė, 2019), o šios tiesiogiai yra susijusios su investicijomis bei inovacijos yra vienas iš veiksnių, skatinančių investicijas, toliau analizuojami veiksniai, skatinantys inovacijas (žr. 3 pav.).

Šaltinis: Vveinhardt, J., & Kuklytė, J. (2016)

3 pav. Inovacijų rinką lemiantys veiksniai

Taigi inovacijų rinką lemia išoriniai ir vidiniai veiksniai. Išoriniai yra susiję su technologijų ir mokslo sritimi, jau anksčiau tekste minėtomis tiesioginėmis užsienio investicijomis bei informacinėmis

komunikavimo technologijomis. Tuo tarpu vidiniai veiksniai yra susiję su verslo aplinka, įskaitant organizacinius išteklius, intelektinį kapitalą bei organizacinę kultūrą. Ne paslaptis, kad didesnis užsienio investicijų kiekis lemia inovacijas ir jų spartą, tačiau tam taip pat turi įtakos ir technologijų plėtra – nors prie progreso šioje srityje inovacijos savo esme taip pat prisideda, tad galima teigti, kad ryšys yra abipusis. Technologijų bei investicijų, prisidedančių prie inovacijų plėtros, dydį lemia ir mokestinė aplinka, orientuota būtent į šiuos veiksnius, tad išoriniai veiksniai taip pat apima ir mokesčius. Verslo aplinka taip pat yra be galo svarbi (kuri taip pat yra priklausoma ir nuo mokestinės aplinkos šalyje), kadangi dažniausiai inovacijas finansuoja ir įgyvendina privatusis sektorius ir tam būtinai reikalingi įvairūs ištekliai, iš kurių vienas ir bene svarbiausias yra intelektinis kapitalas. Pagal Zakarienę (2017), intelektinis kapitalas lemia inovacijų atsiradimą bei plėtrą, kadangi žmogus yra pagrindinis kūrėjas inovacijų diegimo procese, be kurio kūrybinis procesas nėra įmanomas. Vis dėlto, vien žmogaus kompetencijų nepakanka, būtina ir skatinanti kūrybiškumą aplinka (inovatyvi kultūra), kuri sukurtų galimybes ir palankias prielaidas naujovėms kurti.

Iš esmės veiksnius, sąlygojančius inovacijas, galima suskirstyti kategorijomis, kadangi dažnai jie persidengia bei kartojasi. Bigliardi, Dormio (2009) išskiria keturias kategorijas veiksmų, sąlygojančių inovacijas ir lemiančių jų sėkmę:

- 1) Inovacijų diegimo priežastys;
- 2) Inovacijų diegimo kliūtys;
- 3) Atsižvelgimas į išorinę aplinką ir bendradarbiavimas su ja;
- 4) Informaciniai šaltiniai.

Visų pirma, būtina identifikuoti, koku tikslu ir dėl kokių priežasčių inovacijos yra diegiamos. Šioje vietoje labai svarbu atlikti rinkos analizę, numatyti vartotojų poreikius bei pačios inovacijos būtinumą ir potencialią naudą. Inovacijos yra naudingos ir gali sulaukti aplinkinių dėmesio (įskaitant ir investicijas į jų kūrimą) tik tada, kai jos yra reikalingos ir galimai atneš naudos.

Tačiau inovacijų procesas, kaip ir bet koks kitas procesas, susiduria su tam tikromis kliūtimis, kurias būtina įvertinti ir siekti sumažinti jų atsiradimo tikimybę iki minimumo. Pagal Krušinską, Benetytę (2014), inovacinė veikla susiduria su vidinėmis ir išorinėmis problemomis, kurių neeliminavimas apsunkintų visas anksčiau minėtas inovacijų fazes. Vidaus lygmens problemos yra tos, kurias įmonė labiau gali kontroliuoti ir efektyviau jas pašalinti (priešinimasis inovacijoms, kvalifikacijos ir reikalingų priemonių trūkumas), o išorės lygmens problemos yra susijusios labiau su makroekonominė aplinka, kurios įmonė tiesiogiai suvaldyti negali (ekonominiai, teisiniai veiksniai, konkurencijos rizika, neigiamos klientų reakcijos). Tad

būtina įvertinti šiuos veiksniai, siekiant sumažinti inovacinės veiklos rizikos tikimybę bei padidinti galimos gražos (atsipirkimo) galimybes. Tam tikslui mokestinės aplinkos pokyčiai taip pat gali turėti įtakos – pavyzdžiui, mokestinės paskatos orientuotos į turtą gali padėti įmonėms įsigyti ir disponuoti savo veikloje daugiau technologiškai pažangaus turto vienetų, o mokestinės paskatos orientuotos į grynojo pelno didinimą gali padėti didinti įmonės turimus finansinius išteklius, kuriuos ji galėtų panaudoti, pavyzdžiui, kvalifikuoto personalo kūrimui ir išlaikymui. Taip pat įmonė yra sąlygojama teisės aktų bei įstatymų (ypač mokesčius reguliuojančių teisės aktų), kurie dažnai gali riboti įmonių galimybes.

Pratęsiant trečiosios inovacijų veiksnų kategorijos (išorinės aplinkos) analizę, galima teigti, kad ji geriausiai atspindi PEST analizėje, kuri dar labiau suskaido inovacijas lemiančius veiksniai ir tokiu būdu juos galima detaliau ištirti (žr. 4 lent.).

4 lentelė. PEST analizė inovacijas lemiančių veiksnų kontekste

Aplinka	Veiksniai
Politinė	Inovacijų politika, švietimo sistema, valstybės požiūris į inovacijas bei joms skiriamas dėmesys ir atitinkami veiksmai jų skatinimui
Ekonominė	Šalies ekonominė padėtis, kurios tikslas – orientuotis į pridėtinės vertės kūrimą, galimybės plėstis į tarptautines rinkas, taip pat įmonės ekonominė būklė, tarptautinė padėtis globaliu mastu
Socialinė	Įmonių verslumas, novatoriškumas, žinios apie inovacijas (valdžios ar įmonių bei jų atstovų), tam tikros nusistovėjusios nuostatos, įsitikinimai bei tradicijos
Technologinė	Verslo ir mokslo sinergija, parama verslui (infrastruktūra), technologijų pažanga, pokyčiai šiame sektoriuje

Šaltinis: Baležentis, Žalimaitė (2011)

Taigi inovacijoms ir jų diegimui įtakos turi politinė, ekonominė, socialinė ir technologinė aplinkos. Tai iš esmės pasireiškia per šalies politiką bei teisinę sistemą, kurios pagrindinis elementas yra valdžios požiūris į inovacijas ir jų svarbą – kadangi tik valdžiai atkreipus dėmesį į inovacijas, imamasi tam tikrų veiksmų (keičiami įstatymai, mokesčius reguliuojantys teisės aktai, politika, įvairios sistemos ir pan.). Taip pat inovacijoms įtakos turi ir šalies ekonominė padėtis (įskaitant ir mokestinę naštą bei įvairias paskatas), tarptautiškumo galimybės, kurios iš esmės lemia ir įmonių ekonomines būkles, todėl taip pat svarbus valdžios dėmesys šiuo klausimu tam, kad įmonės galėtų nevaržomai diegti inovacijas. Socialinė aplinka apima verslumą, žinias bei įvairius įsitikinimus, kurių pagrindu yra nusprendžiama, ar inovacijos yra reikalingos ir ar jos bus naudojamos pagal tikrąją jų paskirtį – tai ne tik žmonių, kuriančių inovacijas, bet ir vartotojų nuomonė bei įsitikinimai. Na, o technologinė aplinka bene svarbiausia inovacijoms, kadangi didžioji dalis inovacijų yra paremtos būtent jomis (visai naujomis arba modifikuotomis technologijoms), o ypač pabrėžiama MTEP svarba (Baležentis, Žalimaitė, 2011), kuri taip pat gali būti sąlygojama mokestinės

aplinkos pokyčių. Būtent todėl yra labai svarbu, kad technologijų plėtra būtų skatinama valstybės, konkrečiau – per mokestinės aplinkos pakeitimus.

Kalbant apie ketvirtąją inovacijų veiksmų kategoriją (informacinius šaltinius), galima teigti, kad jie, nors ir mažiausiai apčiuopiami ir išmatuojami iš anksčiau minėtų veiksmų kategorijų, yra ne ką mažiau svarbūs. Taip yra todėl, kad inovacijoms kurti ir plėtoti, o galiausiai ir pateikti galutiniam vartotojui, reikia išteklių, žinių, kompetencijų, tinkamų sklaidos priemonių, ryšių ir t.t. Tam tikslui gali puikiai pasitarnauti ir mokestinės lengvatos, orientuotos į mokesčių bazės mažinimą dėl darbuotojų kompetencijų didinimo.

Apibendrinant investicijų ir inovacijų dydį bei dinamiką sąlygojančius veiksmus, galima teigti, kad investicijos labiausiai priklauso nuo ekonominės padėties šalyje bei valstybės sprendimų. Ekonominė padėtis atsispindi per rinkos dydį, BVP, infliaciją, darbo jėgos kainą, ekonominį augimą, žmogiškąjį kapitalą, o tai lemia ir įmonių ekonomines būkles (turimus finansavimo šaltinius, jų išnaudojimą, patiriamus kaštus, finansinį ir nuosavybės statusą, materialaus pagrindo būseną bei galimybes vykdyti MTEP veiklą). Valstybės sprendimai labiausiai atsispindi per politinę-teisinę šalies bazę, o tiksliau – mokestinę aplinką bei sukuriamą mokestinę našą (mokesčių dydžiai ir tarifai šalyje, mokestinės lengvatos, bendras mokesčių sistemos stabilumas). Tuo tarpu inovacijas lemia pačios investicijos (reikiamų išteklių pritraukimas), taip pat ekonominė padėtis šalyje bei įmonėje (vidaus verslo aplinka, sukuriamos motyvuojančios darbo sąlygos personalui, dirbančiam prie inovacijų kūrimo bei jų kvalifikacijos užtikrinimas), turimo intelektualio kapitalo išnaudojimas bei rinkos pažinimas (vartotojų poreikių identifikavimas). Tačiau inovacijoms taip pat labai didelę įtaką turi ir valstybės priimami sprendimai, skatinant technologijų ir mokslo srities plėtrą, priimant atitinkamus teisės aktus bei įstatymus, skatinant MTEP veiklą. Tačiau verta paminėti, kad tiek investicijų, tiek inovacijų veiksniai pavieniui nėra tokie veiksmingi kaip jų kompleksas ir sinergija, kuri atneša kur kas geresnių rezultatų.

1.3. Investicijų ir inovacijų skatinimo teoriniai sprendimai

Jau žinoma, kad investicijoms ir inovacijoms bene didžiausią įtaką daro ekonominė šalies ar įmonės būklė bei valstybės priimami sprendimai, įskaitant mokesčius reguliuojančių teisės aktų keitimą. Tačiau svarbu identifikuoti, kokiais konkrečiais veiksmais investicijos ir inovacijos gali būti skatinamos.

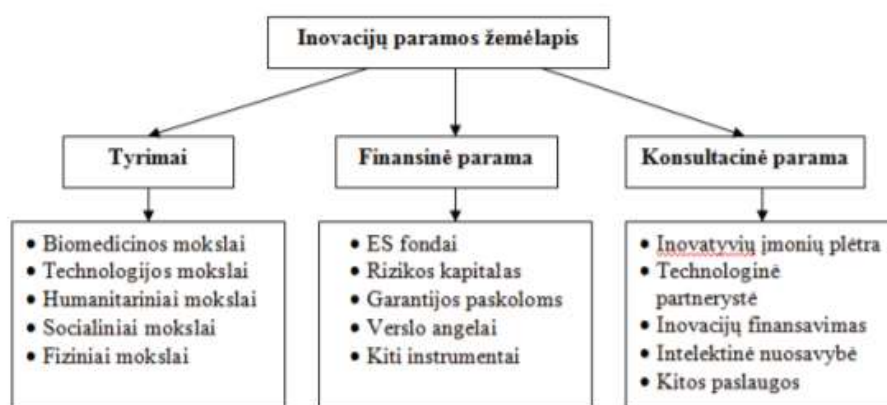
Kalbant tik apie investicijas plačiąją prasme, tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos didžiąją dalį ūkio šakų yra pritraukiamos pernelyg neskatinant, tačiau tam tikrose srityse, kurios yra mažiau patrauklios užsienio investuotojams, pagal Jamil, Khan (2021) ir Miškinį, Sakalauskaitę (2014), investicijos turėtų būti

skatinamos kuriant palankias verslo sąlygas, įskaitant ir vyriausybės paramą, ir įvairių mokesčių optimizavimą (tarifų sumažinimą).

Laurinavičiaus (2012) moksliniame straipsnyje teigiama, kad šalis, norėdama laimėti konkursą dėl investicijų, turi būti lyderė inovacijų srityje, o esminė investicijų ir inovacijų skatinimo prielaida yra strateginio valdymo tobulinimas. Tolesni žingsniai apimtų „tikrųjų“ klasterių, veikiančių kaip mokslininkų, verslininkų ir pareigūnų grandis, sukūrimą, greitesnį sukurtų idėjų komercializavimą, nacionalinio fondo tokioms idėjoms komercializuoti sukūrimą bei švietimo sistemos pritaikymą rytojaus poreikiams.

Taigi investicijos yra skatinamos diegiant ir plėtojant inovacijas, tad dėmesys turi būti sutelktas ir į inovacinės veiklos skatinimą. Tam tikslui Dzemyda, Pogosian, (2012) rekomenduoja įmonių vadovams kurti ryšius su išorės aplinka (įrodyta, kad inovacinius procesus spartina bendradarbiavimas su mokslinėmis institucijomis, klientais ir tiekėjais). Sinergija tarp mokslinių institucijų ir verslo gali būti dar labiau skatinama pritaikant mokestines lengvatas, orientuotas į technologijų plėtrą. Siūloma plėtoti ir organizacinę struktūrą (ugdyti darbuotojų žinias apie inovacijas, skatinti naujų idėjų vystymą), informacinius šaltinius (domėtis naujienomis, analizuoti jau įvykdytus projektus ir bendrai kaupti žinių ir praktikos inovacijų tema bagažą). Tokiu būdu įmonė nepraleistų progų pasinaudoti jai taikomomis mokestinėmis lengvatomis ar išimtimis, nes personalas būtų nuolat apie tai informuojamas ir mokomas pritaikyti žinias praktikoje.

Liutkutė, Vijeikis (2012) be išorinių ryšių plėtros siūlo skatinti investicijas į verslo ir mokslo slėnius ir inovacijas diegiančioms bei pridėtinę vertę kuriančioms įmonėms teikti nuolatinę paramą (žr. 4 pav.).

Šaltinis: Liutkutė, Vijeikis (2012)

4 pav. Lietuvos paramos inovacijoms žemėlapis

Galima teigti, kad pagrindinės paramos inovacijoms rūšys apima tyrimus, finansinę bei konsultacinę paramas. Šaltinio autoriai nurodo, kad tam tikros paramos inovacijoms (pvz., rizikos kapitalas, verslo angelai) nėra Lietuvoje kol kas realizuotos, kadangi jos vis dar yra pradiniam kūrimo proceso etape.

Parama tyrimams iš esmės nėra reali parama verslui atlikti reikalingus tyrimus, o apima informacijos teikimą apie atliekamus tyrimus atitinkamų institucijų, kurios turi tinkamus išteklius ir kapitalą jiems atlikti. Finansinė parama apima ES fondus, teikiamas garantijas paskoloms, o konsultacinė (nefinansinė) parama iš esmės atlieka kontaktų rato plėtimo, žinių pasidalinimo, bendradarbiavimo ir bendros konsultacijos reikiamomis temomis funkciją. Konsultacinę paramą teikia valstybinės ir viešosios įstaigos, kurios sudaro inovacijų infrastruktūrą (pvz., inovacijų ir verslo informaciniai centrai, verslo inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai, įvairios agentūros ar asociatyvinės verslo organizacijos). Taigi bendrai tariant parama ženkliai prisideda prie inovacijų diegimo plėtos, o pačią paramą ir jos dydį gali sąlygoti ir mokestinės lengvatos, orientuotos į paramos teikimo sumą ir, atitinkamai, apmokestinamojo pelno mažinimą.

Apjungus investicijų ir inovacijų skatinimo sprendimus, pagal Kandeeva (2015), inovacinės ir investicinės veiklos valdymas gali būti skatinamas atliekant dalį funkcijų:

1. Gamybos organizavimas – racionalus darbo jėgos, įrankių ir darbo objektų suvienodinimas bei jų apmokestinimo mažinimas, taip pat naudojamų išteklių ekonominis pagrįstumas tam, kad būtų pasiektas kokybiškas galutinis rezultatas (našiausi rezultatai mažiausiomis sąnaudomis – grynajam rezultatui didinti taip pat įtakos turi ir mažesnė mokestinė našta);
2. Sąlygų mokslo ir technologijų plėtrai sudarymas – reikalinga skatinti MTEP veiklą, kuri prisidėtų prie įmonės efektyvumo didinimo, sukurtų naujas darbo vietas ir padidintų investicijų srautą. O motyvuoti verslą vykdyti MTEP veiklą gali ir mokestinės paskatos;
3. Pinigų srautų, susijusių su inovatyvių projektų įgyvendinimu, analizė ir kontrolė – kadangi inovacijos reikalauja didelių investicijų bei reikia suvokti galimas mokestines prievoles arba, priešingai, galimybes sutaupyti mokesčius;
4. Visų gamybos konstrukcinių elementų, kaip visumos sistemos, tarpusavio ryšys. Siekiant gauti pilnai funkcionuojančią ir išvystytą sistemą bei pasiekti išsikeltus tikslus, būtina užtikrinti visų jos elementų (darbo jėgos, įrankių ir darbo objektų, ryšių ir santykių) sąveiką.

Pagal Li, W. A., Li, H. B., Li, H. C. (2016), investicijas į inovacijas ir įmonės inovacinės veiklos našumą skatina mokestinė aplinka ir mokestinės paskatos. Atanassov (2020) parengtame moksliniame straipsnyje teigiama, kad reikšmingas mokesčių sumažinimas (o ypač pelno mokesčio politika) padidina inovacijų našumą įmonėms, kurios yra labiau finansiškai suvaržytos, turi mažesnę kapitalą, silpnesnę įmonių valdymą ir labiau vengia mokesčių. Kadangi tiek investicijas, tiek inovacijas skatina valstybės priimami sprendimai, o dažniausiai minima sritis esanti valstybės galioje yra mokestinė aplinka, toliau analizuojama, kokiais būdais mokesčiai skatina investicijas ir inovacijas.

Savo esme patys mokesčiai yra pagrindinė fiskalinės sistemos dalis, padedanti surinkti lėšas į biudžetą ir užtikrinti jų nuolatinumą. Vis dėlto, mokestinė sistema sukelia nemažai priešpriešų, kadangi valstybės tikslas yra surinkti kuo daugiau mokesčių tam, kad biudžetas nebūtų deficitinis, o mokesčių mokėtojams norisi, kad mokestinė našta (mokesčių tarifai, apmokestinimo bazės ir kiti mokestiniai elementai) būtų kuo mažesnė. Taigi surasti tinkamą ir visoms pusėms tinkantį sprendimą yra tikrai labai sudėtinga. Pagal Snitkienę, Senkų, Budrionytę (2018), mokesčiai, kaip pagrindinis nacionalinio biudžeto įplaukų šaltinis Baltijos šalyse, yra labai svarbūs ir tai įrodo statistikos duomenys, kurie teigia, kad mokesčiai sudaro net apie 90% visų nacionalinio biudžeto įplaukų. Didžioji dalis sumokamų į biudžetą mokesčių yra pridėtinės vertės mokestis, taip pat gyventojų pajamų mokestis, akcizai bei pelno mokestis įmonėms.

Kalbant konkrečiai apie įmonių pelno apmokestinimą, galima teigti, kad tai yra pakankamai sudėtingas procesas, kuriam daro įtaką nemažai aplinkybių (pvz., mokesčio bazė, tarifas ar taikomos mokestinės lengvatos). Skirtingų šalių mokestinės aplinkos skiriasi, požiūriai į mokesčius ir, konkrečiai pelno mokestį, skiriasi, tad ir įmonių pelnas ten apmokestinamas skirtingai. Pavyzdžiui, Binkienė ir Slavickienė (2013) siūlo naikinti pelno mokestį, nes, autorių nuomone, kapitalo pajamos neturėtų būti apmokestinamos efektyvioje mokesčių sistemoje, kadangi tai neskatina investicijų. Tokiu atveju įmonės, nemokančios pelno mokesčio, generuotų daugiau grynojo pelno ir dėl to galėtų labiau plėsti savo veiklą – tai taptų patraukli terpė užsienio investuotojams. Tačiau panaikinti pelno mokestį būtų labai sudėtinga ir net kiek abejotina, ar tai atneštų naudos, kadangi tai drastiškai sumažintų valstybės gaunamas lėšas ir būtų skatinama socialinė atskirtis. Vis dėlto pelno mokestis turi privalumų ir trūkumų, todėl nėra vieningos nuomonės, ar verta šį mokestį panaikinti, ar ne (žr. 5 lent.).

5 lentelė. Pelno mokesčio privalumai ir trūkumai

Pelno mokesčio privalumai	Pelno mokesčio trūkumai
• Generuoja pajamas į valstybės biudžetą; • Efektyvi antimonopolinės politikos priemonė; • Tolygiau paskirstyta mokesčių našta, t.y. mokesčių našta, atsisakius pelno mokesčio, nesumažėtų, o tiesiog būtų perkelta nuo vieno pečių ant kitų; • Teisingumas kitų verslo vykdymo formų atžvilgiu: apmokestinus tik paskirstytąjį pelną individualių įmonių atžvilgiu būtų diskriminuojamos akcinės bendrovės, kadangi individualios įmonės dividendų neišmoka, vadinasi ir pelno mokesčio joms mokėti nereikėtų; • Nedidelė mokestinė našta ir paprastas administravimas prisideda prie kapitalo pritraukimo į šalį.	• Sudaromos nepalankios sąlygos mokestį taikančių šalių ekonomikos augimui; • Skatina mažinti vykdomos ekonominės veiklos našumą; • Skatina slėpti pajamas, neleistina padidinti sąnaudas; Stabdomos galimos tolimesnės investicijos įmonės viduje; • Mokesčio tarifas ir apmokestinamoji bazė priklauso nuo valdžios institucijų subjektyvumo; • Didelės administravimo išlaidos viršijančios gaunamą naudą; • Mokant avansinį pelno mokestį kredituojamas valstybės biudžetas; • Stabdomos tiesioginės užsienio investicijos.

Šaltinis: Snitkienė, Senkus, Budrionytė (2018)

Pabrėžiamas vienas iš pelno mokesčių trūkumų – tiesioginių užsienio investicijų stabdymas. Tačiau pelno mokestis bent jau greitu metu naikinamas nebus, tad geras sprendimas būtų pertvarkyti mokestinę sistemą taip, kad ji išliktų konkurencinga kitų šalių atžvilgiu, bet tuo pačiu skatintų užsienio investicijas bei pačias įmones plėstis – galėtų būti sumažinta mokestinė našta, supaprastintas mokesčių administravimas, stabilesnė mokesčių naujienų (reformų) aplinka (Martūzaitė, 2011).

Bene paprasčiausiai mokestinė aplinka galėtų būti pritaikyta investicijų ir inovacijų skatinimui taikant mokestines lengvatas. Pagal Samoilikova, Lieonov, Huseynova (2021), valstybei tikslingiau padėti verslininkams suteikiant mokestines lengvatas inovacijų plėtrai ir makroekonomikos stabilumui užtikrinti, nei kompensuojant jų patirtas tiesiogines išlaidas. Tačiau Munongo, Akanbi, Robinson (2017) atliktame tyrime nustatyta, kad, nors mokesčių paskatos gali būti svarbios pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas, jos yra veiksmingesnės kartu su kitais nemokestiniais veiksniais (makroekonominės sąlygos, infrastruktūra ir stiprios institucijos).

Bendrai tariant, pagrindinės mokesčių politikos kryptys, pagal Akcigit, Stantcheva (2020), formuojančios inovacijas, gali būti suskirstytos į bendrąsias mokesčių politikos kryptis, tokias kaip gyventojų pajamų mokesčiai, įmonių pajamų mokesčiai ar švietimo subsidijos, ir tikslingesnę su inovacijomis susijusią mokesčių politiką, pvz., MTEP mokesčių kreditus, subsidijas verslo pradžia, moksliniams tyrimams, subsidijas konkrečių tipų moksliniams tyrimams ir MTEP bei konkrečioms geografinėms vietovėms, paskatos įmonėms ir išradėjams. Išradėjams ir įmonėms iš esmės gali turėti įtakos gyventojų ir pelno mokesčiai. Išradėjams gyventojų pajamų mokestis tiesiogiai įtakoja pajamų atskaičius mokesčius dydį ir dėl to savarankiškai dirbantys išradėjai prieš vykdant savo veiklą sprendžia, kurioje mokestinėje aplinkoje tą daryti geriausia. Tuo tarpu įmonėms bet koks atliekamo nepaskirstytojo pelno perteklius reiškia, kad įmonė galės atlikti daugiau investicijų.

Akcigit, Stantcheva (2020) taip pat teigia, kad rizikos kapitalas labai skatina startuolių veiklą, o išlaikant mažą mokesčių našta rizikos kapitalo finansuojamoms įmonėms, yra skatinamos inovacijos. Taip pat lengvatiniai mokesčių tarifai ir mokesčių lengvatos mažoms įmonėms gali dar labiau paskatinti mažas įmones plėstis ir pagerinti inovacijų kokybę bei pažangių inovacijų plėtrą. Tiesą sakant, daugelyje šalių mažoms įmonėms taikomas tam tikras lengvatinis mokesčių režimas. Taip pat siekiant mažinti socialinę atskirtį, siūlomas netiesioginis sprendimo būdas – didesnių rinkos dalyvių apmokestinimas didesniais tarifais tam, kad nauji rinkos dalyviai turėtų galimybę konkuruoti. Tačiau tai turės tik labai nedidelį poveikį naujiems rinkos dalyviams (kurie gali vieną dieną tapti rinkos lyderiais), vis dėlto dalis pranašumo, kurį turi esamas rinkos lyderis, gali būti sunaikinta.

Šiandieninė mokesčių sistema įmones traktuoja kitaip. Pavyzdžiui, pagal Rosenberg, Marron (2015), tiek įsteigtoms, tiek naujoms mažmeninės prekybos įmonėms taikomi palyginti dideli naujų investicijų mokesčių tarifai, o daug mažesnių mokesčių tarifai yra MTEP imlioms pramonės šakoms, tokioms kaip farmacija ir profesionalios paslaugos. Iš esmės pradedančiosios ir novatoriškos įmonės gauna naudos iš tikslinių mokesčių lengvatų, įskaitant pajamų ir sąnaudų mokesčio kreditą, MTEP išlaidų kompensavimą, mažesnius kapitalo prieaugio mokesčius ir palankesnes nusidėvėjimo taisykles.

Taigi modernaus inovacijų plėtros mokestinio mechanizmo formavimas neįmanomas nuodugniai neįvertinus tų priemonių, kurias vyriausybė naudoja investicijoms ir inovacinei veiklai skatinti, efektyvumo. Formuojant šį mokesčių mechanizmą, pagal Rumina, Balandina, Bannova (2015), turėtų būti remiamasi šiais pagrindiniais principais:

- Veiksmingų mokesčių lengvatų priemonių parinkimas, kuris atitiktų prioritetinius valstybės tikslus;
- Tikslus inovacinės veiklos subjektų, į kuriuos turėtų būti orientuotos paskatos ir kuriems bus teikiama nauda, nustatymas;
- Mokesčių administravimo procedūrų supaprastinimas (tiksliai lengvatinių subjektų formuluotė mokesčių įstatyme), neįtraukiant piktnaudžiavimo lengvatomis.

Taigi siekiant geriau suvokti palankios mokestinės aplinkos (sistemos) elementus bei mokestines priemones, kurios sąlygoja investicijų ir inovacijų plėtrą, atliekamas jų klasifikavimas pagal veikimo mastą ir kryptis (žr. 5 pav.).

Mokesčių sistema	Mokestinė našta	Mokestinės lengvatos
• Stabilumas • Administravimas	• Pelno mokestis • Darbo jėgos apmokestinimas	• Turto investicijoms • Kapitalo investicijoms • MTEP veiklos

Šaltinis: sudaryta autorės

5 pav. Investicijoms ir inovacijoms palankios mokestinės aplinkos priemonės

Taigi mokestinės aplinkos, orientuotos į investicijų ir inovacijų skatinimą, priemonės yra skirstomos į bendro pobūdžio ir specifines. Bendro pobūdžio priemonės apima efektyvaus mokesčių sistemos veikimo (mokesčių sistemos stabilumas ir administravimo paprastumas) bei mokestinės naštos verslui (įmonių pelno ir darbo jėgos apmokestinimo mokestinės naštos vertinimas) priemones. Specifinės priemonės apima įvairias mokestines lengvatas, skatinančias investicijas į įmones ar inovacijas (pvz., investicinio turto lengvatos, leidžiančios mažinti peno mokesčio bazę dėl investavimo į turtą, kuris didina įmonės pajėgumus,

taip pat iš kapitalo (dividendų) investicijų kylančios lengvatos bei MTEP inovacijų sukūrimo ir vėlesnio komercializavimo mokestinės lengvatos).

Apibendrinus bendrus investicijų ir inovacijų skatinimo teorinius sprendimus, galima teigti, kad investicijos turėtų būti skatinamos kuriant palankias verslo sąlygas, įskaitant atitinkamos politikos laikymąsi (pvz., kuriant patrauklią ir draugišką verslo (bei mokestinę) aplinką ir gerai išvystytą finansinę aplinką, gaunant vyriausybės paramą, sumažinant prekybos kliūtis bei palūkanų normas, taip pat atliekant ir įvairių mokesčių optimizavimą). Investicijas ir inovacijas taip pat skatina ir mokslininkų bei verslininkų klasterių sukūrimas, greitesnis sukurtų idėjų komercializavimas bei švietimo sistemos pritaikymas ateities poreikiams. Ne gana to, rekomenduojama bendradarbiauti su išorės aplinka (universitetais ir kitomis mokslinėmis institucijomis, turimais klientais ir tiekėjais), plėtoti organizacinę struktūrą (sudaryti galimybes mažinti mokesčių bazę dėl darbuotojų kompetencijų didinimo) bei informacinius šaltinius (tobulinti turimas žinias ir kaupti patirtį) ir visa tai daryti pasinaudojant į šiuos veiksnius orientuotomis mokestinėmis paskatomis. Taip pat siūloma inovacijas diegiančioms įmonėms teikti nuolatinę paramą (tyrimams, finansinę ir konsultacinę paramas), kas leistų susimažinti mokėtiną pelno mokestį, organizuojant gamybą, sudarant palankią mokestinę aplinką mokslo ir technologijų plėtrai, formuojant inovatyvų bei investicijų portfelius, analizuojant pinigų srautus (siekiant pasinaudoti mokestinėmis lengvatomis) ir rodiklius bei užtikrinant visų elementų tarpusavio ryšį. Konkrečiai mokestinė aplinka gali prisidėti prie investicijų ir inovacijų skatinimo per mokesčių sistemos stabilumą ir paprastesnį mokesčių administravimą, taip pat mokesčių sumažinimą (ar net panaikinimą), rečiau vykdant mokestines reformas ir taikant mokestines lengvatas (pvz., investicijų į turtą ar kapitalą lengvatos, MTEP mokesčių kreditai, lengvatos verslo pradžiai ir MTEP veiklai, paskatos įmonėms ir išradėjams, mažesnių rinkos dalyvių apmokestinimas mažesniais mokesčių tarifais, palankesnės nusidėvėjimo taisyklės). Svarbu tinkamai parinkti mokestinių lengvatų priemones ir jų subjektus bei supaprastinti mokesčių administravimą.

2. INVESTICIJŲ IR INOVACIJŲ MOKESTINIO SKATINIMO TYRIMAS

Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad investicijos ir inovacijos yra skatinamos tinkama mokestine aplinka. Tam tikslui toliau atliekama investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo analizė, atliekant mokslinį tyrimą, kurio metu siekiama išsiaiškinti, ar Lietuvos mokestinė aplinka yra palanki kurtis inovacijoms ir plėstis investicijoms.

2.1. Tyrimo metodologija

Investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo Lietuvoje analizei atlikti vadovaujamosi numatytu tyrimo planu.

Tyrimo planas:

1. Atlikti detalią Lietuvos mokesčius (konkrečiau – pelno mokestį) reguliuojančių teisės aktų analizę, siekiant identifikuoti pagrindines mokestines skatinimo priemones (lengvatas), kurios potencialiai galėtų skatinti investicijas ir inovacijas bei atlikti palyginamąją analizę Latvijos ir Estijos mastu, įvertinant, ar Lietuvos mokestinė aplinka yra patraukli užsienio investuotojams ar vietiniam verslui;
2. Atlikti žvalgybinį kokybinio pobūdžio tiesioginį tyrimą (duomenis renkant individualaus giluminio interviu metu), kurio imties dydis yra 6 ekspertai, atrinkti neatsitiktine tvarka (įvykdant netikimybinę atranką). Tyrimo metu apklausiami asmenys iš privataus verslo aplinkos (pelno mokesčio ekspertus), įvertinant jų požiūrį į dabartinį mokestinį investicijų ir inovacijų skatinimą Lietuvoje, lyginant su situacija Latvijoje ir Estijoje, bei ateities perspektyvas. Toks tyrimo tipas leidžia išgauti detalesnę informaciją, kadangi respondentai apklausiami po vieną ir dėl to gauta informacija yra nepriklausoma nuo galimų išorinių trukdžių (kitų respondentų nuomonių);
3. Pateikti tyrimo išvadas ir įvertinti, ar Lietuvos mokestinė aplinka iš tikrųjų reikšmingai skatina investicijas ir inovacijas.

2.2. Mokesčius reglamentuojančių teisės aktų analizė

Pagal tyrimo metodologijoje numatytą tyrimo planą, toliau atliekama mokesčius reglamentuojančių teisės aktų analizė, apžvelgiant ir išanalizuojant Lietuvos ir keleto Europos Sąjungos šalių (Latvijos bei

Estijos), teisės aktai, nukreipti į investicijų ir inovacijų skatinimą. Teisės aktai nagrinėjami makroekonominiu ir mikroekonominiu lygiais:

- Makroekonominis lygis – analizuojama, kuo mokestinė aplinka galėtų būti patraukli užsienio investuotojams, kurie siekia nukreipti savo investicijas ir (ar) inovacijų diegimą būtent į tą šalį, kurioje mokestinė aplinka būtų jiems palankesnė ir investicijos generuotų didesnę grąžą, o inovacijų diegimas nebūtų toks nuostolingas arba labiau pelningas (kaip ir investicijos). Šiuo atveju analizė yra labiau orientuota į lengvatas ir išlygas pelno apmokestinimo klausimais, kapitalo pajamų (dividendų) apmokestinimo bei kitais susijusiais klausimais;
- Mikroekonominis lygis – analizuojama, kuo mokestinė aplinka galėtų būti patraukli vietiniams investuotojams arba tiesiog įmonėms/akcininkams bei skatintų sugeneruotą pelną (investicijas) nukreipti į veiklos plėtrą. Šiuo atveju analizė orientuota į įvairias su investicijomis į turtą, naudojamą ne tik veiklai vykdyti, bet tuo pačiu jai ir patobulinti, bei inovacijų plėtrą susijusias mokestines paskatas, lengvatas ar išlygas.

Šiuo atveju konkrečiai analizuojamas pelno mokesčio reglamentavimas, kadangi pelno mokestis tiesiogiai nulemia grynojo pelno dydį, tad užsienio investuotojams ar įmonės vadovybei tai yra ypač aktualu. Esant palankiam pelno mokesčio reglamentavimui, daugiau lėšų lieka investicijoms vykdyti bei inovacijoms diegti.

2.2.1. Lietuvos pelno mokesčių reglamentuojančių teisės aktų analizė makroekonominiu lygiu

Taigi Lietuvos mokesčius reglamentuojančių teisės aktų analizė pradedama makroekonominiu lygiu. Visų pirma, bene pats paprasčiausiai suprantamas ir lengviausiai prieinamas mokestinės aplinkos rodiklis, galintis nulemti užsienio investuotojų sprendimą investuoti savo lėšas būtent į tą aplinką, yra mokesčio tarifų dydžiai. Tačiau prieš tai svarbu identifikuoti, kam išvis kyla prievolė mokėti pelno mokesťį.

Mokesčio mokėtojai. Remiantis Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo aktualios redakcijos (iki 2022 m. balandžio 30 d.) (PMĮ) 3 str. 1 d., pelno mokesťį moka Lietuvos bei užsienio vienetai. Pagal PMĮ 2 str. 2 d., Lietuvos apmokestinamasis vienetas yra „juridinis asmuo, įregistruotas Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, taip pat Lietuvos Respublikoje įsteigtas kolektyvinio investavimo subjektas, neturintis juridinio asmens statuso“. Užsienio apmokestinamasis vienetas, pagal PMĮ 2 str. 3 d., yra „užsienio valstybės juridinis asmuo ar organizacija, kurių buveinė yra užsienio valstybėje ir kurie įsteigti

arba kitokiu būdu organizuoti pagal užsienio valstybės teisės aktus, taip pat bet kuris kitas užsienyje įsteigtas, įkurtas ar kitaip organizuotas apmokestinamasis vienetas, įskaitant kolektyvinio investavimo subjektus“.

Mokesčio tarifai. Remiantis PMĮ 5 str., pelno mokesčio mokėtojams taikomi pelno mokesčio tarifai yra skirtingi ir priklauso nuo jų taikymo sąlygų (žr. 6 lent.).

6 lentelė. Pelno mokesčio tarifai Lietuvoje

Tarifo dydis	Apmokestinamasis vienetas	Taikymo sąlygos
15%	Lietuvos apmokestinamasis vienetas, nuolatinė buveinė	Lietuvos vieneto pajamos, bendru atveju (jei PMĮ nenurodyta kitaip), įskaitant ir pajamas iš paskirstytojo pelno, gautą paramą, panaudotą ne pagal paskirtį, ir <u>grynais pinigais gautą paramą, kurios dalis viršija 250 MGL dydžio sumą</u>
5%		Kooperatinių bendrovių, kurių per mokestinį laikotarpį daugiau kaip 50% pajamų sudaro pajamos iš žemės ūkio veiklos, įskaitant pajamas už parduotus įsigytus iš savo narių šių narių pagamintus žemės ūkio produktus; Bendru atveju, apmokestinamojo pelno iš turto naudojimo, pardavimo ar perleidimo nuosavybės dalis, jeigu pajamas gauna (ir patiria visas susijusias išlaidas) tik ji sukūręs Lietuvos vienetas ar nuolatinė buveinė ir turtas yra pagal autorių teises saugoma kompiuterio programa ar patentabilumo kriterijus atitinkantis išradimas, kuris naudojamas pagal išimtinę licenciją
5%/0%		Pirmąjį mokestinį laikotarpį apmokestinama taikant 0% tarifą (kai vieneto dalyviai yra fiziniai asmenys ir kai per ištisus tris mokestinius laikotarpius nuo veiklos pradžios veikla nėra sustabdoma, vienetas nėra likviduojamas/reorganizuojamas/jo akcijos nėra perleidžiamos), vėliau – taikant 5% tarifą. Vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius turi neviršyti 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršyti 300 000 eurų, išskyrus kai susijusių vienetų (individualių įmonių, kurių dalyvis ar jo šeimos nariai yra ir kitų individualių įmonių dalyviai, taip pat kurie (kartu ar atskirai) valdo daugiau kaip 50% jų akcijų ir valdo daugiau kaip 50% akcijų kituose vienetuose) bendras vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius viršija 10 žmonių ir (arba) mokestinio laikotarpio bendros pajamos viršija 300 000 eurų
15%	Užsienio apmokestinamasis vienetas	Užsienio vienetų pajamos uždirbtos Lietuvoje ir gautos ne per užsienio vienetų nuolatinės buveinės Lietuvoje (pajamos už parduotą, perleistą nuosavybės ar išnuomotą nekilnojamąjį turtą, esantį Lietuvoje, pajamos už Lietuvoje vykdomą atlikėjų ir sporto veiklą bei išmokos už stebėtojų tarybos narių veiklą)
10%		Užsienio vienetų pajamos uždirbtos Lietuvoje ir gautos ne per užsienio vienetų nuolatinės buveinės Lietuvoje (honorarai, kompensacijos už autorių arba gretutinių teisių pažeidimą); Užsienio vienetų, neįregistruotų/neorganizuotų Europos ekonominės erdvės valstybėje arba valstybėje, su kuria sudaryta ir taikoma dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis, pajamos uždirbtos Lietuvoje ir gautos ne per užsienio vienetų nuolatinės buveinės Lietuvoje (palūkanos, bendru atveju)
0%		Užsienio vienetų, įregistruotų/organizuotų Europos ekonominės erdvės valstybėje arba valstybėje, su kuria sudaryta ir taikoma dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis, pajamos uždirbtos Lietuvoje ir gautos ne per užsienio vienetų nuolatinės buveinės Lietuvoje (palūkanos, bendru atveju)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal PMĮ 5 str. (2022)

Taigi Lietuvoje pelno mokesčio tarifas svyruoja nuo 15% iki 0%, priklausomai nuo papildomų sąlygų, kurios turi būti tenkinamos, siekiant pasinaudoti sumažintu mokesčio tarifu. Nors užsienio vienetams taip pat galima susimažinti pelno mokesčio tarifą iki 10% ar net 0%, labiau orientuojamasi į Lietuvos vienetus, kurie steigia savo verslą Lietuvoje ir vykdydys jį nuolat. Lietuvoje lengvatinis 5% pelno mokesčio tarifas yra taikomas kooperatinėms bendrovėms, kurios dažnu atveju neturi didelių apyvartų, negeneruoja didelio pelno, kurį galima būtų reikšmingai sumažinti, bei nėra orientuotos į investicijų priėmimą ar vykdymą bei inovacijų diegimą. Tuo tarpu taip pat 5% ar net 0% (pirmais veiklos metais) pelno mokesčio tarifu gali pasinaudoti smulkus ar naujas verslas, negeneruojantis daug pajamų ir neturintis daug darbuotojų. Tačiau verslas, orientuotas į investicijų ir inovacijų plėtrą, dažnu atveju, galų gale, pradeda viršyti lengvatiniam pelno mokesčio tarifui taikomus reikalavimus, todėl geriausias būdas sutaupyti ir nepermokėti pelno mokesčio yra naudojimas papildomomis mokestinėmis paskatomis, mažinančiomis apmokestinamąjį pelną.

Dividendai. Bendru atveju, investuotojai (užsienio ar vietiniai) yra suinteresuoti ne tik investuoti lėšas, bet ir gauti grąžą, o tai paprasčiausiai yra įvykdoma per dividendų išmokėjimą akcininkams, kurie savo investicijomis į įmonę padidino jos įstatinį kapitalą mainais už tos įmonės akcijas. Visuotinio akcininkų susirinkimo metu įmonės valdyba priima sprendimą, kokią įmonės nepaskirstytojo pelno dalį gali skirti dividendams išmokėti ir tai, žinoma, priklauso nuo įmonės tų metų pasiekto rezultato – uždirbto ir jau panaudoto įmonės poreikiams pelno. Taigi kuo įmonė uždirbs daugiau pelno, tuo didesnę dalį jo galės išmokėti akcininkams kaip jų atlygį (dividendus). O tam puikiai pasitarnauja įvairios mokestinės paskatos, mažinančios apmokestinamąjį pelną, viena iš kurių yra dividendų apmokestinimo išimtis.

Bendru atveju, dividendai ar kitaip paskirstytas pelnas, pagal PMĮ 31 str. 1 d. 12 p., yra laikomi neleidžiamais atskaitymais, kurie didina įmonių apmokestinamąjį pelną, kadangi negali būti atskaitomi iš pajamų. Tokiu atveju Lietuvos vienetas, išmokantis dividendus arba juos gaunantis iš užsienio, turi juos apmokestinti taikant 15% pelno mokesčio tarifą. Tačiau dividendų apmokestinimui Lietuvoje yra taikomos išimtys, priklausomai nuo to, kam jie yra išmokami ar iš ko yra gauti:

- Lietuvos vienetams išmokami dividendai. Remiantis PMĮ 33 str. 2 d., Lietuvos vieneto gaunami dividendai iš kitų Lietuvos vienetų yra neapmokestinami pelno mokesčiu ir neįtraukiami į dividendų gavėjo pajamas, jei šis ne trumpiau kaip ištisus 12 mėnesių, įskaitant dividendų paskirstymo momentą, valdo ne mažiau kaip 10% balsus suteikiančių akcijų dividendus išmokančiame Lietuvos vienetė;

- Užsienio vienetais išmokami dividendai. Remiantis PMĮ 34 str. 2 d., Lietuvos vieneto užsienio vienetai (kuris nėra įregistruotas ar kitaip organizuotas tikslinėse teritorijose) išmokami dividendai yra neapmokestinami, jei dividendus gaunantis užsienio vienetas ne trumpiau kaip ištisus 12 mėnesių, įskaitant dividendų paskirstymo momentą, valdo ne mažiau kaip 10% balsus suteikiančių akcijų dividendus išmokančiame Lietuvos viename ir jei, pagal PMĮ 32 str. 6 d., šiuo sandoriu nėra siekiama gauti mokestinės naudos;
- Lietuvos vieneto gaunami dividendai iš užsienio vienetų, įregistruotų ar kitaip organizuotų Europos ekonominės erdvės valstybėje (ne tikslinėse teritorijose) ir kurių pelnas yra apmokestinamas pelno mokesčiu arba jam tapačiu mokesčiu (nesumažinant pelno išmokamų dividendų suma), remiantis PMĮ 35 str., yra neapmokestinami ir neįtraukiami į gavėjo pajamas. Tačiau tai turi būti atliekama su sąlyga, kad dividendus gaunantis Lietuvos vienetas ne trumpiau kaip ištisus 12 mėnesių, įskaitant dividendų paskirstymo momentą, valdo ne mažiau kaip 10% balsus suteikiančių akcijų dividendus išmokančiame užsienio viename ir jei, pagal PMĮ 32 str. 6 d., šiuo sandoriu nėra siekiama gauti mokestinės naudos.

Taigi dividendai, bendru atveju, yra apmokestinami standartiniu pelno mokesčio tarifu, tačiau akcininkams, gaunantiems dividendus, yra galimybė jų neapmokestinti. Kaip taisyklė, dividendus gaunantis vienetas, šiuo atveju akcininkas, turi būti išlaikęs ne mažiau kaip 12 mėnesių be jokių pertraukų bent 10% dividendus išmokančio vieneto, šiuo atveju dukterinės įmonės, akcijų. Taigi užsienio ar vietiniai investuotojai gali būti suinteresuoti investuoti savo lėšas būtent į Lietuvoje įregistruotas ir veikiančias įmones, kadangi jau po vienerių metų galima išsiimti įmonės uždirbtą pelną dividendų pavidalu ir nuo to nemokėto pelno mokesčio.

Laisvosios ekonominės zonos lengvata. Dar viena galimybė sumažinti mokėtiną pelno mokestį yra mokestinės lengvatos. Viena iš jų yra lengvata, taikoma įmonėms, įregistruotoms laisvojoje ekonominėje zonoje (LEZ), kuri, pagal Lietuvos Respublikos laisvųjų ekonominių zonų pagrindų įstatymo 2 str. 1 d., yra teritorija, skirta komercinei-ūkinei ir finansinei veiklai vykdyti, kurioje ūkio subjektams yra taikomos specialios teisinės ir ekonominės funkcionavimo sąlygos ir kurioje nėra nuolatinių gyventojų. O pati įmonė, įregistruota šioje zonoje, remiantis Lietuvos Respublikos laisvųjų ekonominių zonų pagrindų įstatymo 7 str. 1 d., yra laikoma tokia įmone, kuriai yra išduotas leidimas vykdyti veiklą toje LEZ ir kurios veiklai būtent toje zonoje yra taikomos valstybės garantijos.

Bendrai ši lengvata yra taikoma jau nemažą laiką tarpą, tačiau nuo 2018 m. sausio 1 d. kiek pasikeitė jos reglamentavimas. Kadangi šiuo tyrimu analizuojama mokestinė aplinka, orientuota į dabartinius ar

ateities investuotojus, toliau nagrinėjama tik ta lengvatos dalis, kuri įsigaliojo nuo 2018 m. sausio 1 d. Taigi įmonės, įgijusios LEZ įmonės statusą nuo 2018 m. sausio 1 d., remiantis PMĮ 58 str. 16 d. 1 ir 2 p., gali pasinaudoti LEZ lengvata atsižvelgiant į kapitalo investicijų dydį:

- Kai kapitalo investicijų suma yra ne mažesnė nei 1 milijonas eurų – 10 mokestinių laikotarpių (nuo investicijų sumos pasiekimo momento) atleidžiama nuo pelno mokesčio mokėjimo, o kitus 6 mokestinius laikotarpius pelno mokesčio tarifas yra sumažinamas 50 proc. Tačiau tai įgyvendinama tik kai kapitalo investicijos pasiekia reikalaujamą sumą ir turima tai patvirtinanti auditoriaus išvada ir bent 75 proc. įmonės (ne prekybos veiklą vykdančios) pajamų per mokestinį laikotarpį sudaro pajamos iš LEZ vykdomos veiklos;
- Kai kapitalo investicijų suma yra ne mažesnė nei 100 tūkstančių eurų – taip pat galima naudotis tomis pačiomis lengvatomis (10 metų galima nemokėti pelno mokesčio, o kitus 6 – perpus mažesniu tarifu), tačiau reikalavimai kiek skiriasi nuo aukščiau minėtų. Šiuo atveju, LEZ įmonės vidutinis per metus darbuotojų skaičius turi būti ne mažesnis kaip 20, kapitalo investicijos turi pasiekti reikalaujamą sumą ir turima tai patvirtinanti auditoriaus išvada ir bent 75 proc. įmonės pajamų per mokestinį laikotarpį turi sudaryti pajamos iš LEZ vykdomos paslaugų teikimo veiklos.

Ši lengvata, nors ir turi tam tikrų reikalavimų, kurie turi būti išpildyti, sudaro labai palankias sąlygas užsienio ar net ir vietiniams investuotojams ilgą laiką tarpą išvis nemokėti pelno mokesčio, o vėliau kuri laiką jį mokėti gerokai mažesniu tarifu. Tai yra puiki mokestinė priemonė, orientuota į investicijų pritraukimą ir plėtrą Lietuvoje, tuo pačiu kiek atsižvelgiant ir į inovacijų plėtrą, kadangi LEZ savo esme yra gera ir motyvuojanti terpė įgalinti investicijas ir atlikti įvairius tyrimus, plėsti gamybą, technologijas ir pan.

Stambaus projekto lengvata. Dar viena mokestinė lengvata, konkrečiai – stambaus projekto lengvata, yra orientuota ir į mikroekonominę aplinką, tačiau dėl savo masto ir panaudojimo galimybių plačiai apima ir makroekonominę aplinką. Ši visai neseniai pristatyta ir pradėta taikyti lengvata (nuo 2021 m.) suteikia labai daug galimybių stambiems užsienio ar vietiniams investuotojams ar labai perspektyvioms bei sparčiai besiplečiančioms įmonėms.

Remiantis VMI skelbiama informacija (2021), stambus projektas savo esme yra suprantamas kaip duomenų apdorojimo, interneto serverių paslaugų ir susijusios veiklos arba apdirbamosios gamybos investicijų projektas, kuriam įgyvendinti turi būti sudaryta galiojanti stambaus projekto investicijų sutartis, kurios sudarymo ir pasirašymo tvarką numato Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. Remiantis šio

įstatymo (2022) 2 str. 23 d., stambaus projekto investicijų sutartis apibrėžiama kaip sutartis, sudaryta tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos ir investuotojo, kurioje yra nustatomos teisės ir pareigos, susijusios su stambaus projekto įgyvendinimu ir tenkančios kiekvienai pasirašančiajai šaliai, bei kitos aktualios sąlygos. Tačiau stambaus projekto investicijų sutartis ne tik sudaro sąlygas ar suteikia garantijas, bet ir atneša nemažą administracinę naštą investuotojui, kadangi sutarties sudarymo tvarka yra ganėtinai ilga ir sudėtinga, reikalaujanti atitikti nemažai kriterijų. Pavyzdžiui, remiantis Lietuvos Respublikos investicijų įstatymo 15⁴ str. 3 d., sudarant stambaus projekto sutartį, reikia užtikrinti, kad:

- Investicijų projektas atitinka stambaus projekto kriterijus;
- Pats investuotojas yra finansiškai ir ekonomiškai pajėgus įgyvendinti šį projektą bei įvykdyti savo įsipareigojimus pagal sudarytą sutartį;
- Investuotojas turi atitinkamos patirties, techninių bei žmogiškųjų išteklių, kurie yra reikalingi šio projekto įgyvendinimui bei įsipareigojimų pagal sutartį įvykdymui;
- Investicijų projektas yra įvertintas pakankamu kvalifikaciniu balu, kuris įvertina sukurtas naujas darbo vietas, aukštos profesinės kvalifikacijos darbuotojus, darbo užmokestį, eksportą, projekto įgyvendinimo vietą ir įtaką ūkio plėtrai, konkurencingumui bei visuomenės gerovės kėlimui.

Stambaus projekto kriterijai, pagal Lietuvos Respublikos investicijų įstatymo 2 str. 25 d., apima investuotojo įsipareigojimą per penkerius metus nuo stambaus projekto investicijų sutarties įsigaliojimo dienos įgyvendinti minėtą projektą ir:

- Sukurti ne mažiau kaip 200 naujų darbo vietų, kai yra investuojama Vilniuje, ir ne mažiau kaip 150 naujų darbo vietų, kai yra investuojama likusioje Lietuvos dalyje. Naujos darbo vietos turi būti užtvirtintos sudarant ir pasirašant viso darbo laiko sutartis bei turi būti išlaikytos ne trumpiau kaip 5 metus nuo pirmos darbuotojo priėmimo dienos;
- Investuoti ne mažiau kaip 30 milijonų eurų vertės privačių kapitalo investicijų, kai yra investuojama Vilniuje, ir ne mažiau kaip 20 milijonų eurų investicijų, kai yra investuojama likusioje Lietuvos dalyje.

Siekiant pritaikyti stambaus projekto lengvatą pasinaudojant pelno mokesčio išimtimis, remiantis PMĮ 58 str. 16² d., taip pat svarbu užtikrinti dar keletą ne mažiau svarbių kriterijų:

- Investuotojas turi nesinaudoti anksčiau išanalizuota LEZ lengvata bei nesinaudoti kita stambaus projekto lengvatos versija, įtvirtinta PMĮ 58 str. 16³ d. Pagrindiniai šios versijos

skirtumai nuo analizuojamos versijos yra tai, kad turi būti gautas Europos Komisijos pritarimas, nebelieka galimybės sukurti tik 150 naujų darbo vietų (reikalaujama nuo 200), taip pat privačios kapitalo investicijos turi būti kur kas didesnės ir siekti ne mažiau nei 100 milijonų eurų sumą);

- Mokestinio laikotarpio pajamų dalis (ne mažesnė kaip 75%) turi būti sudaryta iš pajamų, gautų apdorojant duomenis, teikiant interneto serverių ir susijusių veiklų paslaugas, arba pajamų iš apdirbamosios gamybos;
- Investuotojas turi turėti auditoriaus išvadą, kuri patvirtintų privačių kapitalo investicijų dydį, atitinkantį keliamus kriterijus lengvatai pasinaudoti.

Taigi atitinkant aukščiau išdėstytus kriterijus, investuotojas, investuojantis lėšas į Lietuvoje veikiančią įmonę bei jos veiklos plėtrą, gali pasinaudoti stambaus projekto lengvata, kuri sudaro sąlygas įmonei, vykdančiai stambų projektą, (nuo 2021 m. sausio 1 d., kada ir buvo įteisintas šios lengvatos galiojimas) nemokėti pelno mokesčio net 20 metų nuo sutarties įsigaliojimo dienos, pradedant tuo mokestiniu laikotarpiu, kurį visi aukščiau išdėstyti kriterijai buvo pilnai patenkinti (reikiama investicijų suma ir vidutinis darbuotojų skaičius buvo pasiekti ir t.t.).

Bendrai tariant, stambaus projekto lengvata, atleidžianti nuo pelno mokesčio mokėjimo net 20 metų, yra puiki užsienio investicijų pritraukimo į Lietuvą priemonė, padedanti investuotojams nuspręsti, kurioje šalyje vykdyti investicijas. Svarbu paminėti ir tai, kad investicijos iš esmės gali būti pritaikytos ir inovacijų diegimui, kadangi reikalaujama, jog didžioji dalis pajamų būtų gauta iš duomenų apdorojimo ar interneto serverių paslaugų, kurios šiais laikais yra sparčiai diegiamos, tobulinamos ir kuria didelę pridėtinę vertę tiek pačiai įmonei, tiek jos klientams, tiek ir pačiai valstybei.

Apibendrinant Lietuvos pelno mokestį reglamentuojančių teisės aktų analizę makroekonominiu lygiu, galima teigti, kad Lietuvoje investicijų ir inovacijų mokestinis skatinimas egzistuoja. Užsienio (ir nebūtinai) investuotojai yra pritraukiami taikant lengvatinį pelno mokesčio tarifą verslo pradžioje ar smulkesnėms įmonėms, taip pat neapmokestinant išmokamų dividendų bei taikant mokestines lengvatas, tokias kaip LEZ ar stambaus projekto lengvatos. Tačiau svarbu paminėti, kad norint pasinaudoti šiomis mokestinėmis priemonėmis, būtina atitikti tam tikrus kriterijus, kurie dažnu atveju sukuria nemažą administracinę naštą įmonėms, tačiau rezultatas yra tikrai to vertas.

2.2.2. Lietuvos pelno mokesčių reglamentuojančių teisės aktų analizė mikroekonominiu lygiu

Iš esmės makroekonominiu lygiu išanalizuotos mokestinės paskatos, orientuotos į investicijų ir inovacijų skatinimą, yra iš dalies aktualios ir mikroekonominiu lygiu, kadangi yra susiję su pelno mokesčio korekcijomis ir mokėtino pelno mokesčio mažinimu įmonės viduje. Tai apima ir anksčiau minėtus lengvatinius pelno mokesčio tarifus, dividendų neapmokestinimą (traktuojant patirtas sąnaudas kaip leidžiamus atskaitymus arba, atitinkamai, gaunamas pajamas – kaip neapmokestinamas pajamas), bei LEZ ar stambaus projekto lengvatas, kurie taip pat prisideda prie mokėtino pelno mokesčio mažinimo ar net eliminavimo kuriam laikui.

Lietuvoje įmonėms yra suteikiama dar daugiau galimybių atlikti apmokestinamųjų pajamų ar sąnaudų korekcijas pelno mokesčio tikslais, siekiant gauti naudos sau (susimąžinti ar eliminuoti mokėtiną pelno mokesť). Pavyzdžiui, atskaitant paramos išlaidas, panaudojant ir/ar perkeltiant mokestinius nuostolius, pasinaudojant filmų lengvata ir pan.

Paramos atskaitymas. PMĮ 28 str. numato, kad įmonės iš pajamų gali 2 kartus atskaityti išmokas, skirtas paramai, jeigu šių išmokų gavėjas turi paramos gavėjo statusą. Tačiau taip atskaitoma parama negali viršyti 40% įmonės apmokestinamojo pelno, neatėmus pačios paramos ir ankstesnių metų mokestinių nuostolių. Taip pat Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo 8 str. 2 d. nustato, jog paramos gavėjas, viešindamas informaciją apie paramos teikėją, turi užtikrinti, kad susijusios išlaidos neviršys 10% suteiktos paramos vertės, kitu atveju – laikoma, kad parama panaudota ne pagal paramos paskirtį.

Nuostolių panaudojimas. PMĮ 30 str. numato, kad bendru atveju mokestinio laikotarpio nuostolius leidžiama perkelti neribotą laikotarpį. Vertybinių popierių ar išvestinių finansinių priemonių perleidimo nuostolius leidžiama perkelti ne ilgiau kaip 5 metus, tačiau šie nuostoliai gali būti dengiami tik vertybinių popierių ar išvestinių finansinių priemonių perleidimo pajamomis. Nuostoliai dėl akcijų perleidimo, kai šis akcijų perleidimas yra neapmokestinamas (ne mažiau kaip 10% akcijos išlaikytos ne trumpiau kaip 2 m.), einamuoju mokestiniu laikotarpiu gali būti atskaitomi iš kitų vertybinių popierių perleidimo pajamų, o neatskaityta tokių nuostolių suma į kitus mokestinius metus neperkeliama. Tačiau verta paminėti, kad nuo 2014 m. už ataskaitinį mokestinį laikotarpį panaudojama ankstesnių metų mokestinių nuostolių suma negali viršyti 70% už ataskaitinį laikotarpį apskaičiuoto apmokestinamojo pelno (iki tol buvo galima sudengti 100% ataskaitinio laikotarpio apmokestinamojo pelno). O 70% riba taikoma tik veiklos mokestiniams

nuostoliams – vertybinių popierių/išvestinių finansinių priemonių nuostoliams (išskyrus finansų įstaigų) ši riba nėra taikoma.

Nuostolių perdavimas. PMĮ 56¹ str. numato, kad nuostolių perdavimas tarp grupės įmonių leidžiamas, tik jeigu įmonių grupėje patronuojanti įmonė nuostolių perdavimo dieną tiesiogiai arba netiesiogiai valdo daugiau kaip 66,67% akcijų kiekvienos nuostolių perdavime dalyvaujančios įmonės, kurios toje įmonių grupėje be pertraukų yra ne trumpiau kaip 2 metus, skaičiuojant iki nuostolių perdavimo dienos. Kai yra įregistruota nauja įmonė, ji nuostolių perdavime gali dalyvauti, jeigu tai įmonių grupei priklauso nuo jos įregistravimo dienos ir yra numatyta, kad toje grupėje išbus be pertraukų ne trumpiau kaip 2 metus, skaičiuojant nuo tos įmonės įregistravimo dienos. Be to, mokestiniai nuostoliai gali būti perduodami ne tik tarp Lietuvos grupės įmonių, bet ir tarp Lietuvos bei užsienio grupės įmonių, tačiau nuostolių perėmimui iš kitos užsienio grupės įmonės taikomi papildomi apribojimai, pavyzdžiui, užsienio įmonė turi būti ES valstybės, kurios įstatymai numato, kad perduotų nuostolių negalima perkelti į savo ateinančius mokestinius laikotarpius, rezidentė mokesčių tikslais ir užsienio įmonės perduodami mokestiniai nuostoliai turi būti apskaičiuoti/perskaiciuoti pagal Lietuvos PMĮ nuostatas.

Filmo gamybos lengvata. Remiantis PMĮ 17² str., įmonės gali susimažinti savo apmokestinamąjį pelną neatlygintinai suteikiant Lietuvos filmo gamintojui (pagal PMĮ 2 str. 16¹ d., dažniausiai fizinis asmuo, besiverčiantis filmų gamyba ir atsakantis už kūrybinį, organizacinį, finansinį filmo gamybos procesą) lėšas filmo ar jo dalies gamybai Lietuvoje (bet atimant ne daugiau kaip 75% tokių lėšų) laikotarpiu nuo 2019 m. sausio 1 d. iki 2023 m. gruodžio 31 d. Tačiau tam yra keliamos tam tikros sąlygos, pavyzdžiui, turi būti gauta pažyma apie filmo tokių lėšų panaudojimo atitiktį PMĮ numatytiems reikalavimams, filmas turi atitikti nustatytus kultūrinio turinio ir gamybos vertinimo kriterijus, ne mažiau kaip 80% visų filmo ar jo dalies gamybos išlaidų (kurios yra ne mažesnės kaip 43 tūkstančiai eurų) turi būti patiriama Lietuvoje ir bendra suteiktų lėšų suma turi neviršyti 30% visų filmo ar jo dalies gamybos išlaidų.

Nors tokios mokestinės priemonės galbūt ir nėra tiesiogiai susiję su investicijomis ir inovacijomis, tačiau vis tiek gali būti tam tikra prasme siejamos. Tarkime, suteikdamas paramą investuotojas ne tik gali didinti savo žinomumą, gerinti reputaciją, prisidėti prie mokslo ir profesinio tobulinimo sričių, kurios yra susiję su inovacijų diegimu (pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo 3 str. 3 d.), bet tuo pačiu ir gerokai susimažinti apmokestinamąjį pelną ir, atitinkamai, sumažėti mažiau pelno mokesčio. Tuo tarpu savo sukauptų mokestinių nuostolių panaudojimas arba jų perdavimas/perėmimas iš grupės įmonių puikiai pasitarnauja apmokestinamojo pelno mažinime, kai verslo pradžioje ar sunkesniu verslui etapui įmonė (ar toje pačioje grupėje esančios kitos įmonės) patiria nuostolius. Tokiu būdu investuotojai,

investuojantys savo lėšas į įmonę (kuri taip pat gali verstis ir inovacine veikla), tam tikrą laiką patiriančią nuostolius, gali būti ramesni, kadangi, įmonei pagaliau generuojant pelną, bus sumokėta mažiau pelno mokesčio ir, atitinkamai, bus sumokėta daugiau dividendų akcininkams arba investuota daugiau lėšų į įmonės veiklos (kuri gali būti inovacijų diegimo) plėtrą. Na, o filmo gamybos lengvata pasitarnauja taip pat tuo pačiu tikslu – ne tik didinanti įmonės žinomumą (bei reputaciją), prisidėjimą prie mokslo srities populiarinimo, bet ir sumažindama apmokestinamąjį pelną ir, atitinkamai, mokėtiną pelno mokestį.

Nepaisant anksčiau minėtų lengvatų, PMI numato ir kitas lengvatas, kurios tiesiogiai yra susiję su investicijomis, kuriančiomis pridėtinę vertę, ekonominį augimą, mokslinį progresą bei, žinoma, pačių inovacijų diegimą. Tokios lengvatos apima investicinio projekto, MTEP bei patentus skatinančią (angl. *patent box*) lengvatas.

Investicinio projekto lengvata. Remiantis PMI 2 str. 12¹ d., investicinis projektas savo esme yra apibrėžiamas kaip įmonės investicijos į PMI 46¹ str. 1 d. 1 p. nurodytą ilgalaikį turtą, kuris nėra skirtas vien tik turimam turtui pakeisti analogiškos rūšies kitu turtu, o kuris yra skirtas:

- naujų, papildomų produktų gamybai ar paslaugų teikimui, arba
- gamybos (ar paslaugų teikimo) pajėgumų didinimui, arba
- naujo gamybos (ar paslaugų teikimo) proceso įdiegimui, arba
- esamo proceso (jo dalies) esminiam pakeitimui, taip pat
- tarptautiniais išradimų patentais apsaugotų technologijų įdiegimui.

PMI 2 str. 12¹ d. komentaro 1 p. nurodoma, kad investicinis projektas apima tokias investicijas į naujos arba esamos įmonės turtą, kurios susijusios su inovacijų kūrimu, įmonės plėtra, produktyvumo ir darbo našumo didinimu, sunaudojamų resursų (ar žaliavų) mažinimu, įmonės produkcijos (paslaugų) diversifikavimu į naujus, papildomus produktus (paslaugas) arba įmonės vykdomos gamybos ar teikiamų paslaugų proceso esminiu pakeitimu.

Kai investicinis projektas atitinka nurodytą tikslą, įmonės, pagal PMI 46¹ str. nuostatas, vykdančios investicinį projektą, apmokestinamąjį pelną gali iki 100% sumažinti faktiškai patirtomis turto, reikalingo įgyvendinant šį investicinį projektą, įsigijimo išlaidomis (patirtomis tik per 2009–2023 metų mokestinius laikotarpius), jeigu šis turtas yra priskirtinas PMI 1 priedėlyje nurodytoms ilgalaikio turto grupėms: mašinos ir įrenginiai; įrenginiai (statiniai, gręžiniai ir kt.); kompiuterinė technika ir ryšių priemonės (kompiuteriai, jų tinklai ir įranga); programinė įranga; įsigytos teisės; ne senesni kaip 5 metų kroviniai automobiliai,

priekabos ir puspriekabės (tokiai turto grupei priklausančio turto įsigijimo sąnaudos galėtų būti panaudotos apmokestinamajam įmonės pelnui sumažinti tik iki 300 tūkstančių eurų sumos per mokestinį laikotarpį).

Taip pat siekiant pasinaudoti investicinio projekto lengvata, turtas, į kurį investuojama, turi būti naujas, nenaudotas ir pagamintas ne anksčiau kaip prieš 2 metus (skaičiuojant nuo ilgalaikio turto naudojimo pradžios) bei tiesiogiai naudojamas gamybos/paslaugų teikimo procese ne trumpiau nei 3 metus.

Pagal PMĮ 14 str. 1 d. ir jos komentarą, turto įsigijimo kaina yra išlaidos, patirtos įsigyjant turtą, įskaitant sumokėtus (taip pat mokėtinus) komisinius atlyginimus ir mokesčius (rinkliavas), susijusius su šio turto įsigijimu, pavyzdžiui, muitų, registravimo ir kt. mokesčiai, taip pat pridedant ir transportavimo, sumontavimo, patikrinimo, instaliavimo bei kitas tiesiogines išlaidas, susijusias su turto įsigijimu. Jei turtas yra ne įsigijamas, o gaminamas, tai jo įsigijimo kaina turi būti nustatoma prie žaliavų, medžiagų ar detalių, sunaudotų gaminant šį turtą, įsigijimo kainos pridedant tiesiogines darbo ir netiesiogines gamybos išlaidas (neįtraukiant ataskaitinio laikotarpio veiklos sąnaudų), patirtas gaminant šį turtą.

Taip pat verta paminėti, kad, remiantis PMĮ 46¹ str. 3 d., faktiškai patirtų išlaidų investiciniam projektui vykdyti dydis turi būti sumažintas tam tikslui panaudota Europos Sąjungos ar kita finansinė parama bei parama, gauta iš nacionalinio biudžeto, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto, kitų valstybės pinigų ar savivaldybių fondų.

Taigi investicinio projekto lengvata suteikia puikias galimybes įmonėms, vykdančioms investicinius (ar tuo pačiu ir inovacinius) projektus, susimąžinti apmokestinamąjį pelną ir, atitinkamai, sumažinti ar net eliminuoti mokėtiną pelno mokestį. Tai yra labai efektyvi mokestinė priemonė, kuri savo esme tiesiogiai skatina įmones investuoti į technologiškai pažangią techniką, naudoti ją savo veikloje ir taip ją plėsti, taip pat diegti inovacijas ir kurti pridėtinę vertę, kuri anksčiau nebuvo kurta.

Patent box lengvata. Nuo 2018 metų Lietuvoje buvo įteisinta *patent box* lengvata, kuri tarptautiniu mastu yra sparčiai populiarėjanti ir kiek anksčiau nei ši lengvata buvo įteisinta Lietuvoje. Šios lengvatos tikslas yra suteikti galimybę inovacijas diegiančioms įmonėms ženkliai sumažinti mokėtiną pelno mokestį. Tačiau lengvata yra taikoma tik pelnui iš programinės įrangos produktų ir patentais apsaugotų sprendimų panaudojimo. Kaip buvo minėta Lietuvos pelno mokestį reglamentuojančių teisės aktų analizės makroekonominio lygiu metu, įmonės, remiantis PMĮ 5 str. 7 d. 2 p., gali taikyti sumažintą 5% pelno mokesčio tarifą naudojant, parduodant ar kitaip perleidžiant nuosavybei turtą, kuris yra pagal autorių teises saugoma kompiuterio programa ar išradimas, atitinkantis patentabilumo kriterijus (naujumas, išradimo lygis, pramoninis pritaikomumas) bei apsaugotas Europos patentų tarnybos, Europos ekonominės erdvės

valstybėje arba valstybėje, su kuria sudaryta ir taikoma dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis, išduotais patentais. Remiantis šio straipsnio komentaru, patentas savo esme yra suprantamas kaip išradimo teisinės apsaugos forma. O pats išradimas (arba inovacija) suprantamas kaip naujo pasauliniu lygiu tam tikros problemos sprendimo būdo, kuris nėra akivaizdus ir žinomas specialistams bei galimas pritaikyti pramonėje (tai gali būti būdas, medžiaga, įrenginys ar šių dedamųjų naujas panaudojimas).

Remiantis PMĮ 5 str. 8 d., *patent box* lengvata taikoma tik tokiu atveju, kai minėtas turtas yra naudojamas pagal išimtinę licenciją ir kai jau yra pilnai atsiradusios autorių teisės, patento paraiška pateikta, patentas yra išduotas ar kai išimtinė licencija yra suteikta. Pagal šio straipsnio komentarą, išimtinė licencija ją suteikusiam asmeniui panaikina įgaliojimus suteikti kitiems asmenims tokias pačias licencijas bei pačiam naudotis suteiktomis teisėmis išimtinės licencijos suteikimo laikotarpiui.

Pagal PMĮ 5 str. 9 d. bei jos komentarą, apmokestinamasis pelnas, apmokestinamas 5% pelno mokesčio tarifu, iš minėto turto naudojimo, pardavimo ar kitokio perleidimo, yra apskaičiuojama pagal formulę:

$$\frac{\text{tinkamos finansuoti išlaidos}}{\text{visos išlaidos}} \times \text{pelnas iš turto naudojimo}; \quad (1)$$

Čia: tinkamos finansuoti išlaidos – MTEP veiklos sąnaudos (3 kartus atskaitomos iš pajamų), patirtos sukuriant turtą, padidinamos 30%, tačiau neviršijančios visų išlaidų sumos;

visos išlaidos – tiek tinkamos, tiek ir netinkamos finansuoti išlaidos (visos MTEP veiklos sąnaudos);

pelnas iš turto naudojimo – MTEP veikloje sukurto turto naudojimo, pardavimo ar kitokio perleidimo gautų pajamų apmokestinamasis pelnas.

Siekiant pasinaudoti šia pelno mokesčio lengvata, išradimas turi būti apsaugotas patentu, kurį išduoda patentų tarnyba, atlikusi ekspertizę, analizuojant inovacijos (išradimo) naujumą, lygį ir pramoninį pritaikomumą. Tokiu būdu įmonėms, siekiančios pasinaudoti lengvata, kyla tam tikra administracinė našta siekiant atitikti keliamus reikalavimus ir sėkmingai atlikti visas reikiamas procedūras. Tačiau bet kokia inovacija (ar taip vadinamas išradimas) turi būti apsaugotas ir užpatentuotas, kadangi kitu atveju galima ne tik neišnaudoti galimybės pasinaudoti mokesčine lengvata, bet ir prarasti autorines inovacijos (išradimo) teises dėl didelio konkurencingumo. Tokiu atveju, iš inovacijos (išradimo) įgyvendinimo uždirbtas pelnas

nukeliaus tikrajam patentui savininkui ir jos neužpatentavusi įmonė praras didžiulę galimybę uždirbti pelną bei susimąžinti mokėtiną pelno mokestį (gauti dvi naudas vienu veiksmu).

MTEP lengvata. Ši lengvata inovatyviam verslui suteikia nemažai privalumų, tačiau iš pradžių reikia suvokti, kas yra MTEP veikla ir koku atveju lengvata taikosi. Pagal PMĮ 2 str. 18 d. komentarą, MTEP apima tris veiklos sritis:

- Fundamentiniai moksliniai tyrimai – tai eksperimentiniai ir (arba) teoriniai darbai, kurie yra atliekami siekiant įgyti naujų žinių apie reiškinius ir (arba) stebimą tikrovę, tačiau nesiekiant gautų rezultatų konkretaus panaudojimo;
- Taikomieji moksliniai tyrimai – tai taip pat eksperimentiniai ir (arba) teoriniai darbai, kurie yra atliekami norint gauti naujų žinių, tačiau šiuo atveju gauti rezultatai yra skiriami specifiniams praktiniams tikslams pasiekti arba uždaviniams spręsti;
- Eksperimentinė (dar kitaip vadinama socialinė, kultūrinė) plėtra – sisteminga veikla, kuri yra grindžiama moksliniais tyrimais ir praktine patirtimi sukaupu pažinimu bei kurios tikslas yra kurti naujus produktus, medžiagas, įrenginius, diegti naujus procesus, sistemas ir paslaugas arba iš esmės tobulinti juos jau įdiegtus ar sukurtus. Eksperimentinė plėtra taip pat apima ir žmogaus, kultūros ir visuomenės problemų sprendimą kuriant, diegiant arba iš esmės tobulinant anksčiau išvardintus elementus.

Vykdam vieną iš tokių veiklų, kaip jau buvo aprašyta Lietuvos pelno mokestį reglamentuojančių teisės aktų analizės mikroekonominiu lygiu dalyje, įmonės gali taikyti lengvatinį pelno mokesčio tarifą. Remiantis PMĮ 5 str. 7 d., nuo 2018 m. įtvirtinta, kad įmonės pagal nustatytą formulę (detaliau aprašytą prie *patent box* lengvatos dalies) apskaičiuota apmokestinamojo pelno dalis, susidariusi iš MTEP veikloje sukurto turto naudojimo, pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybėn, yra apmokestinama taikant 5% pelno mokesčio tarifą. Tačiau lengvata galima pasinaudoti, jeigu:

- Minėtos MTEP pajamos yra gaunamos ir visos susijusios sąnaudos dėl šių pajamų uždirbimo yra patiriamos tik turtą sukūrusios įmonės Lietuvoje ir
- Minėtas turtas yra kompiuterinė programa, saugoma pagal autorių teisę, arba patentais ir papildomais apsaugos liudijimais apsaugotas išradimas, atitinkantis patentabilumo kriterijus (naujumas, išradimo lygis, pramoninis pritaikomumas), kurie detaliau aprašyti prie *patent box* lengvatos dalies.

Taip pat MTEP veiklą vykdanči įmonė, pagal PMĮ 17¹ str., gali sumažinti savo apmokestinamąjį pelną patirtomis sąnaudomis (neįskaitant ilgalaikio turto nusidėvėjimo arba amortizacijos sąnaudų), kurios yra patirtos MTEP veikloje, kadangi jos yra tris kartus atskaitomos iš pajamų tuo mokestiniu laikotarpiu, kurį yra patiriamos. Tačiau tai galioja tik tokiu atveju, jei atliekami MTEP darbai yra susiję su įmonės vykdoma įprastine ar numatoma vykdyti veikla, iš kurios įmonė uždirba pajamas arba gauna ekonominę naudą.

Sąnaudos iš MTEP veiklos darbų, pagal PMĮ 17¹ str. 1 d. komentara, nėra kaupiamos, o yra atskaitomos iš pajamų tuo mokestiniu laikotarpiu, kurį yra patiriamos ir nėra siejamos su ataskaitinio laikotarpio pajamomis. Tokios sąnaudos yra priskiriamos leidžiamiems atskaitymams net ir tais atvejais, kai MTEP darbai bus atliekami tikintis gautus iš MTEP darbų rezultatus panaudoti ateities veikloje arba, jei šie gauti rezultatai neatitinka įmonės lūkesčių ir jie nebus naudojami įmonės ekonominėje veikloje, tačiau pasinaudojant įgytomis žiniomis bei patirtimi įmonė vis tiek gaus ekonominę naudą, nes, pavyzdžiui, galės išvengti nuostolių ateityje. Minimų MTEP darbų sąnaudų pavyzdžiai, remiantis 2008 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1183, galėtų būti:

- Darbo užmokestis ir visi nuo jo apskaičiuoti susiję mokesčiai (privalomojo sveikatos ir valstybinio socialinio draudimų įmokos) tų darbuotojų, kurie tiesiogiai dalyvauja MTEP darbuose;
- Komandiruočių, kurios tiesiogiai susiję su MTEP darbais ir būtinos jiems atlikti, sąnaudos;
- Žaliavų ar medžiagų, ar kito trumpalaikio turto, kuris buvo sunaudotas MTEP darbuose, sąnaudos;
- Paslaugų, tiesiogiai susijusių su MTEP darbais ir būtinų jiems atlikti, įsigijimo sąnaudos. Tokios paslaugos galėtų apimti konsultacines mokslinio pobūdžio paslaugas, patalpų, įrengimų nuomos, komunalinių paslaugų, sandėliavimo, remonto, telekomunikacijų ir kt.;
- MTEP darbų sudedamųjų darbų įsigijimo iš kitos įmonės ar fizinio asmens (bendru atveju) sąnaudos;
- Pirkimo (importo) PVM, apskaičiuotas nuo nurodytų sąnaudų.

Tačiau tam, kad būtų galima pilnai pasinaudoti šia lengvata, būtina turėti MTEP dokumentaciją. Tai reiškia, kad, remiantis PMĮ 17¹ str. 4 d. komentaru, būtina turėti vadovo (ar jo įgalioto asmens) patvirtintą MTEP darbų dokumentaciją, kurioje turėtų būti pateikiama:

- Įrodymai apie MTEP darbų naujumą ir pažangą, mokslinės ar technologinės problemos ar neapibrėžtumo sprendimą;

- Taikomi MTEP darbų atlikimo metodai;
- Gauti ar numatomi gauti MTEP darbų rezultatai;
- Tokių rezultatų panaudojimas įmonės veikloje;
- Patirtos MTEP darbų atlikimo sąnaudos;
- Sąnaudų, pritaikius MTEP lengvatą, apskaičiavimas;
- MTEP veikloje naudojamo ilgalaikio turto, kuriam taikomi trumpesni nusidėvėjimo normatyvai (jei tokie taikomi įmonės) informacija (nusidėvėjimo sumos ir pan.);
- Kriterijai, pagal kuriuos įmonės sąnaudos proporcingai priskiriamos MTEP darbų sąnaudoms (jeigu įmonė sąnaudas patiria atlikdama ne vien tik MTEP darbus).

Be to, ilgalaikiam turtui, naudojamam MTEP veikloje, įmonė gali taikyti pagreitintus nusidėvėjimo normatyvus, kurie yra numatyti PMĮ 1 priedėlyje. Pavyzdžiui, naudojamus MTEP veikloje mašinas ir įrengimus bendru atveju galima nudėvėti per 2 metus vietoje 5, įrenginius (statinius, gręžinius ir kt.) – per 2 metus vietoje 8, kompiuterinę techniką ir ryšių priemones, programinę įrangą ir įsigytas teises – per 2 metus vietoje 3, kitą materialųjį ir nematerialųjį turtą – per 2 metus vietoje 4. Pagreitintas turto, naudojamo MTEP veikloje, nusidėvėjimas suteikia įmonei galimybę sumažinti pelno mokestį bei susigrąžinti dalį lėšų anksčiau, tačiau iš esmės situacija nesikeičia, nes turtas vis tiek yra nudėvimas nuo jo pradinės vertės iki jo likutinės vertės, kuri nekinta tiek apskaitos, tiek mokesčių tikslais. Šiuo atveju įmonei nauda pasireiškia tik dėl infliacijos (pinigų nuvertėjimo) efekto sumažėjimo.

Bendrai tariant, MTEP ir *patent box* lengvatos yra susijusios ir labai panašios, tad natūraliai atsiranda tam tikrų sunkumų suprantant jų skirtumus. Tam tikslui atliekamas lengvatų palyginimas (žr. 7 lent.).

7 lentelė. MTEP ir *patent box* lengvatų palyginimas

	MTEP lengvata (nuo 2009 m.)	<i>Patent box</i> lengvata (nuo 2018 m.)
Tikslas	MTEP veiklų Lietuvoje pritraukimas, inovacijų sukūrimas ir diegimas. Taikoma inovacijų diegimo etape.	Pelno iš aukštos pridėtinės vertės, naujų inovatyvių veiklų pritraukimas į Lietuvą, inovacijų komercializavimas. Taikoma jau įdiegus inovacijas.
Nauda	MTEP veiklos sąnaudų trigubas atskaitymas iš įmonės apmokestinamųjų pajamų, trumpesni nusidėvėjimo normatyvai, lengvatinis (5%) pelno mokesčio tarifas.	Lengvatinis (5%) pelno mokesčio tarifas.
Reikalavimai	Veiklos turi atitikti MTEP veiklų kriterijus, turi būti įrodomas veiklų naujumas bei parengta MTEP dokumentacija.	Taikoma tiek MTEP veiklai, tiek turtui naudojamam tokioje veikloje, pajamos turi būti uždirbamos tik pačios įmonės.

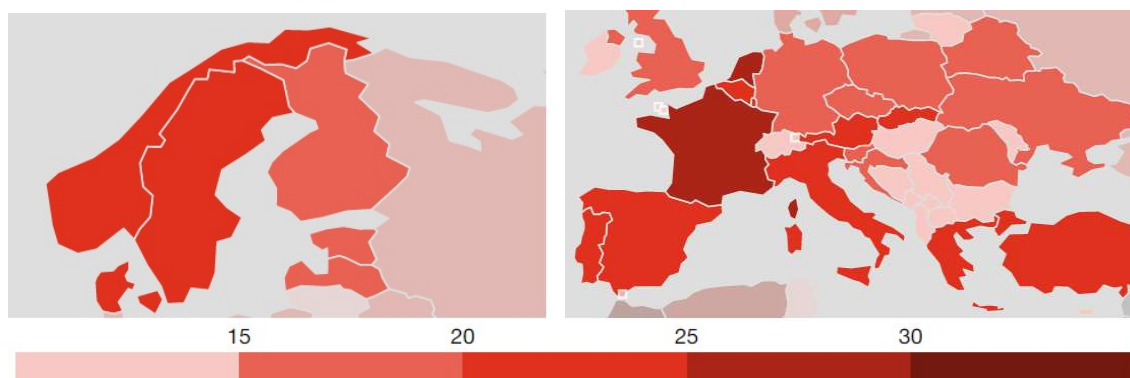
Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant Lietuvos pelno mokestį reglamentuojančių teisės aktų analizę mikroekonominio lygiu, galima teigti, kad mokestinės paskatos mikroekonominio lygiui yra netgi labiau orientuotos į investicijų ir inovacijų skatinimą ir svariai prisidedančios prie bendros mokestinės aplinkos palankumo didinimo. Net ir mokestinės paskatos, tiesiogiai nesusijusios su investicijomis ir inovacijomis, vis tiek tam tikra prasme prisideda prie investicijų ir/ar inovacijų skatinimo (pavyzdžiui, paramos atskaitymas, mokestinių nuostolių panaudojimas/perdavimas, filmo gamybos lengvata). Tuo tarpu Lietuvoje taip pat yra taikomos ir tiesiogiai su investicijų ir inovacijų plėtra susijusios mokestinės priemonės – investicinio projekto, *patent box* bei MTEP lengvatos). Dėka šių lengvatų, Lietuva tampa patrauklesnė užsienio investuotojams, kadangi suteikiama nemažai lengvatų investicijoms, kurios kuria pridėtinę vertę, skatina ekonominį augimą, mokslinį progresą bei inovacijų diegimą. Tokiu būdu ir vietiniai investuotojai, orientuoti į inovacijų plėtrą, gali būti suinteresuoti vykdyti veiklą Lietuvoje, o ne užsienyje, kadangi yra sudaromos sąlygos ne tik sklandžiai bendradarbiauti su mokslinėmis institucijomis, bet ir pasinaudoti pelno mokesčio lengvatomis.

2.2.3. Europos Sąjungos šalių (Latvijos ir Estijos) pelno mokestį reglamentuojančių teisės aktų palyginamoji analizė

Atlikus Lietuvos pelno mokestį reglamentuojančių teisės aktų analizę, galima teigti, kad mokestinės paskatos yra tikrai orientuotos tiek į investicijų, tiek į inovacijų skatinimą. Tačiau svarbu palyginti Lietuvos mokestinę aplinką su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis tam, kad būtų galima geriau suvokti Lietuvos mokestinės aplinkos patrauklumą kitų šalių kontekste.

Kalbant bendrai apie pelno mokesčio tarifą tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos šalyse, galima teigti, kad jis yra skirtingas daugumoje šalių ir dažnu atveju svyruoja nuo 15 iki 30% (žr. 6 pav.).

Šaltinis: „PwC“ (2022)

6 pav. Pelno mokesčio tarifai Europoje

Žvelgiant į pelno mokesčio tarifų palyginimo paveikslą, pastebima, kad Lietuvoje pelno mokesčio tarifas yra vienas mažesnių (iki 15%) Europoje ir lygiuojasi su Airija, Šveicarija, Vengrija, Serbija, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija ir t.t. Tuo tarpu ekonominio išsivystymo ir padėties prasme panašiausios šalys į Lietuvą – Latvija ir Estija – papuola į didesnio pelno mokesčio tarifo kategoriją. Minėtose šalyse pelno mokesčio tarifas yra tarp 15 ir 20%, ir jis sutampa su pelno mokesčio tarifu tokiose šalyse kaip Vokietija, Čekija, Lenkija, Baltarusija, Ukraina, Rumunija ir t.t. Tuo tarpu aukštesni pelno mokesčio tarifai (nuo 20 iki 25%) pastebimi Italijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Austrijoje, Slovėnijoje ir t.t., o pats didžiausias pelno mokesčio tarifas (nuo 25 iki 30%) pastebimas Prancūzijoje bei Nyderlanduose. Tačiau pelno mokesčio tarifo dydis dar nereiškia, kad jis visais atvejais toks ir yra taikomas įmonėse, kadangi būtina įvertinti įvairias mokestines priemones, koreguojančias apmokestinamąjį pelną bei dar daugiau detalių, siekiant įvertinti geriausią mokestinę aplinką. Pavyzdžiui, Lenkijoje, pagal Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūrą (2021), inovatyvių įmonių statusą turinčios įmonės (net ir tos, kurios pačios nevykdo MTEP veiklos, o tik investuoja į tokią veiklą vykdančias įmones) gali iki 20% gautų pajamų apskaityti kaip leidžiamus atskaitymus pelno mokesčio tikslais, mokestinį nuostolį (jei toks būtų patiriamas) perkelti į ateinančius (ne daugiau kaip 6) metus, MTEP veiklai vykdyti įsigytą ilgalaikį turtą nudėvėti per vienerius metus bei pelno mokesčiu apmokestinti tik 50% apmokestinamųjų pajamų, gautų iš MTEP veiklos.

Bendrai tariant, Lietuva pagal mokestinės aplinkos patrauklumą, remiantis Pasaulio banko grupe ir „PwC“ (2020), yra tikrai patraukli, tačiau vis dėlto šiek tiek nusileidžia savo kaimynėms Latvijai ir Estijai (žr. 8 lent.).

8 lentelė. 2018 m. mokestinės aplinkos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje patrauklumo vertinimas

Šalis	Vieta tarp kitų šalių (iš 189)	Bendras balas	Bendras pelno mokesčio tarifas	Administracinės naštos po pelno mokesčio deklaracijos pateikimo indeksas	Pelno mokesčio apskaičiavimui, deklaravimui ir sumokėjimui praleidžiamos valandos	Per metus atliekamų pelno mokesčio įmokų skaičius
Lietuva	18	88.8	5.9%	97.5	18	1
Latvija	16	89.0	7.8%	98.1	23	1
Estija	12	89.9	5%	99.4	5	1

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Pasaulio banko grupę ir „PwC“ (2020)

„PwC“ (2020) atliktas tyrimas reitinguoja net 189 pasaulio šalis pagal jų mokestinės aplinkos patrauklumą remiantis pagrindiniais rodikliais:

- 1) mokesčių apskaičiavimui, deklaravimui ir sumokėjimui praleidžiamų valandų kiekis;
- 2) per metus atliekamų mokesčių įmokų kiekis;

- 3) bendras mokesčių tarifas;
- 4) administracinės naštos vertinimas po deklaracijų pateikimo (įskaitant PVM permokos susigrąžinimo procedūrų trukmę, pelno mokesčio patikrinimų inicijavimo tikimybę bei trukmę ir abiem atvejais reikalingą mokesčio mokėtojo įsitraukimo lygį).

Pagal šį vertinimą, Lietuva 2018 metais (taip pat kaip ir 2017 bei 2016 m.) užėmė 18-ą vietą iš 189-ių. Tačiau Lietuvos kaimynių Baltijoje mokestinės aplinkos vis dėlto yra kiek patrauklesnės – Estija 2018 metais pakilo nuo 14-tos iki 12-tos, o Latvija, nors ir smuktelėjo net trimis vietomis žemyn, vis dėlto patenka į 16-tą poziciją ir yra kiek aukščiau nei Lietuva. Estijos pakilimui iš esmės įtakos turėjo papildomų mokesčių atskaitymų įvedimas, o Latvijos pozicijos pokyčius nulėmė įvykdyta mokesčių reforma, pagal kurią nuo 2018 m. pelno mokestis yra mokamas pelno skirstymo metu, tačiau jis yra apmokestinamas netgi didesniu tarifu nei anksčiau. Pagal skirtų balų kiekį galima įžvelgti, kad Lietuva ir Latvija yra panašiose pozicijose dėl mokestinės aplinkos patrauklumo, o Estija yra kiek įsiveržusi į priekį. Kalbant konkrečiai apie pelno mokesčio administravimą ir bendrą patrauklumą, pastebima, kad Estijoje taip pat pirmaujama – bendras pelno mokesčio tarifas yra mažiausias, lyginant su Lietuva ir Latvija, ir tesiekia tik 5%, taip pat tenkanti administracinė našta po pelno mokesčio deklaracijos pateikimo yra mažiausia ir apskaičiuoti, deklaruoti bei sumokėti vidutiniškai pakanka tik 5 valandų. Tuo tarpu Lietuvos pelno mokesčio patrauklumas yra vertinamas prasčiausiai iš visų trijų šalių, nors ir keletas Latvijos rodiklių yra kiek prastesni – pavyzdžiui, bendras pelno mokesčio tarifas yra beveik 2 procentiniais punktais didesnis nei Lietuvoje ir pelno mokesčio apskaičiavimui, deklaravimui ir sumokėjimui praleidžiamų valandų kiekis yra didesnis net 5 valandomis. Vis dėlto, rezultatai vis tiek yra labai geri ir situacija yra pakankamai panaši tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje, tiek Estijoje. Tačiau Lietuvai siekiant pralenkti kaimynines šalis ir sukurti patraukliausią mokestinę aplinką, būtina identifikuoti tobulintinas sritis ir galbūt semtis įkvėpimo iš kaimynių – tam tikslui atliekama apibendrinta Estijos ir Latvijos pelno mokesčio aplinkos, orientuotos į investicijų ir inovacijų skatinimą, analizė.

Estijos pelno mokesčio aplinka. Remiantis „PwC“ (2021) ir Riigi Teataja skelbiamu Estijos pelno mokesčio įstatymu (2022), Estija siūlo gana palankų pajamų mokesčio režimą, nes visas nepaskirstytas įmonių pelnas yra neapmokestinamas. Estija pelno mokesčiu apmokestina tik tą pelną, kuris paskirstomas kaip dividendai, akcijų supirkimas, kapitalo mažinimas, likvidavimo pajamos arba tariamo pelno paskirstymas. Paskirstytas pelnas paprastai apmokestinamas 20% pelno mokesčio tarifu (20/80 nuo grynojo paskirstyto pelno sumos). Pavyzdžiui, įmonė, turinti paskirstyti 100 eurų pelno, gali paskirstyti 80 eurų dividendus, nuo kurių privalo sumokėti 20 eurų pelno mokesčio. O nuo 2019 m. įmonėms, kurios reguliariai

skirsto pelną, taikomas mažesnis 14% pelno mokesčio tarifas. Dividendų išmokėjimas tokia suma, kuri yra mažesnė arba lygi apmokestinamų dividendų, išmokėtų per tris ankstesnius laikotarpius (apmokestintų 20% pelno mokesčio tarifu) bus apmokestinamos 14% tarifu (mokesčio tarifui grynajai sumai būnant $14/86$ vietoj įprasto $20/80$ santykio). Tais atvejais, kai 14% mokesčio tarifu apmokestinamų dividendų gavėjas yra fizinis asmuo, taikomas 7% pelno prie pajamų šaltinio mokesčio tarifas, nebent dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartyje būtų nustatytas mažesnis dividendų apmokestinimo tarifas (5% arba 0%). Ši išimtis taikoma tiek aktyviosioms (pvz., prekybai), tiek pasyviosioms (pvz., dividendai, palūkanos, honorarai) pajamoms. Ji taip pat apima kapitalo prieaugį pardavus visų rūšių turtą, įskaitant akcijas, vertybinius popierius ir nekilnojamąjį turtą. Taigi Estijoje įmonių pelno apmokestinimas atidedamas iki tol, kol pelnas bus paskirstytas kaip dividendai arba bus laikomas paskirstytu, pvz., sandorių kainodaros koregavimo, išlaidų ir mokėjimų, neturinčių verslo tikslo, papildomų išmokų, dovanų, aukų ir atstovavimo išlaidas.

Estijos pelno mokesčio modelis galbūt nėra pats parankiausias įmonių akcininkams, kadangi dividendų išmokėjimas bendru atveju yra apmokestinamas, tačiau veiklos pelnas apmokestinamas nėra, tad iš esmės galima investuoti daugiau lėšų į įmonės veiklą. Tačiau Estijos įmonei vis tiek siekiant išmokėti nemažą dalį nepaskirstyto pelno dividendais, yra galimybė nemokėti 20% pelno mokesčio, jeigu:

- dividendai yra gaunami iš Estijos, ES, Europos ekonominės erdvės ir Šveicarijos mokesčių rezidentų įmonių (išskyrus mokesčių rojaus bendroves), kuriose Estijos įmonė turi ne mažiau kaip 10% akcijų;
- dividendai yra išmokami iš pelno, priskiriamo nuolatinei buveinei Europos Sąjungoje, Europos ekonominėje erdvėje arba Šveicarijoje;
- dividendai yra gaunami iš visų kitų užsienio bendrovių, kuriose Estijos įmonė (išskyrus mokesčių rojaus bendroves) turi bent 10% akcijų, su sąlyga, kad pagrindinis pelnas buvo apmokestintas užsienio mokesčiais arba pajamų mokestis buvo išskaičiuotas nuo gautų dividendų;
- dividendai yra išmokami iš pelno, priskirtino užsienio nuolatinei buveinei visose kitose šalyse, su sąlyga, kad toks pelnas buvo apmokestintas nuolatinės buveinės šalyje.

Estijos pelno mokesčio sistemoje nėra jokių apskaitinio pelno koregavimų mokesčių tikslais (pvz., mokestinis nusidėvėjimas, mokestinių nuostolių perkėlimas ar perdavimas) bei mokestinių lengvatų. Tačiau visa Estijos pelno mokesčio sistema, numatanti neribotą įmonių pelno apmokestinimo atidėjimą, gali būti vertinama kaip mokestinė paskata, skatinanti pelno reinvestavimą ir taip skatinanti ekonomikos augimą.

Latvijos pelno mokesčio aplinka. Remiantis „PwC“ (2022) ir Valsts įenemumu dienests skelbiamu Latvijos pelno mokesčio įstatymu (2021), manoma, kad Latvija siūlo gana palankų pajamų apmokestinimo režimą, nes 2018 m. įvykusi pelno mokesčio reforma (kurios pagrindu tapo Estijos pelno mokesčio sistema) iš esmės pakeitė požiūrį į pelno mokesčio apskaičiavimą. Pagal dabartinį modelį įmonių pelno apmokestinimas atidedamas iki tol, kol tas pelnas bus paskirstytas. Ši išimtis taikoma tiek aktyvioms (pvz., prekybai), tiek pasyviosioms (pvz., dividendai, palūkanos, honorarai) pajamoms, taip pat apimant kapitalo prieaugį, atsirandantį parduodant turtą, įskaitant akcijas ir vertybinius popierius, išskyrus nekilnojamojo turto pardavimą. Paskirstytajam pelnui taikomas 20% pelno mokesčio tarifas (20/80 nuo grynojo pelno paskirstymo sumos) – lygiai taip pat kaip ir Estijoje. Taigi Latvijos įmonių išmokėtiems dividendams paprastai taikomas 20% pelno mokesčio tarifas (pritaikius 0,8 koeficientą) juos skirstančios įmonės lygiu. Dividendai, gauti iš bet kurios užsienio ar Latvijos įmonės, gali būti neįtraukti į pelno mokesčio bazę, išskyrus dividendus iš įmonių, registruotų juodajame mokesčių rojuje arba jei struktūra laikoma dirbtine.

Pagal naująją Latvijos pelno mokesčio modelį, mokestinių nuostolių panaudojimui taikomas penkerių metų apribojimas. Paskutiniai sukauptų mokestinių nuostolių panaudojimo metai yra 2022 m. Įmonė gali panaudoti 15% savo nuostolių, kurių viršutinė riba neviršija 50% pelno mokesčio už mokestinį laikotarpį dividendams. Taigi perkeltus nuostolius galima panaudoti tik tada, kai įmonė paskirsto pelną, susidariusį po 2017 m. gruodžio 31 d.

Kas liečia pelno mokesčio lengvatas, taip pat kaip ir Lietuvos pelno mokesčio sistemoje, Latvijoje yra taikoma teikiamos paramos lengvata, jei parama paaukota Latvijos visuomeninės naudos organizacijoms arba joms lygiavertėms organizacijoms ES/EEE valstybėje narėje arba šalyje, kuri turi veiksmingą dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartį su Latvija. Lengvata galima naudotis vienu iš šių trijų būdų:

1. Neįtraukiant suteiktos paramos į apmokestinamąją bazę iki 5% praėjusių metų pelno po mokesčių;
2. Neįtraukiant suteiktos paramos į apmokestinamąją bazę iki 2% viso bruto darbo užmokesčio, už kurį praėjusiais metais buvo sumokėtas socialinio draudimo įmokos;
3. Sumažinant pelno mokestį dividendams 75% nuo paaukotos sumos, neviršijant 20% pelno mokesčio dividendams. Tačiau 2020, 2021 ir 2022 metais pelno mokestis dividendams gali būti sumažintas 85% paaukotos sumos, neviršijant 30% pelno mokesčio, ir tai gali būti taikoma už atitinkamą laikotarpį apskaičiuotiems dividendams.

Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, taip pat egzistuoja stambaus projekto lengvata, tačiau iš esmės Latvijoje nuo 2017 m. naujos stambaus projekto lengvatos nesuteikiamos, tik paliekama galimybė ir toliau

susimažinti mokėtiną pelno mokestį nuo deklaruotų dividendų už stambaus projekto paraiškas, pateiktas iki 2018 m. Vis dėlto, orientuojantis į dabartinius investuotojus, ši lengvata tampa nebeaktuali.

Taip pat Latvija turi ir LEZ lengvatą, suteikiančią LEZ veikiančiai įmonei susimažinti mokėtiną pelno mokestį. Reikalavimus atitinkančios įmonės gali prašyti atleisti nuo pelno mokesčio iki 80% dividendams taikomo pelno mokesčio, priklausomai nuo įmonės investicijų LEZ sumos.

Nuo 2018 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujoms pelno mokesčio taisyklėms, buvo panaikinta mokestinė paskata už MTEP sąnaudų atskaitymą, o bendrai sukauptus iki tos pačios datos mokestinius nuostolius, bendru atveju, galima panaudoti sumažinant pelno mokestį nuo deklaruotų dividendų už penkerius metus iki 2022 m.

Lietuvos pelno mokesčio aplinkos palyginimas su Latvija ir Estija. Investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo (atsižvelgiant į pelno apmokestinimą) aplinkų Baltijos šalyse vertinimas yra kiek sudėtingas, kadangi pelno apmokestinimo modelis Latvijoje ir Estijoje iš esmės skiriasi nuo pelno apmokestinimo modelio Lietuvoje. Tačiau verta panagrinėti, ar Lietuvos pelno mokesčio sistema yra patrauklesnė nei kaimyninių šalių.

Kaip žinia, nuo 2018 m. Latvijoje įsigaliojo nauja pelno apmokestinimo tvarka, kuri buvo pilnai paremta pagal estišką pelno modelį. Kone iš karto po pertvarkų (2019 m.), remiantis Tax Foundation sudarytu pelno apmokestinimo reitingu (2019), Latvija buvo pripažinta patraukliausia tarp 36 pasaulio pažangiausių valstybių, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos narių. Vos per dvejus metus (nuo 2017 m.) Latvija pagal pelno apmokestinimo patrauklumą aplenkė ne tik Lietuvą, bet ir pačią Estiją. Remiantis tuo pačiu Tax Foundation pelno apmokestinimo reitingu 2021 metų duomenimis (2022), pelno mokesčio aplinkos patrauklumo vertinimai išlieka nepakitę – tarp visų trijų Baltijos šalių Latvija išlieka pirmoje vietoje, labai nežymiai atsilieka Estija ir paskutinėje vietoje atsiduria Lietuva.

Iš esmės pelno apmokestinimas Latvijoje ir Estijoje yra vertinamas geriausiai visose Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalyse, kadangi Latvijos ir Estijos įmonių pelnas yra apmokestinamas tik jo paskirstymo akcininkams metu. Tai iš esmės reiškia, kad jeigu įmonė nusprendžia vietoje dividendų išmokėjimo pelną reinvestuoti, pelno mokestis netaikomas. Taigi šiuo atžvilgiu Latvija ir Estija yra konkurencingesnės pelno apmokestinimo klausimais nei Lietuva, kadangi uždirbtos ir akcininkams nepaskirstytos pajamos yra toliau naudojamos investicijoms plečiant įmonės veiklas bei tuo pačiu išvengiant pelno apmokestinimo. Tokiu atveju Latvija ar Estija tampa patrauklesnės investuotojams, kadangi atsiranda didesnė paskata steigti įmones ir vykdyti veiklą būtent šiose šalyse.

Latvija ir Estija atsiduria aukščiau Lietuvos dar ir todėl, kad jų pelno mokesčio modelis iš esmės yra kiek teorinis, kadangi ten nėra atsižvelgiama į pelno paskirstymą, kuris praktikoje yra nuolat įgyvendinamas. Jei būtų įvertinamas ir pelno paskirstymo klausimas, galimai ir šių šalių mokestinės aplinkos patrauklumo vertinimas būtų visai kitoks ir Lietuva neabejotinai pirmautų (Verslo žinios, 2019). Bendrai tariant, tokia mokesčių sistema leidžia turėti daugiau lėšų veiklai, jos vystymui ir, tarkime, inovacijų diegimui, tačiau visų investuotojų tikslas yra gauti dividendus, už kurių išmokėjimą įmonė ir turi sumokėti pelno mokestį. Visgi Lietuvoje egzistuoja ir daugelis mokestinių paskatų (MTEP, investicinio projekto lengvatos ir pan.), į kurias nėra atsižvelgiama vertinant šių trijų šalių mokestinės aplinkos patrauklumą ir dėl kurių Lietuvoje veikiantį įmonė gali turėti finansinį pelną ir mokestinį nuostolį tuo pačiu metu bei, esant mokestiniam pelnui, sumokėti 15% pelno mokestį vietoje 20% pelno mokesčio Latvijoje ar Estijoje.

Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos teigimu, Lietuvos pelno mokesčio sistema yra palankesnė fiziniams užsienio investuotojams, taip pat pelnas yra įdarbinamas tikslingiau bei sukuriamos palankios sąlygos holdingams ir smulkiąjam verslui. O Latvijoje ar Estijoje egzistuojanti pelno mokesčio sistema yra palankesnė būtent dėl mokestinės apskaitos, kadangi įmonės gali nuspręsti savo nuožiūra, kada nori mokėti pelno mokestį ir tokiu būdu vienai įmonei tenka santykinai mažesnis apmokestinimas (15min, 2021).

Šiuo atveju investuotojams, siekiantiems gauti asmeninio pelno (dividendų) Lietuva būtų netgi patrauklesnė nei Latvija ar Estija, kadangi Lietuvoje bendru atveju dividendai įmonių lygmenyje nėra apmokestinami. Tuo pačiu Lietuvoje yra gausu mokestinių lengvatų, orientuotų į apmokestinamojo pelno ir, atitinkamai, mokėtino pelno mokesčio mažinimą, kurios tuo pačiu yra orientuotos ir į investicijų bei inovacijų plėtrą. Tuo tarpu Latvija ar Estija tokių lengvatų neturi ir iš esmės mokestinės aplinkos šiose šalyse yra patrauklios investuotojams tik dėl pagrindinės taisyklės, kad pelnas apmokestinamas tik jo skirstymo metu. Taigi investuotojams, kurie nori plėsti savo veiklą ir sieti jas su inovacijomis, Lietuva yra palanki terpė turinti palankią mokestinę aplinką.

Tačiau, nors Lietuvoje yra taikoma nemažai mokestinių lengvatų, orientuotų į investicijas ir inovacijas, įmonės gali ne tik gauti iš jų naudą, bet tuo pačiu joms yra užkraunama papildoma administracinė našta, kuri galbūt yra nepagrįstai per didelė. Įvedus tam tikrus pakeitimus, pavyzdžiui, praplečiant MTEP veiklų sąrašą ar turto grupių nusidėvėjimą bei susiaurinant susijusių išlaidų sąrašą, investicijos į Lietuvą iš aukštųjų technologijų įmonių, kurios registruoja patentus, tikrai galėtų išaugti. Tam paantrina ir Lietuvos laisvosios rinkos instituto prezidentė Elena Leontjeva (15min, 2021) teigianti, kad pagrindinė kliūtis siekiant pasinaudoti MTEP lengvata yra veiklos unikalumo ir naujumo įrodymų privalomumas. Taip pat teigiama, kad Lietuvoje tas nėra būtina ir tuo pačiu be reikalo yra užkraunama administracinė našta ne tik

įmonėms, bet ir atsakingoms institucijoms, kurios atlieka kriterijų atitikties tikrinimus. Šiuo atveju, įvedus Lietuvoje skirstomąjį pelno modelį (kaip Latvijoje ir Estijoje), atsirastų laisvė įmonėms savo valia įsitraukti į skaitmenizavimą, kadangi jos tam turėtų lėšų nuo sutaupytų mokesčių. Tokiu atveju MTEP lengvatos kriterijai ir reikalavimai prarastų prasmę, nes valstybė paliktų įmonėms laisvę rinktis tokias investicijas į technologijas ir inovacijas, kurios yra efektyviausios ir faktiškai reikalingiausios pačioms įmonėms.

Apibendrinus Europos Sąjungos šalių (Latvijos ir Estijos) pelno mokestį reglamentuojančių teisės aktų palyginamąją analizę, galima teigti, kad Lietuva tarp kitų Europos šalių yra laikoma kaip turinti pakankamai mažą pelno mokesčio tarifą ir dėl to yra patraukli investuotojams. Tačiau lyginant Lietuvos pelno apmokestinimo aplinką su Latvija ir Estija, galima sakyti, kad Lietuva kol kas vis dėlto kiek atsilieka. Toks atitrūkimas yra sąlygojamas Latvijoje ir Estijoje taikomos pelno apmokestinimo sistemos, kada pelno mokestis išskaičiuojamas tik pelno paskirstymo metu – tai turi nemažai privalumų, tačiau Lietuva, net ir neturėdama tokio mokestinio modelio, yra vis tiek laikoma patrauklia investuotojams. Prie to prisideda įvairios Lietuvoje taikomos mokestinės lengvatos, orientuotos būtent į investicijų ir inovacijų skatinimą.

2.3. Mokestinių ekspertinių įžvalgų analizė

Mokestinės aplinkos formavimas, suvokimas ir panaudojimas yra labai subjektyvus dalykas, tad ir mokestinės aplinkos patrauklumo vertinimas dažnai nėra vienodas ir nėra teisinga manyti, kad jis turėtų būti vienodas. Kiekvienas mokesčių mokėtojas pasirenka sau palankiausią mokestinę aplinką pagal savo individualius poreikius ir gauna iš to tokią naudą, kuri gal tuo metu yra reikalinga. Šiuo atveju mokesčių ekspertai atlieka svarbų vaidmenį, kadangi gali įmonėms padėti ne tik identifikuoti galimybes sutaupyti mokesčių, bet ir pakonsultuoti, patarti ar nukreipti tinkama linkme, kurios įmonė ir taip siekia, tačiau kartais efektyviai to padaryti be pagalbos nepavyksta. Kalbant konkrečiai apie Lietuvos mokestinę aplinką, orientuotą į investicijas ir inovacijas, yra tikrai nemažai susijusių mokestinių lengvatų ir, atitinkamai, nemažai reikalavimų, kuriuos reikia tenkinti – tam puikiai pagelbsti ekspertai. Įvertinus ekspertų turimas žinias bei patirtį tiesiogiai dirbant su įmonėmis, kurios siekia pasinaudoti mokestinėmis paskatomis, atliekama mokestinių ekspertinių įžvalgų analizė, siekiant geriau suvokti Lietuvos investicijų ir inovacijų mokestinį skatinimą. Analizės metu atliekamas interviu tyrimas, apklausiant pelno mokesčių ekspertus iš privataus verslo aplinkos, įvertinant jų požiūrį į dabartinį mokestinį investicijų ir inovacijų skatinimą Lietuvoje, palyginus su Latvija ir Estija, bei ateities perspektyvas. Tyrimo instrumento (interviu) planas, kuriame nurodomi respondentams (pelno mokesčio ekspertams) užduodami klausimai, yra pateikiamas 1 priede.

Atlikto interviu tyrimo rezultatai (pelno mokesčio ekspertų nuomonės) pateikiami pagal loginę klausimų uždavimo seką – iš viso analizuotos 5 sritys su skirtingais tikslais, tačiau visi jie yra susiję su mokestiniu investicijų ir inovacijų skatinimu:

1. Mokestinių priemonių identifikavimas;
2. Pelno mokesčio lengvatų įvertinimas;
3. Faktinio pelno mokesčio lengvatų panaudojimo Lietuvoje įvertinimas;
4. Lietuvos, Latvijos ir Estijos pelno mokesčio sistemų palyginimas;
5. Siūlymų gerinti Lietuvos pelno mokesčio sistemą identifikavimas.

Mokestinių priemonių identifikavimas. Atsakymai į pirmąjį klausimą padėjo identifikuoti pagrindines Lietuvoje taikomas mokestines priemones, skatinančias investicijas ir inovacijas (žr. 9 lent.).

9 lentelė. Labiausiai investicijas ir inovacijas skatinančios mokestinės priemonės

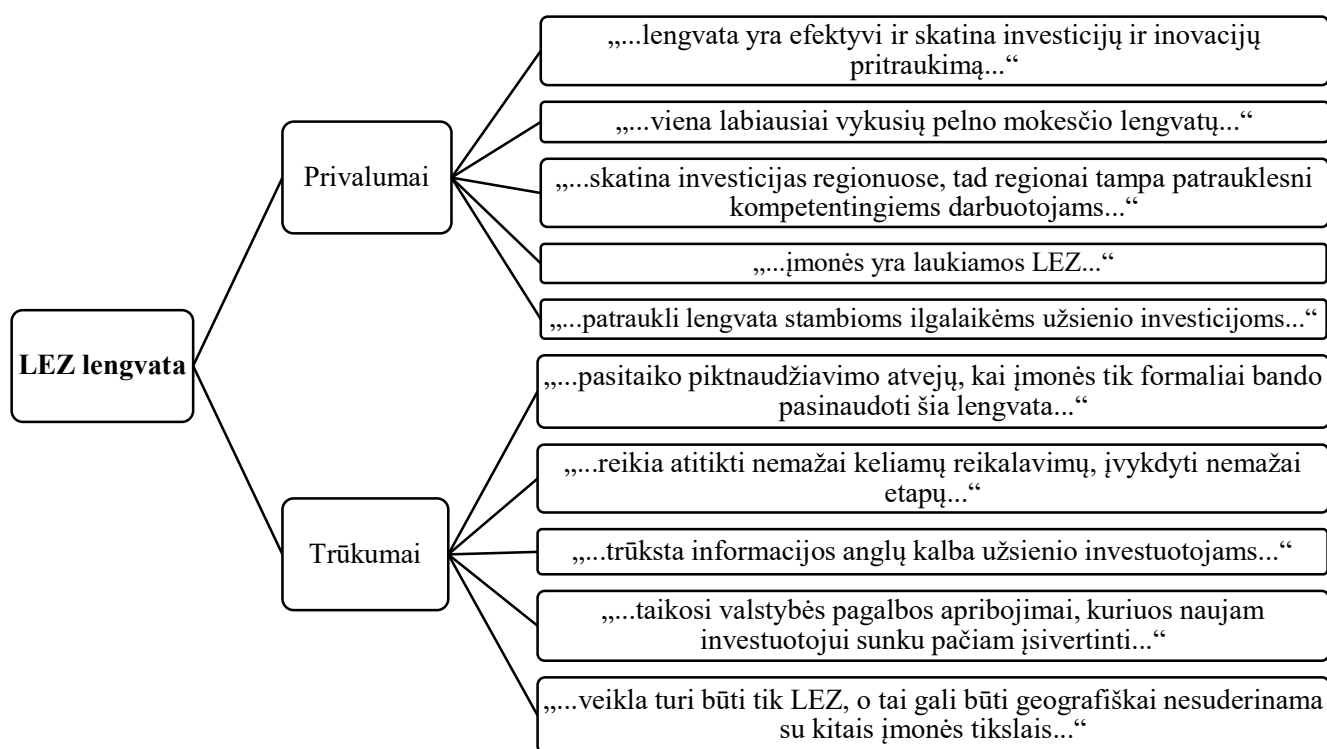
Prasminis vienetas	Subkategorija	Kategorija
„...įmonė patiriamas sąnaudas (susijusias ir su investicijomis, ir inovacijomis) gali priskirti leidžiamiems atskaitymams ir susimąžinti jai tenkančias mokestines prievoles...“	Mokestinės lengvatos bendrąja prasme	Mokestinės lengvatos
„...su darbo užmokesčio apmokestinimu susijusios lengvatos būtų ne mažiau patrauklios už kitas mokestines lengvatas, tačiau Lietuvoje tokių kol kas nėra, kai kitos šalys gali pasiūlyti net ir akcijų opcionus darbuotojams...“	Darbo užmokesčio apmokestinimo lengvatos	
„...ganėtinai paprastas administravimas, gan paprasta pasitvirtinti taikymo teisingumą su MITA arba paklausimu VMI, plataus pobūdžio vertinimas (priešingai nei, pvz., stambaus projekto lengvatoje, kur reikalaujama labai konkrečių skaičių)...“	Investicinio projekto ir MTEP lengvatos	Pelno mokesčio lengvatos
„...labai gera galimybė didelėms užsienio įmonėms, nepatiriant didelių sąnaudų, eliminuoti ar susimąžinti mokėtiną pelno mokestį, kadangi tokios įmonės gali ne itin sunkiai atitikti lengvatai keliamus reikalavimus...“	LEZ lengvata	
„...galimybė gan lanksčiai pasirinkti turto likutines vertes ir mokestinio nusidėvėjimo terminus, taip pelną mažinančioms išlaidoms (leidžiamiems atskaitymams) priskiriant beveik visą turto vertę...“	Turto nusidėvėjimo apmokestinimas	
„...užsienio investicijas skatina galimybė pasiekti nedidelį efektyvų pelno mokesčio tarifą bei Lietuvoje neapmokestinti išmokų į užsienį (palūkanų, dividendų, honorarų ir akcijų pardavimo pelno)...“	Dividendų apmokestinimas	
„...gaunant nustatytą lėšų sumą kaip paramą ar subsidiją įmonė gali iškart pradėti ją investuoti į savo veiklą, tad valstybės pagalbos priemonės labiausiai prisideda prie investicijų ir inovacijų pritraukimo...“	Parama ar subsidija	Valstybės pagalbos priemonės

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis respondentų atsakymais, pagrindinės mokestinės priemonės, skatinančios investicijas ir inovacijas Lietuvoje, yra bendra pelno mokesčio sistema, leidžianti atskaityti su investicijomis ir inovacijomis susijusias sąnaudas iš apmokestinamojo pelno bei mokestinės lengvatos – darbo užmokesčio, investicinio projekto, MTEP, LEZ, turto nusidėvėjimo, dividendų ir pan. Taip pat reikšmingai prisideda ir valstybės pagalba teikiant verslams paramą ar subsidijas.

Tačiau buvo keletas nuomonių, kad mokestinės priemonės vis dėlto nėra pirmoje vietoje skatinant investicijas ir inovacijas – tam reikia geros infrastruktūros, personalo, talentingų žmonių, geros geopolitinės aplinkos ir pan. Taip pat priduriama, kad investuotojai ir inovatoriai verslo pradžioje dažnai neuždirba pelno, tad ir pelno mokesčio lengvatos nėra efektyvios – tam reikalingos išlaidas be pelno dengiančios mokestinės lengvatos (darbo užmokesčio ir kt. lengvatos).

Pelno mokesčio lengvatų įvertinimas. Atsakymai į antrąją klausimą padėjo identifikuoti lengvatų trūkumus ir tobulintinas sritis. Pirmoji analizuojama lengvata yra LEZ lengvata (žr. 7 pav.).

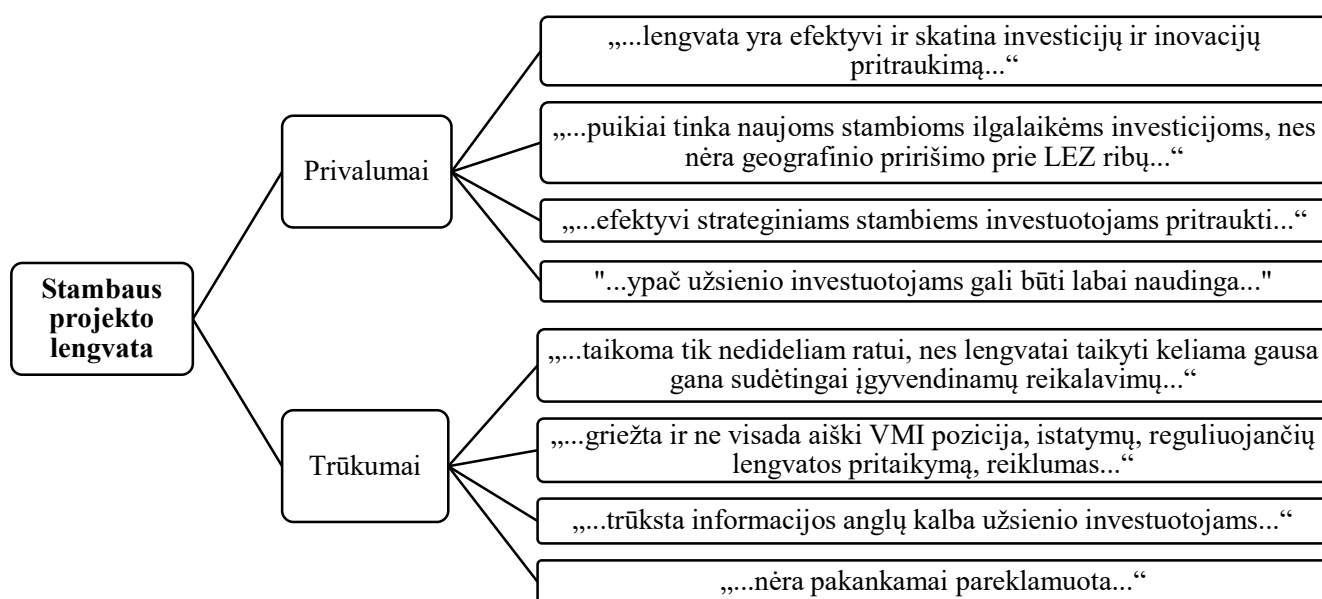
Šaltinis: sudaryta autorės

7 pav. LEZ lengvatos įvertinimas

Remiantis respondentų atsakymais, LEZ lengvata yra vertinama labai gerai ir turi nemažai privalumų bei yra efektyvi skatinant investicijas ir inovacijas. Tačiau buvo minimi ir lengvatos trūkumai ar tiesiog tobulintinos sritys, kuriose pokyčiai prisidėtų prie dar geresnių rezultatų.

Buvo siūloma atlikti LEZ lengvatos reguliavimo korekcijas (nepaliekant „pilkų zonų“), kurios sumažintų piktnaudžiavimo lengvata riziką. Taip pat buvo minima tai, kad lengvatai taikyti yra reikalinga didelė kapitalo investicija, lengvata taikoma tik tam tikroms veikloms, reikia skirti laiko ir kaštų pagrįsti atitikimą kriterijams, stambiausios įmonės turi sekti ar neviršija valstybės pagalbos ribų, kuriuos naujam investuotojui sunku įsivertinti. Taip pat veikla turi būti tik LEZ, o tai gali būti geografiškai nesuderinama su kitais įmonės tikslais (pavyzdžiui, norisi veikti sostinėje arba plačiau šalyje, reikia kitokio nei LEZ esamo sklypo ar kt.). Be to, valstybės pagalba taikant LEZ lengvatą yra ribota, kadangi lengvatą iniciavo finansų ministerija, o ekonomikos ir inovacijų ministerija ją koordinuoja, tad ministerijų nuomonės dažnai išsiskiria ir nei viena neturi aiškaus ir greito atsakymo.

Antroji analizuojama lengvata yra stambaus projekto lengvata (žr. 8 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės

8 pav. Stambaus projekto lengvatos įvertinimas

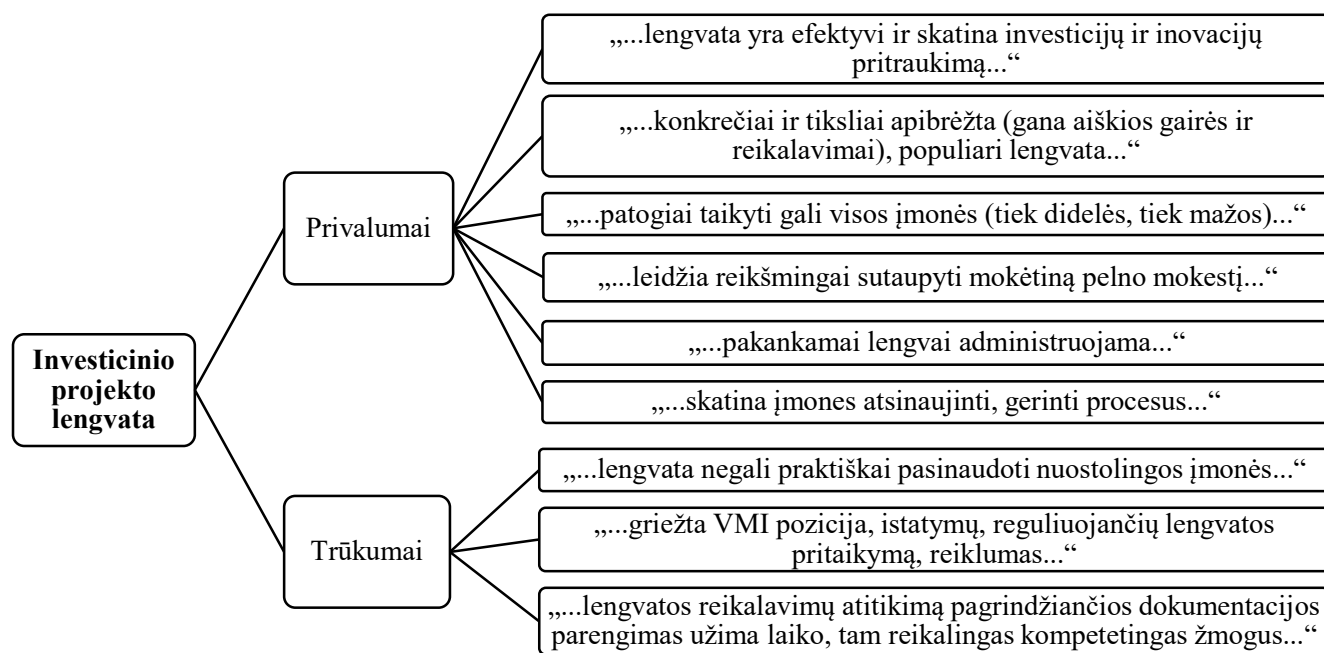
Remiantis respondentų atsakymais, stambaus projekto lengvata prisideda prie investicijų ir inovacijų skatinimo, kadangi yra tiesiogiai orientuota į stambias ilgalaikes investicijas, kurias dažniausiai vykdo stambūs (net ir užsienio) investuotojai. Tai puiki proga pritraukti stambias investicijas į Lietuvą be geografinio prisirišimo (priešingai nei LEZ lengvatos atveju).

Tačiau ši lengvata yra labai specifinė ir taikoma tik nedideliam ratui mokesčių mokėtojų, kurių Lietuvoje kol kas ir taip nėra daug. Tam tikslui reiktų sisteminio požiūrio tam, kad valstybė galėtų paskatinti kurtis lengvatos reikalavimus atitinkančius subjektus Lietuvoje (politinėmis, teisinėmis, civilinėmis ir kitomis priemonėmis), kadangi šiuo atveju lengvata yra, tačiau ja mažai kas gali pasinaudoti.

Taip pat šios lengvatos pritaikymui trukdo reikalavimas surinkti reikiamą dokumentaciją ir griežta VMI pozicija tuo atžvilgiu, nes pagal suformuotą teismų praktiką lengvata galima pasinaudoti tik 100% atitinkant keliamus kriterijus, tad, nors kiek neatitikus reikalavimų, prarandama galimybė pasinaudoti lengvata. O šiuo atveju lengvatą reglamentuojantis įstatymas yra pakankamai reiklus įmonėms ir apsunkinantis lengvatos pritaikymo procesą.

Be to, buvo paminėta, kad ši lengvata nėra pakankamai pareklamuota (ypač pateikiant informaciją anglų kalba) tam, kad investuotojai apie ją žinotų ir svarstytų Lietuvą kaip vieną iš investavimo krypčių.

Trečioji analizuojama lengvata yra investicinio projekto lengvata (žr. 9 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės

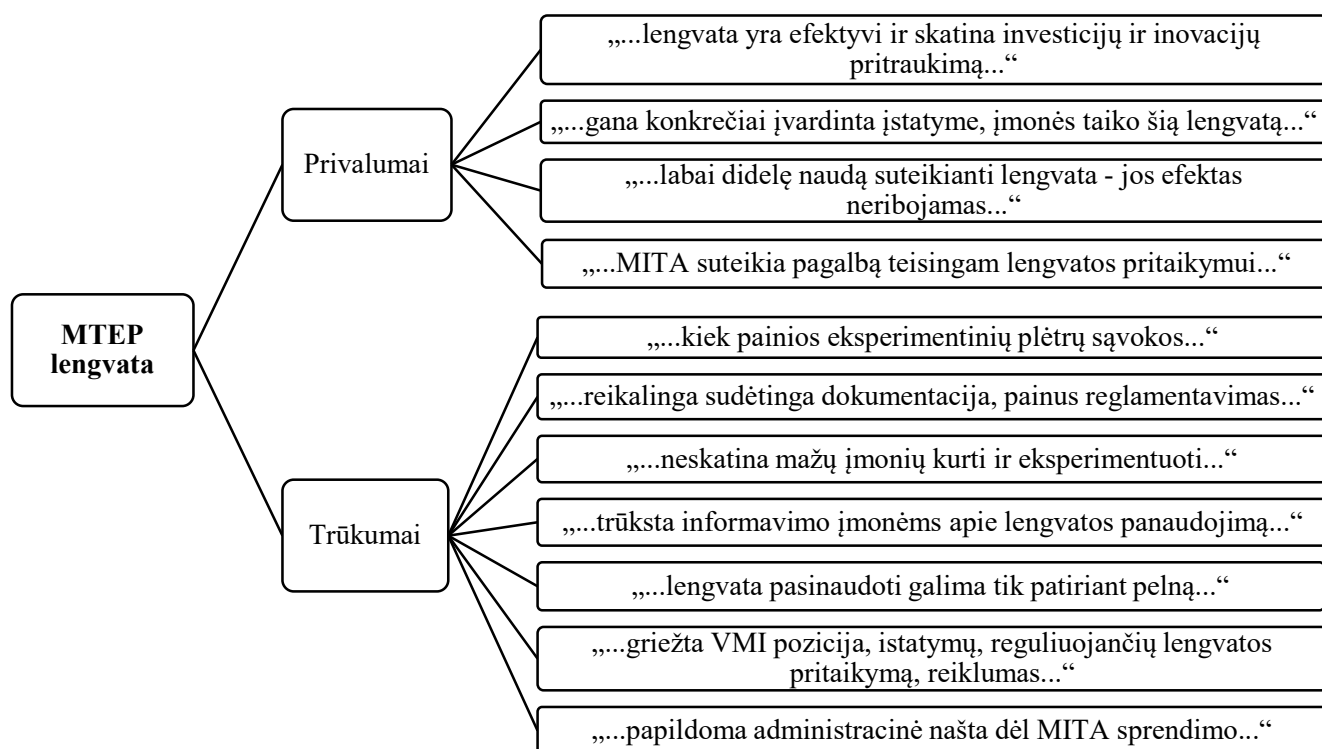
9 pav. Investicinio projekto lengvatos įvertinimas

Bendrai tariant, dauguma respondentų sutiko, kad investicinio projekto lengvata stipriai prisideda prie investicijų ir inovacijų skatinimo bei yra viena populiariausių lengvatų Lietuvoje. Ši lengvata yra pakankamai lengvai administruojama, gana konkrečiai ir tiksliai apibrėžta įstatyme, tad įmonės gali patogiai ją pritaikyti reikšmingai mažinant mokėtiną pelno mokestį. Taip pat didelis privalumas yra tai, kad ši

lengvata yra orientuota į jau esančius verslus, skatina procesų gerinimą/atnaujinimą ir praktiškai kiekviena įmonė, kuri investuoja į savo veiklą, gali prisitaikyti šią lengvatą. Nors lengvatai pritaikyti reikalinga dokumentacija, tačiau ji yra pakankamai nesunkiai surašoma įmonės darbuotojų.

Nors investicinio projekto lengvata visiems respondentams pasirodė turinti kur kas daugiau privalumų nei trūkumų, vis dėlto ją taip pat yra kur tobulinti. Pavyzdžiui, šia lengvata negali praktiškai pasinaudoti nuostolingos įmonės. Taip pat, nors lengvata keliama į priekį ketverius metus, bet, jei nuostolis ilgalaikis, investicijas vykdančios įmonės negauna lengvatos naudos, todėl gali rinktis pirkti pigesnius, senesnius ir mažiau našius įrengimus ir kitus lengvatos neatitinkančius turtus (kadangi ši lengvata reikalauja, kad įsigytas turtas būtų tik tam tikros rūšies, nenuomojamas ir pagamintas ne anksčiau nei prieš 2 metus) ir taip nepasinaudoti lengvata bei neprisidėti prie spartesnio ekonomikos/inovacijų augimo. Be to, reikalinga lengvatos reikalavimų atitikimą pagrindžianti dokumentacija bei lengvatos pritaikymui dažnai trukdo griežta VMI pozicija taip pat kaip ir stambaus projekto lengvatos atveju.

Toliau analizuojamos MTEP ir *patent box* lengvatos. Jos yra panašios, tačiau tuo pačiu ir kiek skiriasi, tad respondentų atsakymai apie šias lengvatas yra išskiriami – MTEP lengvata analizuojama 10 pav.

Šaltinis: sudaryta autorės

10 pav. MTEP lengvatos įvertinimas

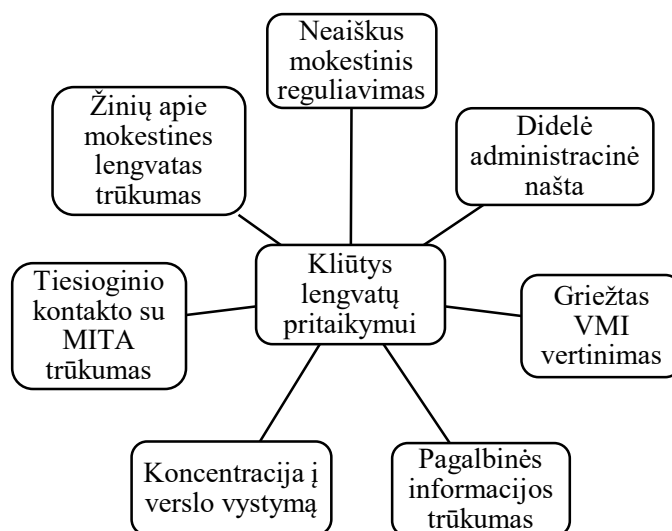
Dauguma respondentų pritaria, kad lengvata prisideda prie investicijų ir inovacijų skatinimo bei suteikia labai didelę naudą įmonėms, kadangi jos efektas yra neribojamas (pelnas mažinamas sąnaudomis, o jei susidaro nuostolis – jis keliamas neribotai), tačiau efektas juntamas tik įmonei generuojant pelną. Dėl šios lengvatos Lietuvoje esančios MTEP įmonės reikšmingai susimažina kaštus ir, net daliai tyrimų esant nesėkmingais, tampa pelningos, į Lietuvą taip pat atsikelia MTEP centrai iš užsienio bei yra didinamas šalies *know-how* lygis. Keletas respondentų taip pat paminėjo, kad lengvata yra pakankamai konkrečiai reglamentuojama bei, esant neaiškumams, galima konsultuotis su MITA apsidraudžiant nuo neteisingo lengvatos pritaikymo ir nekomunikuojant su VMI.

Tačiau keletas kitų respondentų paprieštaravo teigdami, kad privalomas MITA išvados gavimas sukuria papildomą administracinę naštą įmonėms bei reikalaujama dokumentacija yra pakankamai sudėtinga, o lengvatos reglamentavimas kiek painokas. Tad lengvata retai kada pasinaudoja smulkus verslas, kadangi dažnu atveju administraciniai kaštai būna didesni nei gaunama pridėtinė vertė, atsižvelgiant dar ir į tai, kad taikant šią lengvatą būtina papildomai vesti projektinę apskaitą, reikalaujančią nemažai resursų. Taip pat buvo minima, kad trūksta informavimo įmonėms, kaip pasinaudoti lengvata bei vėlgi minima griežta VMI pozicija lengvatos pritaikymo atžvilgiu.

Analizuojant respondentų atsakymus apie *patent box* lengvatą, galima teigti, kad pati lengvata „...yra efektyvi, skatina bendrąją prasme investicijas ir inovacijas...“, tačiau ji turi kur kas daugiau trūkumų nei privalumų. Pavyzdžiui, pateikiamos kelios citatos apie *patent box* lengvatos trūkumus:

- „...labai siaura ir dar sunkiau taikoma nei MTEP lengvata...“;
- „...sudėtingai aprašyta, sunkoka suprasti, kaip taikyti – reikalingas paprastesnis, aiškesnis reguliavimas...“;
- „...pakankamai sudėtingas administravimas...“;
- „...retai naudojama, kadangi dėl reiklių kriterijų praktiškai ją taikyti gali tik labai mažai Lietuvoje esančių įmonių...“;
- „...neteko girdėti, jog dėl šios lengvatos būtų privilioti užsienio investuotojai...“;
- „...įmonės netaiko šios lengvatos galbūt dėl to, nes pilnai jos nesupranta (o tam yra pagrindo)...“.

Faktinio pelno mokesčio lengvatų panaudojimo Lietuvoje įvertinimas. Atsakymai į trečiąjį interviu klausimą padėjo identifikuoti faktinį pelno mokesčio lengvatų panaudojimą Lietuvoje (žr. 11 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės

11 pav. Faktinio pelno mokesčio lengvatų panaudojimo Lietuvoje įvertinimas

Bendrai tariant, įmonės Lietuvoje vis dar nepilnai išnaudoja pelno mokesčio lengvatas dažniausiai dėl jų reguliavimo neaiškumo (pvz., nėra aiškių sąvokų, interpretavimo, gairių, praktika yra ribota ir t.t.), tad reikėtų paprastinti lengvatų pritaikymo tvarką ir reikalavimus bei suteikti pagalbą mokesčių mokėtojams. Labai padėtų didesnė viešos informacijos sklaida – rekomendacijos, praktiniai pavyzdžiai, komentarai, apibendrinimai, didesnė integracija iškomunikuojant gaires tam, kad įmonėms būtų aiškiau, kaip taikyti lengvatas. Taip pat buvo minima, kad įmonėms trūksta MITA gairių, o pati MITA, kuri teikia išvadas ir konsultacijas, nėra lengvai pasiekama, dažnai tiesiogiai nekomunikuoja su įmonėmis. Tad MITA atvirumas tikrai skatintų įmones pasinaudoti lengvata

Taip pat buvo minima, kad įmonės nesinaudoja pelno mokesčio lengvatomis dar ir dėl konservatyvaus požiūrio ir dėl to, kad nenori prisitraukti VMI dėmesio. Atkreiptinas dėmesys į žmogiškąjį faktorių, ypač mažesnėse įmonėse, kurios turi tik vieną finansininką, kuris yra atsakingas įmonėje už mokesčių apskaičiavimą ir sumokėjimą tvarką. O finansininkai dažnai yra linkę laikytis konservatyvaus požiūrio – geriau sumokėti daugiau, bet nepritraukti VMI dėmesio. Taip pat dažnai įmonių finansininkai baiminasi, kad nepavyks surinkti reikiamos dokumentacijos su skaičiavimais ir ekonominiais paaiškinimais ir įrodyti atitikimą keliamiems reikalavimams, nes VMI savo praktikoje pakankamai griežtai vertina ir tikrina dokumentaciją ir vien dėl to atbaido įmones pasinaudoti lengvatomis. Tad šioje vietoje atsiranda papildoma

imli laikui administracinė našta įmonėms (reikia pildyti tam tikras formas, pagrįsti jų teisingumą ir kriterijų atitikimą VMI, kurios pozicija ir taip nebūna lanksti), todėl dalis įmonių tiesiog įsivertina savo laiką ir turimas lėšas administravimui ir nusprendžia, kad pigiau būtų nebandyti atitikti visų keliamų kriterijų ir išvis nesinaudoti lengvata.

Visa tai (konservatyvus arba, priešingai, agresyvus požiūris į mokestines lengvatas) atsiremia ir į žinių apie mokestines lengvatas trūkumą (ypač kalbant apie mažesnius subjektus). Tam tikslui reikia daugiau reklamos, informacinių renginių, ypač užsienio subjektams. Lietuvoje dėl mokestinių žinių trūkumo ar lengvatų sudėtingumo, dažnai pirmiausia priimami verslo sprendimai ir tik po metų pabaigos pildant deklaracija, vertinama, kaip tai apsimokestins. Tam įtakos taip pat turi ir akcininkų ar vadovų susikoncentravimas į verslo vystymą, o ne į mokestinių lengvatų pritaikymą. Todėl reikėtų didinti verslo sprendimus priimančių įmonės darbuotojų mokestinių žinių lygį (konsultuojant juos VMI ar privatiems konsultantams bei parodant lengvatų naudą įvairiais modeliais).

Lietuvos, Latvijos ir Estijos pelno mokesčio sistemų palyginimas. Atsakymai į ketvirtąjį klausimą padėjo palyginti Lietuvos pelno mokesčio sistemą, nukreiptą į investicijų ir inovacijų skatinimą, su Latvijos ir Estijos pelno mokesčio sistemomis (žr. 12 pav.).

Taip	• „...iš verslo pusės tikrai palengvintų ir supaprastintų įmonių darbą...“ • „...tokia sistema yra patraukli verslams, kurie siekia reinvestuoti pelną įmonės viduje...“ • „...dabartinėje sistemoje susidaro dvigubas ekonominis apmokestinimas - įmonės lygmenyje uždirbant pelną ir akcininkų lygmenyje pelno paskirstymo metu...“
Ne	• „...nebūtų didelio efekto investicijų ir inovacijų pritraukimui...“ • „...čia tokie kaip spąstai yra - tik nukeltas pelno mokestis...“ • „...trumpuoju laikotarpiu valstybės biudžetas patiria pelno mokesčio surinkimo praradimus...“ • „...sistemų kaitaliojimas sukelia papildomo nestabilumo ir nepasitikėjimo jausmą investuotojams...“ • „...Lietuvos mokesčių sistema, turinti tikslines lengvatas, gali papildomai skatinti Lietuvos ekonomikos strategiją atitinkančias kryptis ir tokiu būdu reikšmingai sumažinti efektyvų pelno mokesčio tarifą...“ • „...vien lengvatinis apmokestinimas neatbaido nuo mokestinių nusižengimų, apgaulės atvejų...“

Šaltinis: sudaryta autorės

12 pav. Lietuvos, Latvijos ir Estijos pelno mokesčio sistemų palyginimas

Respondentų atsakymai buvo labai įvairūs – vieni pritaria, kad Latvijos ir Estijos mokestinė sistema yra pranašesnė už Lietuvos, kiti tam nepritaria, o dar kiti palaiko abi puses, kadangi jos abi turi ir plusų, ir minusų. Tačiau vis dėlto Lietuvos mokestinės sistemos pertvarkai, atsižvelgiant į Latvijos ir Estijos mokestinį modelį, privalumų buvo rasta mažiau nei trūkumų. Kaip privalumai buvo įvardinti

administracinės naštos sumažėjimas, palankumas verslams, kurie siekia reinvestuoti pelną įmonės viduje, bei dvigubo ekonominio apmokestinimo išvengimas.

Vis dėlto, jei būtų įvesta Latvijos/Estijos mokestinė sistema Lietuvoje, nebūtų didelio efekto investicijų ir inovacinių veiklų pritraukimui, o ir, bendrai tariant, tokia mokestinė sistema turi daug mažai kam žinomų niuansų, neapsaugo nuo apgaulės/sukčiavimo atvejų bei yra tarsi spąstai – juk pelno mokestį vis tiek reikės sumokėti. Lietuvos mokesčių sistema, jau turinti tikslines lengvatas, gali papildomai skatinti Lietuvos ekonomikos strategiją atitinkančias kryptis (pvz. MTEP sąnaudų atskaitymas yra didesnė nauda, nei Latvijos/Estijos apmokestinimas tada, kai bus išmokami dividendai). Be to, dėl Lietuvos lengvatų efektyvus pelno mokesčio tarifas gali būti kur kas mažesnis, nei Latvijoje/Estijoje. Taip pat verta atkreipti dėmesį, kad Latvija/Estija jau pasigenda pelno mokesčio įplaukų į biudžetą dėl savo taikomo modelio (nes įmonės dėsė paskirstyti pelną ir mokėti pelno mokestį), tad ieško būdų, kaip mokestį surinkti paskatinant pelno išmokėjimą ir apmokestinimą. Taip pat buvo minima, kad mokestinių sistemų kaitaliojimas sukelia papildomo nestabilumo ir nepasitikėjimo jausmą investuotojams, tad svarbu išlaikyti esamą mokesčių sistemą, tik padaryti ją paprastesne, patogiau taikoma bei reguliariai peržiūrėti reikalingas korekcijas.

Siūlymų gerinti Lietuvos pelno mokesčio sistemą identifikavimas. Na, ir penktasis klausimas padėjo identifikuoti ekspertų siūlymus ateities Lietuvos pelno mokesčio sistemai, orientuotai į investicijas ir inovacijas, gerinti (žr. 10 lent.).

10 lentelė. Siūlymai Lietuvos pelno mokesčio sistemai gerinti

Prasminis vienetas	Subkategorija	Kategorija
„...patikslinti tam tikras lengvatas (pvz., LEZ ar <i>patent box</i>), kad būtų aiškiau, kaip jas taikyti...“	Aiškesnis lengvatų reglamentavimas	Esamų mokestinių lengvatų koregavimas
„...aiškesnės lengvatų taikymo ribos ir jų paprastinimas, kiek tai įmanoma (ypač smulkesniam verslui)...“		
„...lengvatų taikymo sąlygų (valstybės pozicijos) švelninimas, turinio prieš formą principo taikymas...“	Reikalavimų švelninimas	
„...geresnis lengvatų administravimas, kad VMI žiūrėtų kiek atlaidžiau ir reikalautų mažiau...“		
„...lengvatų taikymo ir reikalavimų paprastinimas...“		
„...galėtų būti prailgintas investicinių projektų lengvatos perkėlimo į būsimus laikotarpius terminas, suteikiamos mokesčių atostogos pirmaisiais metais...“	Papildomos paskatos prie jau esamų lengvatų	
„...visų pirma, reikia pritraukti stambias įmones ar tas, kurios galėtų atitikti keliamus reikalavimus – tam reikia valstybės veiksmų (civilinio, finansinio reguliavimo supaprastinimas), kad įmonė lengviau galėtų įsisteigti Lietuvoje...“	Civilio, finansinio reguliavimo supaprastinimas	Valstybės (ne tiesiogiai mokestinės) paskatos
„...barjerų šalinimas tarp mokesčių mokėtojų ir valstybės tarnybų (pvz., komunikuojant su VMI ar bandant gauti atsakymus iš MITA)...“	Paprastės komunikacija	
„...mokesčių mokėtojų konsultavimas ir pagalba taikant lengvatas...“		
„...platesnis informavimas ir dažnesnis komunikavimas iš VMI pusės (reklamavimas) ne tik Lietuvos, bet ir potencialiems užsienio investuotojams...“	Išsamesnis informavimas	
„...daugiau informacijos apie lengvatas teikti įvairiomis kalbomis, ypač anglų, ir tokiu būdu paversti lengvatas labiau prieinamomis tiek Lietuvos, tiek užsienio verslui...“		
„...Lietuvoje taikant Estišką/Latvišką mokestinį modelį visos mokestinės lengvatos būtų panaikinamos ir tokiu atveju įmonėms stipriai sumažėtų administracinė našta...“	Perėjimas prie naujo mokestinio modelio	Naujų mokestinių lengvatų, modelio įvedimas
„...galėtų būti įvestos kitų mokesčių (pvz. darbuotojų apmokestinimo) lengvatos...“	Naujų mokestinių lengvatų įvedimas	
„...opcionų lengvata – ypač tiems, kurie dirba startuolyje, padėtų atgauti investuotus pinigus greičiau...“		
„...reikėtų šalinti tas lengvatas, kurios yra naudingos tik labai specifinei daliai verslų...“	Esamų mokestinių lengvatų šalinimas	
„...naikinti lengvatas, kurios susiję su konkrečiais subjektais (pvz., KIS lengvata)...“		

Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad Lietuvos pelno mokesčio sistema yra pakankamai gera, turinti nemažai įvairioms veiklos sritims pritaikomų bei finansiškai dosnių lengvatų, kurias turi mažai šalių, tačiau ES ar kita parama yra veiksmingesnė priemonė. Siūlymai pagerinti dabartinę mokestinę sistemą apima esamų mokestinių lengvatų korekcijas ar naujų įvedimą bei papildomas valstybės paskatas.

Viena iš pelno mokesčio lengvatų problemų yra tai, kad jos juntamą efektą verslui suteikia tik, kai jis yra pelningas. Nuostolį patiriantys verslai (o tai įprasta verslo vystymo etape) lengvatų naudos nepajaučia,

o dėl lengvatų taikymo į būsimus laikotarpius keliama nauda (pvz., investicinio projekto lengvata ar padidėjęs mokestinis nuostolis) nepadeda įmonėms spręsti tuo metu esančių apyvartinių lėšų ar kitų iššūkių. Mokestinių nuostolių padidėjimas naudingesnis yra didelėms įmonių grupėms, kurios jį gali perleisti pelningoms įmonėms, kai verslus pradedančios įmonės tokios naudos negauna. Dėl sudėtingų lengvatų reikalavimų, jas dažniau taiko didelės įmonių grupės, kurios turi vidinius mokesčių ekspertus arba finansines galimybes kreiptis į mokesčių konsultantus, tad mažoms įmonėms pritaikyti lengvatas sudėtinga.

Taigi siūlytinios korekcijos yra lengvatų taikymo ir reikalavimų paprastinimas, aiškumo įvedimas ar kitoks patobulinimas (ypač smulkiam verslui, kuris dėl sudėtingumų neišdrįsta pritaikyti lengvatų), kas taip pat turėtų įtakos ir sukčiavimo atvejams. Tačiau iš esmės valstybės institucijos galėtų vertinti ne taip griežtai ir kartais vadovautis turinio prieš formą principu – pavyzdžiui, investicinio projekto ar MTEP lengvatų dokumentacijos surinkimas yra visiška forma, nors turinį dažnai galima įžvelgti, o VMI bando prisikabinti (investicinio projekto lengvatos atveju atskiriant net turto vienetus). Taip pat labai pagelbėtų įmonių konsultavimas ir pagalba taikant lengvatas – VMI plačiau informuojant ir dažniau komunikuojant (ne tik Lietuvos, bet ir užsienio įmonėms). O naujas investicijas vykdančiams ir strategines ekonomikos kryptis vystantiems verslams svarbu atrasti kitokių lengvatų pritaikymo formų, kai lengvatos naudą jie pajauست nedelsiant, pavyzdžiui, suteikiant mokesčių atostogas pirmaisiais metais arba kitų mokesčių (pvz., darbuotojų apmokestinimo) lengvatas. Taip pat siūloma šalinti tas lengvatas, kurios yra naudingos tik labai specifinei daliai verslų, kadangi jos dažnai būna mažiau naudingos nei tikimasi ir mažai kas jomis naudojasi (pvz., KIS lengvata) bei pereiti prie Latvijos/Estijos mokestinio modelio (kuriame lengvatų išvis nebeliktų).

Apibendrinant mokestinių ekspertinių įžvalgų analizę, galima teigti, kad Lietuvos mokestinė sistema yra orientuota į investicijų ir inovacijų skatinimą ir netgi nėra būtinybės ją keisti iš esmės (pereinant prie Latvijos/Estijos modelio). Pagrindinės Lietuvoje taikomos mokestinės priemonės, skatinančios investicijas ir inovacijas yra mokestinės lengvatos (pvz., darbo užmokesčio apmokestinimo), kurių didžioji dalis yra susijusios su pelno mokesčiu – investicinio projekto, MTEP, LEZ bei turto nusidėvėjimo ar dividendų apmokestinimo lengvatos. Tačiau bene reikšmingiausia paskata yra valstybės teikiama parama ar subsidijos verslams. Respondentų nuomone, beveik visos pelno mokesčio lengvatos yra geros, tačiau pačios efektyviausios investicijų ir inovacijų skatinimo kontekste yra LEZ bei investicinio projekto lengvatos, tačiau joms (taip pat kaip ir kitoms lengvatoms) reikalingos tam tikros korekcijos. Pavyzdžiui, paprastesnis ir aiškesnis lengvatų taikymas bei keliami reikalavimai, ne tokia griežta VMI pozicija bei didesnė jos pagalba verslams (plačiau informuojant ir dažniau komunikuojant). Tačiau neatmetama galimybė pasiūlyti ir įdiegti naujas mokestines lengvatas, tokias kaip darbuotojų apmokestinimo ir pan.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Atliktus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad investicijos yra išteklių panaudojimas siekiant gauti naudos ateityje, o inovacijos – problemų sprendimo būdas, sukuriant naują ar patobulintą produktą ar procesą, pasitelkiant turimus išteklius, tad investicijos ir inovacijos yra glaudžiai susiję tarpusavyje. Investicijos labiausiai priklauso nuo ekonominės padėties šalyje bei valstybės sprendimų (mokestinės aplinkos bei sukuriamos mokestinės naštos), o inovacijas lemia pačios investicijos, ekonominė padėtis šalyje bei įmonėje, turimo intelektualio kapitalo išnaudojimas, rinkos pažinimas bei valstybės priimami sprendimai. Tačiau šie veiksniai pavieniui nėra tokie veiksmingi kaip jų kompleksas ir sinergija, kuri atneša kur kas geresnių rezultatų. Iš esmės investicijos turėtų būti skatinamos kuriant palankias verslo sąlygas (įskaitant mokestinės aplinkos gerinimą), o inovacijos – teikiant nuolatinę paramą, kas leistų susimąžinti mokėtiną pelno mokestį, sudarant palankią mokestinę aplinką mokslo ir technologijų plėtrai. Konkrečiai mokestinė aplinka gali prisidėti prie investicijų ir inovacijų skatinimo per mokesčių sistemos stabilumą ir paprastesnį mokesčių administravimą, taip pat mokesčių sumažinimą (ar net panaikinimą), rečiau vykdant mokestines reformas ir taikant mokestines lengvatas (pvz., investicijų į turtą ar kapitalą lengvatos, MTEP mokesčių kreditai, lengvatos verslo pradžiai ir MTEP veiklai, paskatos įmonėms ir išradėjams, mažesnių rinkos dalyvių apmokestinimas mažesniais mokesčių tarifais, palankesnės nusidėvėjimo taisyklės);
2. Atlikus investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo tyrimą Lietuvoje per teisės aktų analizę, galima teigti, kad Lietuvoje investicijų ir inovacijų mokestinis skatinimas egzistuoja ir jis yra daugialypis – taikoma apmokestinimo priemonių ir lengvatų visuma, apimanti bendrąsias ir specialiąsias mokestines priemones. Bendrosios priemonės apima tokias priemones kaip pelno mokesčio bazės ir jai tenkančios mokestinės naštos normų sureguliuavimą. Užsienio (ir nebūtinai) investuotojai yra pritraukiami taikant lengvatinį pelno mokesčio tarifą, neapmokestinant išmokamų dividendų, taip pat suteikiant galimybę sumažinti apmokestinamąją bazę (paramos atskaitymas, mokestinių nuostolių panaudojimas/perdavimas, filmo gamybos lengvata). Specialiosios priemonės apima į konkrečių investicinių instrumentų ar veiklos sričių skatinimą nukreiptas mokestines priemones – mokestines lengvatas (LEZ, stambaus projekto, investicinio projekto, *patent box* bei MTEP). Bendrai tariant, Lietuvos mokestinė aplinka, lyginant ją su kitomis Europos šalimis (ypač su Latvija ir Estija, kur pelno mokestis išskaičiuojamas tik pelno

paskirstymo metu), yra laikoma kaip turinti pakankamai mažą pelno mokesčio tarifą, daug mokesčių lengvatų ir dėl to yra ganėtinai patraukli investuotojams.

3. Atlikus investicijų ir inovacijų mokesčio skatinimo tyrimą Lietuvoje per ekspertinių įžvalgų analizę, galima teigti, kad Lietuvos mokesstinė sistema yra plačiai orientuota į investicijų ir inovacijų skatinimą ir nėra būtinybės pereiti prie Latvijos/Estijos modelio. Pagrindinės Lietuvoje taikomos mokesstinės priemonės, skatinančios investicijas ir inovacijas yra valstybės teikiama parama bei mokesstinės lengvatos, kurių didžioji dalis yra susijusios su pelno mokesčiu – investicinio projekto, MTEP, LEZ bei turto nusidėvėjimo ar dividendų apmokestinimo lengvatos. Visos jos iš esmės įvertintos teigiamai, tačiau pačiomis efektyviausiomis (pagal faktinį įmonių pasinaudojimą lengvatomis ir sutaupomą mokesčių sumą) įvardintos LEZ bei investicinio projekto lengvatos, tačiau joms (taip pat kaip ir kitoms lengvatoms) reikalingos tam tikros korekcijos, kurios pateikiamos kaip šio darbo rekomendacijos. Tyrimo hipotezė, kad Lietuvos mokesstinė aplinka skatina investicijas ir inovacijas, pasitvirtino, tačiau pateikiamos *rekomendacijos* dar labiau ją sustiprinti:

- Visų su investicine ir inovacine aplinka susijusių pelno mokesčio lengvatų požiūriu rekomenduojama supaprastinti administravimą ir keliamus reikalavimus, įvesti daugiau aiškumo – pavyzdžiui, apibrėžti aiškesnes sąvokas teisės aktuose, skleisti informatyvesnes gaires ir patvirtintą praktiką su konkrečiais lengvatų pritaikymo pavyzdžiais, ypač anglų kalba. Taip pat VMI turėtų vertinti lengvatų reikalavimų atitikimą pagrindžiančią dokumentaciją palankiau mokesčių mokėtojams ir suteikti jiems didesnę pagalbą;
- LEZ lengvatos atveju papildomai rekomenduojama supaprastinti keliamus reikalavimus – pavyzdžiui, praplėsti lengvatos reikalavimus atitinkančių veiklų sąrašą (Lietuvos Respublikos laisvųjų ekonominių zonų pagrindų įstatymo 3 str. ir 8 str.), sumažinti reikalavimus būtinoms kapitalo investicijoms (to paties įstatymo 15 str.) ir pan.;
- Stambaus projekto lengvatos atveju papildomai rekomenduojama sumažinti keliamus reikalavimus taip, kad ja galėtų pasinaudoti ir kiek mažesnės įmonės, kitu atveju – rekomenduojama papildomomis priemonėmis pritraukti stambias (lengvata galinčias pasinaudoti) įmones į Lietuvą. Tai gali būti atliekama sukuriant paprastesnę įmonių steigimo ir jų valdymo teisine prasme procesą, teikiant finansinę paramą, valstybės pagalbos priemones ir pan.;
- Investicinio projekto lengvatos atveju papildomai rekomenduojama sumažinti keliamus reikalavimus – pavyzdžiui, praplėsti lengvatos reikalavimus atitinkančio turto sąrašą bei

naudojimo būdą (apimant turto nuomą), taip pat prailginti turto vienetų pagaminimo terminą (kad galėtų būti pagamintas ir kiek anksčiau nei prieš 2 metus) bei sukaupų investicijų kėlimo į vėlesnius (ilgiau nei tik 4 metus į priekį) mokestinius laikotarpius terminą (PMĮ 2 str. 12¹ d. ir 46¹ str.);

- MTEP ir *patent box* lengvatų atveju papildomai rekomenduojama supaprastinti jų taikymą, detaliau apibrėžti tam tikras sąlygas ir sąvokas (PMĮ 2 str. 18 d., 5 str. 7-9 d. ir 17¹ str.), nereikalauti sudėtingos projektinės apskaitos vedimo bei plačiau informuoti mokesčių mokėtojus apie šių lengvatų taikymą ir suteikti pagalbą viso taikymo metu;
- Rekomenduojama apsvarstyti galimybę įvesti naujas mokestines priemones, skatinančias investicijas ir inovacijas – pavyzdžiui, darbuotojų apmokestinimo naštos mažinimo (suteikiant galimybę mokėti mažiau pelno mokesčio, įdarbinus daugiau darbuotojų, arba su darbo užmokesčiu susijusių mokesčių) ar kompetentingų ir talentingų darbuotojų pritraukimo (palankesnė pasirinkimo sandorių arba akcijų opcionų mokestinė lengvata).

LITERATŪRA

1. Abdikobilov, S., Baratov, S., & Rakhmonova, A. (2021). Investments in innovations in the modern world: Problems and prospects. *Academic research in educational sciences*, 2(7), 211-217
2. Acosta, B., Acosta, M., & Espinoza, B. (2016). Understanding innovation based on company optics: interpretation mistakes on the types of innovation developed. *RAI Revista de administração e inovação*, 13(4), 295-304
3. Akcigit, U., & Stantcheva, S. (2020). Taxation and Innovation: What Do We Know?. *National Bureau of Economic Research*, 1-17
4. Anyanwu, J. C., & Yameogo, N. D. (2015). What drives foreign direct investments into West Africa? An empirical investigation. *African Development Review*, 27(3), 199-215
5. Atanassov, J., & Liu, X. (2020). Can corporate income tax cuts stimulate innovation?. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 55(5), 1415-1465
6. Azzopardi, P. V. (2010). Behavioural Technical analysis. *An introduction to behavioural finance and its role in technical analysis* (p. 201). Hampshire: Harriman House
7. Baležentis, A., ir Žalimaitė, M. (2011). Ekspertinių vertinimų taikymas inovacijų plėtros veiksmų analizėje: Lietuvos inovatyvių įmonių vertinimas. *Vadybos mokslas ir studijos-kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, (3), 23-31
8. Banelienė, R. (2019). Inovacinė veikla: Šiuolaikiniai požiūriai ir rodikliai. *Public Administration*, 1(56), 56-69
9. Benetytė, R. (2020). *Įmonių inovacijų investicijų intensyvumas ir rizika šalies tvarumo kontekste* (daktaro disertacija). Kaunas: Kauno technologijos universitetas
10. Bigliardi, B., & Dormio, A. I. (2009). An empirical investigation of innovation determinants in food machinery enterprises. *European Journal of innovation management*. 12(2), 223–242
11. Binkienė, D., ir Slavickienė, A. (2013). Pelno mokesčio prognozavimo modeliai: lyginamoji analizė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (4), 40-49
12. Bodie, Z., Kane, A., & Marcus, A. J. (2012). *Essentials of Investments 9th Edition*. Irwin: McGraw-Hill
13. Cho, H. J., & Pucik, V. (2005). Relationship between innovativeness, quality, growth, profitability, and market value. *Strategic management journal*, 26(6), 555-575
14. Costello, T. & Prohaska, B. (2013). Innovation. *IT professional*, 15(3), 62-64
15. Del Monte, A., & Papagni, E. (2003). R&D and the growth of firms: empirical analysis of a panel of Italian firms. *Research policy*, 32(6), 1003-1014

16. Drahos, P. (2016). *A philosophy of intellectual property*. London: Routledge
17. Dzemyda, I., ir Pogosian, S. (2012). Inovacijos versle ir jas lemiantys veiksniai teoriniu ir politiniu aspektu. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbai*, (1), 63-76
18. Fri, W., Pehrsson, T., & Søylen, K. (2013). How phases of cluster development are associated with innovation-the case of China. *International Journal of Innovation Science*, 5(1), 31-44
19. García-Manjón, J. V., & Romero-Merino, M. E. (2012). Research, development, and firm growth. Empirical evidence from European top R&D spending firms. *Research Policy*, 41(6), 1084-1092
20. Gault, F. (2018). Defining and measuring innovation in all sectors of the economy. *Research policy*, 47(3), 617-622.
21. Iamsiraroj, S., & Doucouliagos, H. (2015). Does growth attract FDI?. *Economics*, 9(1), 1-35
22. Yuan, B., & Zhang, Y. (2020). Flexible environmental policy, technological innovation and sustainable development of China's industry: The moderating effect of environment regulatory enforcement. *Journal of Cleaner Production*, 243, 118543
23. Jamil, S., & Khan, R. (2021). Link between Stock Market Development, Foreign Capital Inflows, Trade Liberalization and Economic Freedom in Pakistan. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 41(4), 785-798
24. Kandeeva, V. V. (2015). Formation mechanism of innovation and investment activities of industrial enterprise. *Экономика: реалии времени*, 3 (19), 76-82
25. Kiyak, D. (2014). Individual investor investment alternatives assessment criteria modelling. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, (16), 114-128
26. Kimble, L., & Massoud, M. R. (2017). What do we mean by Innovation in Healthcare. *European Medical Journal*, 1, 89-91
27. Kodithuwakku, D. S., Jayawardana, Y. W., Jayawardhana, M. N., Muhandiramge, K. M. R. R., & Dulani, K. P. K. (2016). Study on the factors affecting private investments in Sri Lanka. *Journal of Social Statistics*, 3(2), 22-34
28. Kogabayev, T., & Maziliauskas, A. (2017). The definition and classification of innovation. *Holistica*, 8(1), 59-72
29. Krušinskas, R., ir Benetytė, R. (2014). Inovacijos įmonės veiklos kontekste: teorinis aspektas. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*, (1), 77-81
30. Krušinskas, R., Norvaišienė, R., ir Lakšutienė, A. (2021). Investicijų ir inovacijų aktyvumo vertinimas Lietuvos pramonės ir paslaugų sektoriaus įmonėse. *Science and studies of accounting and finance: problems and perspectives*, 2014, 9(1), 88-96

31. Krušinskas, R., Norvaišienė, R., Lakštutienė, A., & Vaitkevičius, S. (2015). Investment, innovation and firm performance: Empirical evidence from small manufacturing industries. *Journal of Finance and Economics*, 3(6), 122-131
32. Laopodis, N. T. (2020). *Understanding investments: theories and strategies*. London: Routledge
33. Laurinavičius, A. (2012). Investicijų skatinimas Lietuvoje: Perspektyvūs strateginiai sprendimai. *Public Administration*, 2(34), 38-49
34. Leita, N. C. (2012). Foreign direct investment and globalization. *Actual problems of Economics*, 398-405
35. LI, W. A., LI, H. B., & LI, H. C. (2016). Innovation Incentives or Tax Shield? A Study of The Tax Preferences of High Tech Enterprises. *Science Research Management*, 37(11), 61
36. Lietuvos Bankas. (2020). Bandomoji finansinių inovacijų aplinka (Sandbox). [Žiūrėta 2022-01-16]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/bandomoji-finansiniu-inovaciju-aplinka-sandbox>
37. Lietuvos Bankas. (2021). Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje pagal šalį. [Žiūrėta 2022-01-12]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/tiesiogines-uzsienio-investicijos-lietuvoje-pagal-sali-1>
38. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija. (2020). Investicijos. [Žiūrėta 2022-01-11]. Prieiga per internetą: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/investiciju-veiklos-sritis>
39. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija. (2021). Inovacijos. [Žiūrėta 2022-01-16]. Prieiga per internetą: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/inovaciju-veiklos-sritis>
40. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, 1999 m. liepos 7 d. Nr. VIII-1312, suvestinė redakcija nuo 2022-01-01. [Žiūrėta 2022-01-10]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C7E57DF3CEC5/asr>
41. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, 1999 m. liepos 7 d. Nr. VIII-1312, suvestinė redakcija (nuo 2022-01-01). [Žiūrėta 2022-02-12]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C7E57DF3CEC5/asr>
42. Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas, 1993 m. birželio 4 d. Nr. I-172, suvestinė redakcija (nuo 2020-12-31). [Žiūrėta 2022-02-16]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5483/mhlDlhSPdj>
43. Lietuvos Respublikos laisvųjų ekonominių zonų pagrindų įstatymas, 1995 m. birželio 28 d. Nr. I-976, suvestinė redakcija (nuo 2022-01-01). [Žiūrėta 2022-02-15]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E79004684F4D/asr>

44. *Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas*, 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675, suvestinė redakcija nuo 2021-01-01 iki 2022-04-30. [Žiūrėta 2022-02-10]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A5ACBDA529A9/asr>
45. *Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo komentaras*, 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675, suvestinė redakcija (nuo 2022-02-04). [Žiūrėta 2022-02-16]. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/evmi/pelno-mokestis>
46. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl sąnaudų priskyrimo mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų sąnaudoms tvarkos aprašo patvirtinimo*, 2008 m. lapkričio 19 d. Nr. 1183. [Žiūrėta 2022-02-16]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.331424>
47. Liutkutė, R., ir Vijeikis, J. (2012). Inovatyvių įmonių plėtros Lietuvoje vertinimas. *Tiltai*, (1), 71-90
48. Mackevičius, J. (2005). Valdymo apskaitos informacijos tikslinis naudojimas. *Informacijos mokslai*, 32, 34-48
49. Martūzaitė, V. (2011). Pajamų iš pelno mokesčio Lietuvoje ir Estijoje palyginamoji analizė. *Jaunasis mokslininkas*, 207-213
50. McJohn, S. M. (2009). *Intellectual property: Examples & explanations*. Wolters Kluwer. New York: Aspen Publishers
51. Metrick, A., & Yasuda, A. (2021). *Venture capital and the finance of innovation*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons
52. Miškinis, A., ir Sakalauskaitė, R. (2014). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje pritraukimo veiksniai. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 8(1), 31-49
53. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra. (2021). MTEP rezultatų komercinimas. [Žiūrėta 2022-01-16]. Prieiga per internetą: <https://mita.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/programos-priemones/mtep-rezultatu-komercinimas>
54. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra. (2021). MTEPI ir mokestinės lengvatos. [Žiūrėta 2022-03-13]. Prieiga per internetą: <https://docs.google.com/presentation/d/1YQu298mSt9imIx-2tUN666UiH06htMRIM6WhNtMjw54/edit#slide=id.p1>
55. Munongo, S., Akanbi, O. A., & Robinson, Z. (2017). Do tax incentives matter for investment? A literature review. *Business and Economic Horizons*, 13, 152-168
56. Oficialiosios statistikos portalas. (2020). Skaitmeninė ekonomika ir visuomenė Lietuvoje (2020 m. leidimas). [Žiūrėta 2022-01-18]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2020/inovacijos-imonese>

57. Oficialiosios statistikos portalas. (2020). Verslas Lietuvoje: Investicijos (2020 m. leidimas). [Žiūrėta 2022-01-17]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2020/investicijos>
58. Pererva, P. G., Usov, M., Chernobrovkina, S. V., Larka, L. S., & Rudyka, V. (2021). Methods for Assessing the Investment Attractiveness of Innovative Projects. *Estudios de Economía Aplicada*, 38 (2,) 6-13
59. Riigi Teataja (2022). *Income Tax Act*, passed 15.12.1999, consolidated version (from 01.01.2022 to 31.12.2022). [Žiūrėta 2022-02-23]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530012014003/consolide/current>
60. Rosenberg, J. W., & Marron, D. B. (2015). Tax policy and investment by startups and innovative firms. Available at SSRN 2573259.
61. Rumina, U. A., Balandina, A. S., & Bannova, K. A. (2015). Evaluating the effectiveness of tax incentives in order to create a modern tax mechanism innovation development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 166, 156-160
62. Samoilikova, A. V., Lieonov, S. V., & Huseynova, A. (2021). Tax Incentives for Innovation in the Context of Macroeconomic Stability: an Analysis of Causality. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 135-157
63. Schreuer, C. (2011). Investments, International Protection. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (p. 36). New York: Oxford University Press
64. Sinevičienė, L. (2013). Kapitalo investicijas lemiantys veiksniai investicijų teorijų raidos kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbai*, (4), 18-27
65. Snitkienė, K., Senkus, K., ir Budrionytė, R. (2018). Pelno mokesčio surinkimą lemiantys veiksniai: Baltijos šalių atvejo analizė. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, (17-18), 97-115
66. Song, M., & Thieme, J. (2009). The role of suppliers in market intelligence gathering for radical and incremental innovation. *Journal of Product Innovation Management*, 26(1), 43-57
67. Sribans, V. (2010). Investments model development with the system dynamic method. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2(18), 104–114
68. Stankevičienė, J., ir Lakštutienė, A. (2012). Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių ir jų kitimo tendencijų tyrimas Baltijos šalyse. *Vadybos mokslas ir studijos-kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 33, 69-79
69. Stenberg, A. (2017). What does Innovation mean-a term without a clear definition.
70. Tax Foundation. (2021). Taxes in Estonia. [Žiūrėta 2022-02-25]. Prieiga per internetą: <https://taxfoundation.org/country/estonia>

71. Tax Foundation. (2021). Taxes in Latvia. [Žiūrėta 2022-02-25]. Prieiga per internetą: <https://taxfoundation.org/country/latvia>
72. Tax Foundation. (2021). Taxes in Lithuania. [Žiūrėta 2022-02-25]. Prieiga per internetą: <https://taxfoundation.org/country/lithuania>
73. Tohidi, H., & Jabbari, M. M. (2012). Innovation as a success key for organizations. *Procedia Technology*, 1, 560-564
74. Valiulė, V., & Zonienė, A. (2019). Tvarių investicijų vertinimo koncepcija. *Regional Formation & Development Studies*, 27(1), 123-130
75. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2021). Stambaus projekto lengvata. [Žiūrėta 2022-02-11]. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/evmi/stambaus-projekto-lengvata>
76. Valsts ienemumu dienests. (2021). Corporate Income Tax. [Žiūrėta 2022-02-24]. Prieiga per internetą: <https://www.vid.gov.lv/en/node/57208>
77. Verslo žinios. (2019). Latvija nukopijavusi estišką pelno mokestį aplenkė Estiją, vilioja lietuvių kapitalą. [Žiūrėta 2022-02-26]. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2019/11/29/latvija-nukopijavusi-estiska-pelno-mokesti-aplenke-estija-viliojalietuviu-kapitala&7saLG>
78. Vveinhardt, J., ir Kuklytė, J. (2016). Suminio inovacijų indekso ir jį lemiančių veiksnių analizė Lietuvoje. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. 10(2), 31-45
79. Zakarienė, J. (2017). Inovacijas lemiantys veiksniai: teorinis aspektas. *Tendencijos*, 74-82
80. „PwC“ & World Bank Group. (2020). Paying Taxes 2020. [Žiūrėta 2022-02-19]. Prieiga per internetą: [Paying Taxes 2020 \(pwc.com\)](https://www.pwc.com/taxsummaries/estonia)
81. „PwC“. (2021). Estonia: Overview. [Žiūrėta 2022-02-23]. Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/estonia>
82. „PwC“. (2022). Corporate income tax (CIT) rates. [Žiūrėta 2022-02-22]. Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/quick-charts/corporate-income-tax-cit-rates#anchor-L>
83. „PwC“. (2022). Latvia: Overview. [Žiūrėta 2022-02-24]. Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/latvia>
84. 15min. (2021). Pristatytos trys pelno lengvatų alternatyvos: Estijos modelis nėra toks patrauklus, prezidento siūlymas irgi ne be trūkumų. [Žiūrėta 2022-02-27]. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/pristatytos-trys-pelno-lengvatu-alternatyvos-estijos-modelis-nera-toks-patrauklus-prezidento-siulymas-irgi-ne-be-trukumu-662-1486436?copied>

Brūzgaitė R. (2022). *Investicijų ir inovacijų mokestinis skatinimas* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas investicijų ir inovacijų mokestinis skatinimas ir ekspertų vertinimu pateikiamos rekomendacijos mokestinei aplinkai Lietuvoje gerinti tam, kad būtų dar labiau sustiprintas investicijų ir inovacijų skatinimas. Teorinėje darbo dalyje atlikta mokslinės literatūros analizė apima mokslinėje literatūroje apibrėžtų investicijų ir inovacijų sąvokų ir reikšmės, jų dydį ir dinamiką sąlygojančių veiksnių bei investicijų ir inovacijų skatinimo teorinių sprendimų analizę. Metodologinėje darbo dalyje nurodoma darbe atliekamo tyrimo metodika apima pelno mokesčių reguliuojančių teisės aktų analizę bei žvalgybinį kokybinio pobūdžio tiesioginį tyrimą – pelno mokesčių ekspertų apklausą. Praktinėje darbo dalyje atliekamas investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo tyrimas, susidedantis iš dviejų pagrindinių dalių, apibrėžtų metodologinėje dalyje: teisės aktų analizės bei kokybinio tyrimo. Pelno mokesčių reguliuojančių teisės aktų analizė atliekama ne tik Lietuvos mastu, bet ir bendrąja prasme Europos Sąjungos, o detaliau – Latvijos ir Estijos mastu. Kokybinis tyrimas atliekamas apklausiant privataus sektoriaus pelno mokesčio ekspertus, kurių atsakymai padėjo įvertinti realų investicijų ir inovacijų mokestinį skatinimą Lietuvoje. Paskutinėje darbo dalyje pateikiamos gautos tyrimo išvados ir pateikiamos rekomendacijos mokestinei aplinkai Lietuvoje gerinti, siekiant dar labiau skatinti investicijas ir inovacijas.

Pagrindiniai žodžiai: investicijos, inovacijos, mokesčiai, pelno mokesčio lengvatos, finansai.

Brūzgaitė R. (2022). *Tax promotion of investments and innovations* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

ANNOTATION

The master's thesis analyses the tax promotion of investments and innovations and, according to the experts' assessment, provides recommendations for the improvement of the tax environment in Lithuania to further strengthen the promotion of investments and innovations. The analysis of the scientific literature performed in the theoretical part of the work includes the analysis of the concepts and meanings of investments and innovations defined in the scientific literature, the factors determining their size and dynamics, and the theoretical solutions of investments and innovations promotion. In the methodological part of the work, the methodology of the research conducted in the work includes the analysis of the legal acts regulating corporate income tax and exploratory direct research of a qualitative nature – a survey of corporate income tax experts. In the practical part of the work, the research of investments and innovations tax promotion is carried out, which consists of two main parts, defined in the methodological part: the analysis of legal acts and the qualitative research. The analysis of legal acts regulating corporate income tax is performed not only in Lithuania, but also in general in the European Union, and in detail in Latvia and Estonia. The qualitative study is conducted by interviewing private sector corporate income tax experts, whose answers helped to assess the real tax incentives for investments and innovations in Lithuania. The last part of the work presents the findings of the study and provides recommendations for improving the tax environment in Lithuania in order to further promote investments and innovations.

Key words: investments, innovations, taxes, corporate income tax reliefs, finance.

Brūzgaitė R. (2022). *Investicijų ir inovacijų mokestinis skatinimas* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas

SANTRAUKA

Investicijos ir inovacijos kiekvienais metais vis auga, o ateityje augimas turėtų tik spartėti. Pačios investicijos ir inovacijos yra labai reikšmingos ne tik privačiajame sektoriuje (optimizuojant ar automatizuojant esamus procesus ar kuriant naujus), bet ir viešajame sektoriui bei visoje visuomenėje, kadangi inovacijų teikiamos naudos galutiniai gavėjai dažnai būna žmonės (vartotojai). Tačiau inovacijoms būtinos investicijos, o vienas iš būdų skatinti investicijas ir inovacijas yra mokestinės paskatos, kurios pradėtos įgyvendinti ir plačiau taikyti vos prieš keletą metų. Mokestinių paskatų nukreipimas į investicijų ir inovacijų plėtrą gali padėti įmonėms lengviau plėsti savo veiklą be didelės mokestinės naštos, o valstybei gali padėti pritraukti daugiau investicijų į šalį. Tačiau iškeliama problema – ar Lietuvos mokestinė aplinka skatina investicijų ir inovacijų plėtrą ir ar to pakanka? To pagrindu tyrimo objektas – mokestinė aplinka, orientuota į investicijų ir inovacijų skatinimą. Iškeliama tyrimo hipotezė – Lietuvos mokestinė aplinka skatina investicijas ir inovacijas. Siekiant patvirtinti ar paneigti hipotezę, iškeliamas tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos mokestinio skatinimo investicijų ir inovacijų kontekste aplinką, pasiūlant rekomendacijas jai gerinti. Tikslui pasiekti iškelti uždaviniai apima mokslinės literatūros analizę, investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo tyrimą Lietuvoje ir gautų rezultatų palyginamąją analizę Europos Sąjungos mastu (bendrajai prasme vertinant mokestinę naštą, o detaliai analizuojant – tik Latvijos ir Estijos mastu), atliekant teisės aktų analizę, bei investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo tyrimą Lietuvoje, atliekant kokybinį tyrimą (taikant mokesčių ekspertų apklausą). Tyrimo metodika – mokslinių straipsnių bei literatūros šaltinių informacijos sisteminė, lyginamoji analizė, duomenų grafinis vaizdavimas, kokybinis tyrimas, teisės aktų analizė bei interviu tyrimas.

Atlikus mokslinės literatūros analizę, identifikuotos investicijų ir inovacijų sąvokos, reikšmė bei jas lemiantys veiksniai, iš kurių vienas pagrindinių yra valstybės priimami sprendimai (mokestinė aplinka, jos stabilumas, paprastesnis administravimas, mokestinės naštos sumažinimas, reformų retinimas, lengvatų taikymas ir pan.). Atlikus investicijų ir inovacijų mokestinio skatinimo tyrimą, galima teigti, kad tyrimo hipotezė, kad Lietuvos mokestinė aplinka skatina investicijas ir inovacijas, pasitvirtino. Lietuvoje investicijų ir inovacijų mokestinis skatinimas nenusileidžia kitoms Europos šalims ir yra daugialypis – taikoma apmokestinimo priemonių ir lengvatų visuma, apimanti bendrąsias (lengvatinis pelno mokesčio tarifas, išmokamų dividendų neapmokestinimas, apmokestinamosios bazės sumažinimas) ir specialiąsias

mokestinės priemonės (mokestinės lengvatos, tokios kaip LEZ, stambaus projekto, investicinio projekto, *patent box* ar MTEP). Atlikus ekspertinių įžvalgų analizę, visos mokestinės lengvatos įvertintos teigiamai, tačiau pačiomis efektyviausiomis (pagal faktinį įmonių pasinaudojimą lengvatomis ir sutaupomą mokesčių sumą) įvardintos LEZ bei investicinio projekto lengvatos, bet joms (kaip ir kitoms lengvatoms) reikalingos korekcijos: supaprastinti jų administravimą ir keliamus reikalavimus, apibrėžti aiškesnes sąvokas teisės aktuose, skleisti informatyvesnes naudojimosi gaires, ypač anglų kalba, sušvelninti VMI vertinimą ir didinti jos pagalbą mokesčių mokėtojams. Taip pat rekomenduojama apsvarstyti ir galimybę įvesti naujas mokestines priemones (pavyzdžiui, darbuotojų apmokestinimo naštos mažinimo ar kompetentingų darbuotojų pritraukimo). Gauti tyrimo rezultatai ir rekomendacijos padeda identifikuoti mokestines priemones, nukreiptas į investicijų ir inovacijų skatinimą, kurios Lietuvos pelno mokesčio mastu plačiai nebuvo nagrinėtos, tad rezultatai ir rekomendacijomis gali pasinaudoti valstybinės įstaigos tobulinant mokestinę aplinką bei įmonės pasirenkant ir taikant mokestines priemones.

Brūzgaitė R. (2022). *Tax promotion of investments and innovations* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

Investments and innovations are growing every year, and growth should only accelerate in the future. Investments and innovations itself are particularly important not only in the private sector (optimizing or automating existing processes or creating new ones), but also in the public sector and in society, as the final beneficiaries of innovations are often people (consumers). However, investments are needed for innovations, and one way to encourage investments and innovations is through tax incentives, which were introduced and started to be intensively used just a few years ago. Targeting tax incentives on investments and innovations can help companies expand their operations without a high tax burden, and the state can help attract more investments to the country. However, the problem is – does the Lithuanian tax environment encourage the development of investments and innovations and is it enough? On this basis, the object of the research is a tax environment focused on the promotion of investments and innovations. The research hypothesis is raised – the Lithuanian tax environment encourages investments and innovations. In order to confirm or refute the hypothesis, the aim of the research is to assess the environment of Lithuanian tax promotion in the context of investments and innovations, proposing recommendations for its improvement. The objectives include an analysis of the scientific literature, a study of tax incentives for investments and innovations in Lithuania, and a comparative analysis of the results across the European Union (assessing the tax burden in general, and in more detail – only in Latvia and Estonia), a research on the tax promotion of investments and innovations in Lithuania, conducting a qualitative research (using a survey of tax experts). Research methodology – systematic, comparative analysis of information from scientific articles and literature sources, graphical representation of data, qualitative research, analysis of legal acts and research of interviews.

After the analysis of the scientific literature, the concepts and significance of investments and innovations were identified, the main factors of which are the decisions made by the state (tax environment, its stability, simpler administration, reduction of tax burden, thinning of reforms, application of benefits, etc.). After conducting a study on tax incentives for investments and innovations, it can be stated that the research hypothesis that the Lithuanian tax environment encourages investments and innovations has been confirmed. In Lithuania, the tax incentive for investments and innovations is not inferior to other European countries and is multifaceted – a set of tax measures and benefits is applied, including general (reduced

income tax rate, exemption from dividends, reduction of the tax base) and special tax measures (tax benefits such as FEZ, large project, investment project, patent box or R&D). After the analysis of expert insights, all tax benefits were assessed positively, but the most effective (according to the actual use of benefits and tax savings of companies) identified are FEZ and investment project benefits, but for them (as well as for other benefits) adjustments are needed: to simplify their administration and requirements, to define clearer concepts in legislation, to disseminate more informative guidelines for use, especially in English, to relax the assessment of the Lithuanian tax authority and to increase its assistance to taxpayers. It is also recommended that the new tax measures may be considered (such as reducing the tax burden on employees or attracting competent staff). The obtained research results and recommendations help to identify tax measures aimed at promoting investments and innovations, which have not been widely examined in the scope of Lithuanian corporate tax, so the results and recommendations can be used by public institutions to improve the tax environment and by companies to choose and apply tax measures.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. INTERVIU TYRIMO KLAUSIMAI PELNO MOKESČIO EKSPERTAMS

Nr.	Klausimas	Tikslas
1	Kokiomis mokestinėmis priemonėmis, jūsų nuomone, yra labiausiai skatinamos investicijos ir inovacijos Lietuvoje?	Lietuvos pagrindinių mokestinių priemonių, skatinančių investicijas ir inovacijas, identifikavimas.
2	Pateikiama keletas pelno mokesčio lengvatų pavyzdžių: • LEZ lengvata; • stambaus projekto lengvata; • investicinio projekto lengvata; • MTEP ir <i>patent box</i> lengvata. Įvertinkite kiekvienos iš šių lengvatų efektyvumą skatinant investicijas ir inovacijas, atsižvelgiant į šių lengvatų trūkumus bei tobulintinas (ar, priešingai – puikiai veikiančias) sritis.	LEZ, stambaus bei investicinio projektų, MTEP ir <i>patent box</i> lengvatų įvertinimas investicijų ir inovacijų skatinimo kontekste. Šių lengvatų trūkumų bei tobulintinų sričių identifikavimas.
3	Remiantis jūsų patirtimi, dėl kokių priežasčių įmonės nesinaudoja (nors faktiškai galėtų) arba naudojasi tik dalinai pelno mokesčio lengvatomis atlikdamos investicijas ir/ar diegdamos inovacijas?	Faktinio pelno mokesčio lengvatų panaudojimo Lietuvoje įvertinimas.
4	Latvijoje ir Estijoje pelno mokestis yra mokamas tik pelno paskirstymo metu. Kaip manote, ar tokia mokestinė sistema potencialiai galėtų pritraukti daugiau investicijų ir inovacinių veiklų nei Lietuvoje šiuo metu galiojanti mokestinė sistema? Argumentuokite savo atsakymą.	Lietuvos pelno mokesčio sistemos, nukreiptos į investicijų ir inovacijų skatinimą, palyginimas su Latvijos ir Estijos pelno mokesčio sistemomis.
5	Kas, jūsų nuomone, galėtų prisidėti prie investicijų ir inovacijų skatinimo iš Lietuvos pelno mokesčio perspektyvos ateityje (pvz., esamų lengvatų patobulinimas, naujų mokestinių priemonių įvedimas ir pan.)?	Identifikuoti ekspertų siūlymus ateities Lietuvos pelno mokesčio sistemai, orientuotai į investicijas ir inovacijas, gerinti.